

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KARASU YÖRESİNDEKİ HALK İNANÇLARININ
FERTLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih KANDEMİR

**Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Psikolojisi**

Tez Danışmanı : Doç. Dr. A.Vahit İMAMOĞLU

MAYIS – 2011

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KARASU YÖRESİNDEKİ HALK İNANÇLARININ
FERTLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih KANDEMİR

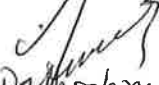
Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Psikolojisi

Bu tez 21 / 06 /2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU

Jüri Başkanı

Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç. Dr. Mehmet SAKAK

Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç. Dr. Ramazan MUSLU

Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatih KANDEMİR

21.06.2011

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun hayat serüveni içerisinde kendilerini inançsız olarak tanımlayan bireylere rastlanmışsa da, inançsız hiçbir topluma rastlanmamıştır. Muhtemelen de rastlanmayacaktır. Fakat, dinî anlamda inanmadığını ifade eden insanların, hayatlarına anlam katmak için değişik felsefî düşünce ve ideolojilere bağlandığı, bu bağlılığın bazen saplantı derecesinde olduğu da bir gerçektir. Bu durum, inanmanın insanla var olan bir olgu olduğunu göstermesi açısından oldukça önem arz etmektedir. İnsanoğlunun sahip olduğu bu inanma arzusu, bazen kendisini yarattıktan sonra hiçbir zaman yalnız bırakmayan Yüce Yaratıcı'nın tebliğine kulak vermesini sağlarken, bazen de ilahî tebliği reddederek değişik inanç biçimlerine meyletmesine neden olmuştur. Fakat, ilahî tebliğe muhatap olup onu kabul eden bazı bireylerin de, bu tebliği kabul etmeyenler gibi, kitabî/respî dinin yanında değişik durumlarda “işlerine yaradığını düşündükleri” inanç ve uygulamalardan oluşturdukları ve bazı durumlarda “kitabî dinden” daha fazla önem atfettikleri “halk inançları”na meylettikleri de bilinen bir gerçektir.

Günümüz Anadolu'sunda da müşahade ettiğimiz bu halk inançlarından çok az bir kısmının, İslâmî öğretiye uygun olduğu, büyük bir çoğunluğunun ise, bu öğretiye aykırı olduğu gözlemlenmektedir. Fakat, kendilerini “dindar” olarak algılayan bazı insanların bile, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, psiko-sosyal nedenlerle bu inançların dinî açıdan meşru olup olmadığına bakmaksızın bunlara müracaat ettiği de bilinmektedir.

Biz de bu çalışmada, Anadolu'nun tarihin ilk devirlerden itibaren yerleşim yeri olması, değişik kültür ve medeniyetlere beşiklik etmesi gibi nedenlerle, ifade edilen halk inançlarının birbirlerinden farklı örneklerine sahip olduğu gerçeğinden hareketle, Anadolu'nun küçük bir ilçesi olan Karasu yöresindeki halk inançlarını, doğru ya da yanlış gibi bir yargıya varmadan tespit etmeye ve tespit edilen bu inançların, yöre insanının hayatlarındaki anlamlarını fenomenolojik bir yaklaşımla ortaya koymaya çalışacağız.

Bu çalışmanın hazırlanması aşamasında, başlangıcından itibaren, gerek kaynaklara ulaşmamda, gerekse zaman sermayesinin en kıymetli anlarını bana ayırarak bu çalışmayı gözden geçirip gerekli düzeltme ve yönlendirmeleri yapan başta Hocam Sayın

Doç. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU'na ve veri tablolarının hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Ayşe ŞENTEPE'ye, bu çalışmayı tamamlamam için manevî desteklerini her an yanımda hissettiğim annem Hanife KANDEMİR, babam Veysel KANDEMİR, amcam Osman KANDEMİR ve eşim Filiz KANDEMİR'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Fatih KANDEMİR

21.06.2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	
BÖLÜM 1: ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ	
1.1. Temel Kavramlar	12
1.1.1.Din.....	12
1.1.2. İnanç	13
1.1.3.Töre.....	14
1.1.4.Halk Dindarlığı	15
1.1.5.Batıl İnanç.....	16
1.1.6.Takıntı	18
1.2. Halk İnançlarına Genel Bakış	19
1.3. Halk İnançlarının Doğuşunda Etkili Olan Faktörler.....	24
1.3.1. Psikolojik Sebepler	24
1.3.2. Eşyanın Tabiatını ve Tabiat Olaylarının Mahiyetini Bilememe.....	26
1.3.3. Geleceği Bilme ve Öğrenme Arzusu	26
1.3.4. Korku ve Çaresizlik	27
1.3.5. Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Sebepler	28
1.4. İslâm Dini'nin Halk İnançlarına Bakışı	29
1.5. Türkiye'deki Halk İnançlarına Genel Bakış	34
1.5.1. Türkler'in Müslüman Olması	36
1.5.2. Farklı Dinlerden Kalmış Olan Dinî ve Kültürel Etkiler	40
1.5.3.Peygamber Adına Uydurulmuş "Sözde Hadisler" ve İslâm Mitolojisi	44
1.5.4. Cahiliyyenin İzleri	45
1.5.5. Batıl İnanç ve Hurâfeler İle İlgili yayınlar ve Popüler Kültür	48
1.5.6. Cin ve Peri İnanıcı	49

BÖLÜM 2:ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE YORUMU

2.1.Nazar İle İlgili İnançlar ve Uygulamalar	50
2.2.Muska İle İlgili İnançlar ve Uygulamalar	57
2.3.Türbe Ziyareti İle İlgili İnançlar	62
2.4.Cin ve Cinlerden Korunma İle İlgili İnançlar	66
2.5.Sağlık İle İlgili İnançlar ve Uygulamalar	70
2.6.Büyü İle İlgili İnançlar ve Uygulamalar	75
2.7.Fal İle İlgili İnançlar ve Uygulamalar	78
2.8.Uğur İle İlgili İnançlar.....	84
2.9.Takıntı İle İlgili İnançlar	90
2.10.Diğer İnançlarla İlgili Uygulamalar	91
GENEL DEĞERLENDİRME.....	96
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
KAYNAKÇA.....	107
EKLER	116
ÖZGEÇMİŞ	123

KISALTMALAR

AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
AÜİFY	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
ADTCFY	:Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
ATÜSBE	: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Enstitüsü
ÇEV	: Çeviren
DEÜY	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
DİB	:Diyanet İşleri Başkanlığı
DİBY	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
EÜİFD	: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
FÜİFD	: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
HZ	: Hazreti
İAD	: İslâmî Araştırmalar Dergisi
KBY	: Kültür Bakanlığı Yayınları
KTBY	: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
Meb	: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
SAÜİFD	: Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
SAV	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
TDAV	: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
TDVY	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
Trc.	: Tercüme
Üniv.	: Üniversite
vb.	: Ve Benzerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Deneklerin cinsiyete göre dağılımları	5
Tablo 2: Deneklerin yaşlara göre dağılımları	5
Tablo 3: Deneklerin medenî durumlarına göre dağılımları	6
Tablo 4: Deneklerin eğitim durumlarına göre dağılımları	6
Tablo 5: Deneklerin meslekî durumlarına göre dağılımları... .	7
Tablo 6: Deneklerin ekonomik durumlarına göre dağılımları	7
Tablo 7: Deneklerin dindarlık algılarına göre dağılımları	8
Tablo 8: Deneklerin dindarlık algılarına göre “Mavi gözlü insanlarda nazar etme özelliği vardır.” fikrine katılma durumuna göre dağılımları	52
Tablo 9: Deneklerin yaş değişkenine göre, “Çocuğunuzu nazardan korumak için ne yaparsınız?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları	55
Tablo 10: Deneklerin yaş dağılımlarına göre “İnsanların birbirlerini sevmesi için yapılan muskaların dinen hiçbir sakıncası yoktur.” fikrine katılma durumlarına göre dağılımları	59
Tablo 11: Deneklerin medenî durumlarına göre “Türbeye gitmiş olsaydınız ne dilekte bulunurdunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları	64
Tablo 12: Deneklerin öğrenim durumlarına göre “Cinler bazı insanları rahatsız ederler.” fikrine katılma durumlarına göre dağılımları	68
Tablo 13: Deneklerin ekonomik durumlarına göre, “Doktorların çare bulamadığı bir hastalığınız olursa, bir çare bulmak için ne gibi bir uygulama yaparsınız?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları	72
Tablo 14: Deneklerin ekonomik durumlarına göre “İnancı kuvvetli olan insanlar büyü yapmazlar.” fikrine katılma durumlarına göre dağılımları	77
Tablo 15: Deneklerin yaş değişkenine göre, “Gazete köşelerinde bulunan burçlarla ilgili olarak ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları ...	81
Tablo 16: Deneklerin ekonomik durumlarına göre, “İnsanlar niçin ‘iki bayram arasında düğün yapılamayacağına’ inanırlar?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları	87

Tablo 17:Deneklerin dindarlık algılarına göre “Belirli sayıları nedensiz yere tekrarlama zorunluluğu hissedirim.” fikrine katılma durumuna göre dağılımları 90

Tezin Başlığı: Karasu Yöresindeki Halk İnançlarının Fertler Üzerindeki Etkileri

Tezin Yazarı: Fatih Kandemir **Danışman:**Doç.Dr.Abdulvahit İMAMOĞLU

Kabul Tarihi: 21 Haziran 2011 **Sayfa Sayısı:**IX (ön kısım)+115(tez)+7(Ekler)

Anabilidalı:Felsefe ve Din Bilimleri **Bilimdalı:** Din Psikolojisi

Bu çalışmanın amacı, halk inançlarının fertler üzerinde ne derece etkisinin olduğunu psikolojik bir yaklaşımla incelemektir. Çalışmada elde edilen veriler, cinsiyet, yaş, medenî durum, eğitim durumları, dindarlık algıları, sosyo-ekonomik ve meslekî durum gibi bağımsız değişkenler açısından değerlendirilmiştir. Araştırmanın örneklem grubu, Karasu yöresindeki 195 kadın ve 124 erkek olmak üzere toplam 319 denekten oluşmaktadır. Çalışma teorik ve ampirik olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ampirik bölümde anket tekniği kullanılmış ve elde edilen veriler SPSS for WINDOWS 16.0 istatistik paket programından yararlanılarak değerlendirilmiştir.

Elde edilen sonuçlara bakıldığında, halk inançlarının fertler üzerinde birtakım etkilerinin olduğu, fertlerin bu inançlara temkinli yaklaşıyor görünmelerine rağmen, çaresizliğin hissedildiği durumlarda, bu inanç ve uygulamalara başvurdukları tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle, bu inançların gerekli görüldüğü durumlarda bireyler tarafından sorunlarıyla başa çıkma aracı olarak kullanılabilirdikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk İnançları, Nazar, Muska, Falcılık

Title of the Thesis: The Impact of People's Beliefs on Individuals in Karasu Region	
Author: Fatih Kandemir	Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU
Date: 21 June 2011	Nu. of pages: IX (pre text) +115 (main body)+7(app.)
Subfield: The philosophy and Religious Sciences	Department: The psychology of Religion
<p>The purpose of this study is to examine in a psychological approach what extent the impact of people's beliefs on individuals. The data in this study such as gender, age, marital status, educational status, perception of religiosity, socio-economic and occupational status were assessed in terms of independent variables. The sample group of the study consists of 195 women and 124 men, total of 319 subject in Karasu region. Study is formed with two parts as the theoretical section and the empirical section. In empirical section, the survey technique is used and the data were evaluated by using SPSS for WINDOWS 16.0 statistical package program.</p> <p>From the results obtained, people's beliefs have some effects on individuals. It has been found that when despondencies felt, individuals applied these beliefs and practices although they seem as if they are serious. In other words, it has been identified that when necessary, these beliefs are used as a means of coping with the problems by individuals.</p>	
Keywords: People's Beliefs, The Evil Eye, Amulet, Fortune-Telling	

GİRİŞ

Konunun Sınırlarının Belirlenmesi

Evrensel bir olgu olan halk inançlarının, dünyanın değişik bölgelerindeki modern veya ilkel olarak ifade edilen tüm toplumlarında olduğu gibi, Anadolu'nun değişik bölgelerinde de var olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Aynı şekilde, dünyanın bu farklı coğrafyalarındaki halk inançlarında olduğu gibi, Anadolu'daki bu inançların birçoğu da, aynı konu etrafında yoğunlaşmış olmakla birlikte, bu konuyu ifade etme tarzları birbirlerinden farklı bir karakter arz etmektedir. Bölgeler arası hatta bölgenin kendi içindeki yöreler arasında bile birçok değişiklik arz eden halk inançlarının olduğu gerçeğinden hareketle bu çalışmada, Karasu yöresindeki halk inançların yöreye özgü olan karakteristik özelliklerinin tespit edilmesi ve bu inançların o yörede yaşayan fertler üzerindeki etkilerinin incelenmesi hedeflenmektedir.

Bizi Karasu yöresinde böyle bir çalışma yapmaya sevk eden nedenlerin başında Karasu Şehit Üsteğmen İbrahim Abanoz Lisesi'nde görev yapıyor olmamız ve ilçenin Sakarya iline bağlı olan diğer ilçelere nazaran daha farklı bir özellik arz etmiş olması gelmektedir. Bu ilçeyi diğerlerinden farklı kılan özelliklerinin başında, bu yörenin İstanbul ilinin küçük bir modeli gibi olması gelmektedir. Zira, İstanbul gibi Karasu yöresi de başta Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu bölgeleri başta olmak üzere Anadolu'nun değişik coğrafyalarından göç almakla birlikte bu göç, sadece Anadolu ile sınırlı kalmayıp, Bulgaristan ve Yunanistan'dan gelen bazı göçmenler de bu bölgeye yerleşmişlerdir. Yöreyi farklı kılan diğer bir neden de Karadeniz kıyısı boyunca uzanan bir sahile sahip olması ve özellikle yazın değişik coğrafyalardan birçok turistin yöreye gelmesidir. Ayrıca, yörede özellikle fındık tarımının yapılması ve hasat mevsiminde fındık toplamak üzere Anadolu'nun doğusu başta olmak üzere farklı bölgelerinden tarım işçilerinin yöreye gelmelerinin yanında, Sakarya Üniversitesi'ne bağlı bir yüksekokulun da yörede bulunması diğer nedenleri oluşturmaktadır.

Karasu ile ilgili olarak ifade ettiğimiz bu nedenler, çalışmamız açısından bir hayli önem arz etmektedir. Zira, farklı kültür ve coğrafyadan kopup gelen bu insanlar, hiçbir zaman beraberlerinde getirdikleri alışkanlıklarını, inançlarını, örf ve âdetlerini geldikleri yerlerde bırakmamışlar, doğal olarak bunları yerleştikleri bu yörede yaşatmaya devam

etmişler, en azından yeni karşılaştıkları kültürle uyumlu bir hale getirmeye çalışmışlardır. Bu insanların getirmiş oldukları, örf-âdet, gelenek ve görenekler burada harmanlanmış, bu karışımdan da yöreye özgü bir takım inançlar vücuda gelmiştir.

Din gibi bir olguyu da içine alarak değişik kültürlerin içerisine giren halk inançlarının, onlarla harmanlanması ve böylece çok boyutlu, çok boyutlu olduğu kadar da oldukça kapsamlı olması, araştırmamızın sağlıklı olabilmesi için, bir takım sınırlılıkları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda;

1. Çalışmamız, 2010 yılında, Karasu yöresindeki halk inançlarının araştırılmasını kapsamakta olup, daha önceki dönemler araştırmaya dahil edilmemiştir.
2. Bireylerin halk inançlarına başvurma sıklığı, tecrübeye de bağlı olarak gelişimin ilerleyen dönemlerine doğru arttığı için araştırmamızda üstten herhangi bir sınırlamaya gerek görülmemiş, buna mukâbil 18 yaş alt sınır olarak belirlenmiştir.
3. Ayrıca, bu çalışma deneklerin anket sorularına verdikleri cevaplardan edinilen verilerle sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, duruma göre bazen dinî bir görünüme bürünmüş, bazen de dine açıkça aykırı olduğu bilinen ve halk tarafından benimsenip özümşenen inanç ve uygulamaların olduğu gibi tespit edilmesi ve bunların değerlendirilip yorumlanması temel amaç olarak belirlenmiştir.

Araştırmamızın bir diğer amacı da, yöredeki halk inançlarının doğruluğunun veya yanlışlığının tartışılmasından ziyade, bu olguların karakteristik özelliklerini analiz etmek ve bu inançların, yörede yaşayan insanları niçin ve nasıl etkilediklerini, fertlerin bu tür inançlara yönelmesinin ardındaki motivasyonların neler olduğunu, bu inançlara niçin ve nasıl atıfta bulduklarını ortaya koymaktır.

Bu çalışmanın bir başka amacı da, başta Eski Türkler olmak üzere birbirinden farklı din ve kültürlerin genelde günümüz Türkiye'sine özelde de varsa Karasu yöresine olan yansımalarını tespit etmektir.

Ayrıca, gelişim dönemlerine göre dindarlık düzeyi ile halk inançları arasında ne tür bir ilişkinin olduğunu tespit etmek; yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum gibi demografik değişkenlerin halk inançlarıyla ilişkisini incelemek, bu ilişkinin yönünü belirlemek; eğitilmiş kişilerle eğitimsiz kişiler arasındaki gelişim dönemlerine göre halk inançlarına başvurma sıklığını tespit etmek de bu çalışmanın diğer amaçlarını oluşturmaktadır.

Ülkemizin değişik bölge ve yörelerinde halk inançlarına din psikolojisi açısından yaklaşan birtakım çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, tespit edebildiğimiz kadarıyla Karasu yöresinde bugüne kadar böyle bir çalışma yapılmamıştır. Bu açıdan baktığımızda, araştırmamız bu yöredeki halk inançlarını din psikolojisi açısından inceleyen ilk çalışma olması itibarıyla önem arz etmektedir. Zira, literatürler incelendiğinde, ilçe ile ilgili olarak tarihî ve folklorik birtakım çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, halk inançlarını empirik anlamda araştıran ve verilere din psikolojisi açısından yaklaşan çalışmalar tespit edilememiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli, toplanan verilerin yüzeysel olabilmesi gibi bazı sınırlılıkları olmasına rağmen, çok sayıda bireyden, etkin bir şekilde veri elde etmeyi mümkün kılmaktadır (MEB, 2010a:13). Bu yöntemde amaç, fenomenolojik bir bakış açısıyla, tecrübeyi olduğu gibi tasvir etmektir (Tisdale, 2010:131).

Bu çalışmada, seçilen örneklem grubundan bilgi toplamak için “tarama modeli” içerisinde yer alan ve din psikolojisinin de bilgi toplama metodlarından biri olan “anket tekniği” kullanılmıştır. Evreni temsil etme yeteneğine sahip olan örneklem seçiminde yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum gibi değişkenler kullanıldığı için (Çevik, 2006:419) “tesadüfî örnekleme” yoluna gidilmiştir. Ayrıca, anket tekniği ile elde edilen verilerin daha iyi anlaşılması ve güvenilirliği için gerekli görüldüğü durumlarda, mülakat ve gözlemden de yararlanılmıştır.

Anket formumuz 433 adet bastırılarak Eylül ve Ekim ayları arasında, tesadüfî örneklem yolu ile seçilen örneklem grubuna dağıtılmış, fakat bazı deneklerin ankete cevap vermek istememesi, bazılarının da özellikle dindarlık algıları ve sosyo-ekonomik durumları tespit etmek amaçlı sorulara cevap vermek istememeleri gibi nedenlerle formu

doldurmak istememelerinden dolayı, dağıtılmış olan formların ancak 319 tanesi değerlendirilmeye alınmıştır. Sonuç olarak, 195'i (%61.1) kadın, 124'ü de (%38.9) erkek olmak üzere toplam 319 kişiye uygulanmış olan bu ankette 6'sı demografik değişkenle, 19 tanesi çoktan seçmeli ve 37'si de likert tarzında olmak üzere toplam 62 soruya yer verilmiştir. Anket soruları, uygulanmaya geçilmeden önce, Karasu Şehit Üsteğmen İbrahim Abanoz Lisesi'nden bir grup öğrenci üzerinde denenmiş, soruların bazı eksiklikleri giderilerek deneklere dağıtılmıştır. Çoğunluğu "kapalı uçlu" sorulardan oluşan ankete "kapalı uçlu" soruların yanında, deneklere "açık uçlu" cevap imkânı sağlamak için, "başka" ifadesini içeren bir seçenek konulmuştur. "Başka" seçeneğini işaretleyen deneklerin, bazıları "başka" ifadesi ile ne kastettiğini belirtirken, bazıları da sadece işaretlemekle kalmış, açıklama yapan deneklerin büyük çoğunluğu da, diğer cevaplara benzer cevaplar verdiği için, bu seçenek çoğu yerde değerlendirmede dikkate alınmamıştır. Tek boyutlu toplam 37 maddeden oluşan 5'li derecelmeli likert tipi ölçekte de deneklerden kendilerini her madde için 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (tamamen katılıyorum) puan aralığında derecelendirmeleri istenmiştir. Verilen cevaplar, kararsızlar dikkate alınmadan "katılıyorum ve katılmıyorum" şeklinde iki kategoride değerlendirilmiştir. Zira, kararsızları, ifade edilen iki kategoriye de koyabilme seçeneğimiz olmasına rağmen, yapılan analizlerin sağlıklı olabilmesi adına böyle bir tercihte bulunmadık. Ayrıca, "katılıyorum ve katılmıyorum" şeklinde kategorize etme nedenlerimizden biri de, verilen cevapların, "tamamen katılıp katılmama" tercihlerinde normal bir dağılım göstermemesidir. Başka bir ifadeyle, anketimize katılan denekler, genel olarak ya "katılmıyorum" ya da "tamamen katılmıyorum" şeklinde cevaplar verirlerken, "katılıyorum ve tamamen katılıyorum" seçeneklerinde de aynı şekilde cevaplar vermişlerdir. Bundan dolayı yukarıda ifade ettiğimiz gruplamanın, araştırmamız açısından daha faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Araştırma verilerinin istatistiksel çözümlemesinde, SPSS for WINDOWS 16.0 istatistik paket programından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde, Ki-Kare (Chi-square- χ^2) testi kullanılmış olup, anlamlılık düzeyi olarak da $p=.05$ esas alınmış ve sadece istatistikî bakımdan anlamlılık arz eden verilerin tabloları çizilerek veriler somutlaştırılmıştır.

Bağımsız Değişkenler

Araştırma verileri, Eylül-Kasım 2010 tarihleri arasında toplanmış olup, bu araştırmaya katılan deneklerin demografik özellikleriyle dindarlık algılarına göre dağılımları tablolar halinde aşağıya çıkartılmıştır.

Tablo 1. Deneklerin cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	195	61.1
Erkek	124	38.9
TOPLAM	319	100.0

Tablo 1’de ifade edildiği gibi, deneklerin cinsiyete göre dağılımı, 195 kadın (%61.1) ve 124 erkek (%38.9) olarak şekillenmiştir.

Tablo 2. Deneklerin yaşlara göre dağılımı

Yaş Grupları	N	%
18-30 yaş	86	27.0
31-45 yaş	135	42.3
46-55 yaş	57	17.9
56-65 yaş	20	6.3
66 ve üstü	21	6.6
TOPLAM	319	100.0

Deneklerin yaş gruplarına göre dağılımını gösteren yukarıdaki tabloda, ilk sırayı 135 kişiyle (%42.3) 31-45 yaş grubundaki denekler oluşturmakta, bu grubu 86 kişiyle (%27.0) 18-30 yaş grubu ve 57 kişiyle de (%17.9) 46-55 yaş grubu izlemekte, 66 ve üstündeki denekler 21 kişiyle (%6.6) 4.sırada yer alırken, 56-65 yaş grubu denekler 20 kişiyle (%6.3) son sırada yer almaktadır.

Tablo 3. Deneklerin medenî durumlarına göre dağılımı

Medenî Durum	N	%
Bekâr	62	19.4
Evli	237	74.3
Dul	20	6.3
TOPLAM	319	100.0

Deneklerin medenî durumlarına göre dağılımlarına gelince, evli denekler %74.3, bekârlar %19.4 ve dul olan denekler ise %6.3 oranında bir dağılıma sahiptirler. Bu dağılıma göre, evli olan deneklerin 237 kişiyle anketimizde hatırı sayılır bir orana sahip olduğu hemen göze çarpmakta, bunu 62 kişiyle bekâr ve 20 kişiyle de dul olan denekler izlemektedir.

Tablo 4. Deneklerin eğitim durumlarına göre dağılımı

Eğitim Durumu	N	%
Okur-Yazar Değil	27	8.5
İlkokul Mezunu	141	44.2
Ortaokul Mezunu	49	15.4
Lise veya Dengi Okul Mezunu	68	21.3
Üniversite veya Yüksekokul Mezunu	34	10.7
TOPLAM	319	100.0

Tablo 4'e baktığımızda, anketimize farklı eğitim düzeyindeki deneklerin katılmış olduklarını görmekteyiz. Buna göre, eğitim düzeyi açısından, ilkokuldan mezun olmuş olan deneklerin %44.2 (141 kişi) oranıyla neredeyse anketimize katılan deneklerin yarısını oluşturduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. İlkokul mezunlarını 68 kişi (%21.3) ile lise veya dengi okul mezunu izlerken, 49 kişiyle (%15.4) ortaokul mezunları 3. Sırada yer almaktadır. Deneklerin okuma-yazma bilmeyenler ile üniversite veya yüksekokul mezunu olanların ise, sırasıyla 27 kişi (%8.5) ve 34 kişi (%10.7) gibi bir dağılımla yaklaşık olarak eşit düzeyde oldukları görülmektedir.

Tablo 5. Deneklerin meslekî durumlarına göre dağılımı

Meslekî Durum	N	%
İşçi	55	17.2
Memur	27	8.5
Esnaf	27	8.5
Ev Hanımı	150	47.0
Öğrenci	21	6.6
Başka	39	12.2
TOPLAM	319	100.0

Tabloya baktığımızda, değişik meslekî gruplardan deneklerin anketimize katıldıkları görülmektedir. Aslında, birbirinden farklı meslek gruplarının çok geniş bir yelpaze oluşturmasına rağmen, biz bu çalışmamızda bu grupları mümkün olduğu kadarıyla altı ana başlık altında ifade etmeye çalıştık. Buna göre, ev hanımı olduğunu ifade eden denekler 150 (%47.0) kişiyle toplam deneklerin yaklaşık olarak yarısını oluştururlarken, ev hanımlarından sonraki ikinci sırayı 55 (%17.2) kişiyle işçiler almakta, memur ve esnaf olduklarını ifade eden denekler 27 (%8.5) kişiyle aynı orana sahip olarak üçüncü sırayı birlikte paylaşmaktadırlar. 21 (%6.6) kişiyle öğrenciler, denekler arasındaki en düşük yüzdeye sahipken, başka bir mesleğe sahip olduğunu ifade eden kişi sayısı ise 39 (%12.2)'dur.

Tablo 6. Deneklerin ekonomik durumlarına göre dağılımı

Ekonomik Durum	N	%
Çok Düşük	1	0.3
Düşük	19	6.0
Orta	170	53.3
İyi	125	39.2
Çok İyi	4	1.3
TOPLAM	319	100.0

Deneklerin gelir durumlarına göre dağılımlarına baktığımızda, ekonomik anlamda kendilerini orta olarak ifade edenlerin, 170 kişiyle (%53.3) ilk sırada yer aldıklarını görmekteyiz. 170 kişiyi takip eden 125 kişi (%39.2) kendilerini ekonomik anlamda “iyi” olarak ifade ederek ikinci sırada yer alırken, kendilerini ekonomik anlamda “düşük” olarak ifade eden 19 kişi de (%6.0) üçüncü sırada yer almaktadır. Ekonomik

durumla ilgili olarak en az ilgi görmüş olan maddeler ise, “çok iyi” ve “çok düşük” seçenekleridir. Sırasıyla 4 kişi (%1.3) ve 1 kişi (%0.3) tarafından işaretlenmiştir.

Tablo 7. Deneklerin dindarlık algılarına göre dağılımı

Dindarlık Algısı	N	%
Dindar Değil	7	2.2
Biraz Dindar	42	13.2
Dindar	257	80.6
Çok Dindar	13	4.1
TOPLAM	319	100.0

Tablo 7’ye baktığımızda, kendilerini “çok dindar” olarak değerlendirenlerin 13 kişi (%4.1), “dindar” olarak değerlendirenlerin 257 kişi (%80.6) olduğu görülürken, kendilerini “biraz dindar” olarak ifade edenler ise 42 kişiyle (%13.2) temsil edilmiştir. Dindarlık algısıyla ilgili olan bu maddelerden kendisini “biraz dindar” olarak algılayan kişi sayısı ise 7’dir (%2.2). Bu verilere göre, anketimize katılan deneklerin büyük bir kısmının kendilerini “dindar” olarak algıladıklarını söyleyebiliriz.

Araştırmanın Varsayımları ve Problemleri

Her araştırma bir amaca yönelik olarak yapılır ve birtakım varsayımlar (faraziye) ve hipotezler üzerine temellendirilir. Varsayımlar, test edilmeyen, doğruluğu ve geçerliliği kabul edilen ve hipotezlere (denencelere) kaynaklık eden, araştırmaya ışık tutan genel ilkelere (Peker, 2003:57).

Bu çalışmamızın dayandığı varsayımlar şöyledir:

1. Eğitim seviyesinin düşük olması, fertlerin batıl inançlara yönelik arzusunu tetiklemektedir.
2. Sosyo-ekonomik seviye ile halk inançlarına başvurma sıklığı arasında olumlu bir ilişki vardır.
3. Yaş seviyeleri yükseldikçe halk inançlarına inanma oranı da artmaktadır.
4. Kadınlar erkeklere oranla halk inançlarına inanmaya daha eğilimlidir.
5. Dindar olmayan kişiler, dindar olan insanlara göre halk inançlarına daha eğilimlidir.

6. Evli olan insanlar, halk inançlarına diğer medenî durumdakilere göre daha eğimlidirler.

Bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde veya bazı olayları değerlendirmelerinde az-çok rol oynayan halk inançları, kişinin hayata bakışını etkileyebilecek bir özellik arz etmektedir. Bireyin geçmişten kopup gelen geleneklere değişmez doğrular gibi bağlanması, hatta bu geleneğe bazen dinden daha fazla önem vermesi, bir adım daha ileri giderek, bu gelenekten gelen bazı davranışları pekiştirmek için dini kasıtlı olarak kullanmasının, dinî yaşantı açısından olumsuzluk arz edip etmediği araştırılmaya değer bir özellik arz etmekte olup, bu durum, araştırmamızın temel problemini oluşturmaktadır.

Fertlerin, geleneğe yukarıda ifade ettiğimiz gibi, sıkı sıkıya bağlı olması, doğru bildiği yanlışların değiştirilmesi yönündeki irşat faaliyetlerini engelleyici bir durum arz etmekte midir? Sorusu da araştırmanın alt problemi olarak belirlenmiştir.

Karasu'nun Tarihi ve Sosyo-Kültürel Yapısı

Marmara Bölgesi'nde yer alan Sakarya iline bağlı bir ilçe olan Karasu, Batı Karadeniz ile Marmara Bölgesi'nin sınır noktalarında olup 457 km²'lik bir alana sahiptir. Deniz seviyesinden otuz bir metre yükseklikte bulunan ve Kuzeyden Karadeniz, Güneyden Adapazarı ve Hendek ilçesi, Doğudan Kocaali ve Batıdan ise Kaynarca ilçesiyle çevrilmiş olan Karasu, kuzeyden güneye doğru gittikçe yükselen eğimli araziler üzerinde oldukça dağınık bir görünüm arz etmektedir. İlçenin tarihî gelişimi sürecinde, Yeni mahalle, Yalı Mahallesi, Kuzuluk Mahallesi, Aziziye Mahallesi, İncilli Mahallesi ve Kabakoz Mahallesi diye bilinen altı yerleşim birimi meydana gelmiş olup, ilçeye bağlı otuz köy, bir merkez belediye ve dört belde bulunmaktadır (Gündüzöz, 2008:13).

2000 nüfus sayımına göre ilçenin nüfusu merkezde 2.672, köyde de 29.958 olmak üzere toplam 54.630'dur. Son yıllarda ilçe merkezindeki nüfusun hızlı bir şekilde artmasına karşı köy nüfusu stabildir. Hızlı nüfus artışının ekonomik nedenlere bağlı göçlerle daha da artacağı düşünülen yörenin, demografik olarak alt-kültür çeşitliliği hemen göze çarpmakta, bu durum araştırmamız açısından son derece önem arz etmektedir. Zira, farklı coğrafya ve kültürlerden gelen insanların beraberlerinde getirmiş oldukları inançlar bu yörede harmanlaşarak vücut bulmuştur. Yine göze çarpan diğer bir husus

ise, Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki illerden gelen nüfusun diğer bölge illerden gelen nüfusa oranla daha fazla olmasıdır. Rize ve Trabzon illerinden göç ile gelen toplam nüfusun, bu bölge illerden ilçeye gelen nüfustan bir hayli fazla olduğu hemen göze çarpmaktadır. Yörede ayrıca, Batum İli, Bosna ve Yunanistan ile son yıllarda Doğu Anadolu illerinden gelen göçmenler de dikkat çekmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelen nüfusun ağırlıklı olanı ise Arpaçay ilçesinden gelen göçmenler olarak göze çarpmaktadır. Doğu Karadeniz illerinden gelen göçmenlere (halk arasında yanlış olarak) "Laz", Batum'dan gelenlere de (yanlış olarak) "Gürcü" denilmektedir. Yörenin yerli halkına ise "Manav" denilmektedir. Manavlar, önceleri toplam nüfus içerisinde en fazla orana sahip olan kesimken, son zamanlarda bu oran oldukça aşağılara çekilmiştir (Gündüzöz, 2008:55,56).

İlçenin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göz attığımızda Türkiye'deki 872 ilçe arasında 263. sırada olduğu görülürken, Sakarya'nın ilçeleri göz önünde bulundurulduğunda ise sosyo-ekonomik sıralamada ilk sırayı Merkez alırken, son sırada Taraklı ilçesi bulunmakta, Karasu'nun ise 7. sırada olduğu görülmektedir (Dinçer ve Özasan, 2004:90). Fakat İlçenin yaz turizmi için uygun olması, tarıma elverişli bir toprağa sahip olması vb. nedenlerden dolayı gerek ülke genelindeki gerekse il içerisindeki yerinin hızla üst sıralara çıkabileceği tahmin edilmektedir.

Okul öncesi eğitimde de önemli gelişmeler yaşanan ilçede, eğitim alanında son yıllarda birçok gelişmeler olmuş, yeni derslikler ve okul binalarının da eğitim-öğretime kazandırılmasıyla okullaşma oranı Türkiye ortalamasının bir hayli üstüne çıkmıştır. Okul öncesi (%90), İlköğretim (%99.9) ve Ortaöğretim (%93.5) olmak üzere, bu okullarındaki okullaşma oranları baz alındığında İlçenin okullaşma oranının ortalaması %94,4 civarında olup ilçede, 7'si merkez, 33'ü belde ve köylerde olmak üzere toplam 40 ilköğretim okulu ile Anadolu Lisesi (1), Anadolu Öğretmen Lisesi (1), İmam Hatip Lisesi (1), Meslek Lisesi (1), Normal Lise (1) ve Ana Okulu (1) olmak üzere toplam 46 okul bulunmaktadır. Bu okullara kayıtlı öğrenci sayısı ise, Okul öncesinde 1.911, İlköğretimde 7.679 iken, Ortaöğretimde 2.246 olmak üzere toplam 11.836 olarak kayıtlara geçmiştir. Toplam öğrenci sayısının cinsiyetlere göre dağılımı ise birbirlerine oldukça yakın olup, 5.613'ü kız iken, erkek öğrenci sayısı 6.223'tür. Ayrıca ilçede Sakarya Üniversitesi'ne bağlı olarak açılan bir tane Meslek Yüksekokulu bulunmakta

olup, 2007-2008 eğitim öğretim yılı itibarıyla 1.400 öğrenci eğitim görmektedir (Gündüzöz, 2008:206,207,209,210).

Eldeki mevcut kaynaklara göre ilçenin idarî gelişim süreci, Orhan Bey (1326-1362)'in imamlık ve hatiplik için Kuyumculu Köyü arazisini vakfetmesiyle başlamıştır. Fatih Sultan Mehmet de Anadolu eyaletlerini tahrîr ederken genel olarak Sakarya Nehri'nin doğusunu Hüdavendigâr (Bursa), batısındakileri ise Kocaeli Sancaklarına bağlamıştır. 1276 (1860-61) Salname'sinde Karasu, "Pazarsuyu" şeklinde yer almaktadır. Bu salnamede Karasu, Kocaeli Livası'na bağlı bir nahiye olarak ifade edilmiştir. O günlerde Karasu nahiyesinde bina olmadığından zamanın zenginleri tarafından 4-5 odalı bir nahiye binası yapıldığı resmî tarih kaynaklarından anlaşılmaktadır. 1876'da Sancak olarak son kez kullanılan Kocaeli'nin yerine İzmit adının kullanıldığını görmekteyiz. Aynı yılın salnamesinde Karasu, nahiye olarak nitelendirilmiştir. 1890 yılında İzmit Sancağı müstakil bir liva olarak düzenlenmiş, 21 köyü olan Karasu nahiyesi Kandıra Kazası'na bağlı bir nahiye olarak adlandırılmıştır. 1901 yılında Karasu Nahiyesi, hâlâ Kandıra Kazası'na bağlıdır. O zamanlarda Karasu Nahiyesi'nin 41 köyü bulunmaktaydı. 1912 yılında Karasu Nahiyesi'ne bağlı Ardıçbeli Karyesi (köy), Yenidağ (Yenidoğan) Karyesi'nden ayrılarak müstakil bir köy haline getirilmiştir (Özel, 2005:847, 850, 851, 852, 854, 856). İlçe 1933 yılına kadar bucak merkezi iken 1933 yılında Kocaeli iline bağlı bir ilçe olmuştur. 22 Haziran 1954'de Sakarya'nın il olması ile birlikte Sakarya İli'ne bağlı bir ilçe haline gelmiştir (Gündüzöz, 2008:16).

BÖLÜM 1: ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

Araştırma konusunu belirli sınırlar içinde ortaya koymak, ifade edilen problemleri konu bütünlüğü içinde ele almak ve amaçlanan hedeflere ulaşmak için, takip edilecek yolun belirlenmesi bir hayli önem arz etmektedir. Zira, belirlenecek olan bu yol, bizi gereksiz açıklamalara sapmaktan alıkoyarak, araştırmamız boyunca bize rehberlik yapacaktır.

1.1. Temel Kavramlar

Araştırmamızın teorik çerçevesinin çizilmesi ve sınırlarının belirginleşmesi açısından, konu ile ilgili olan kavramların tanımlarının yapılması bir hayli önem arz etmekte olup, bu bölümde konunun temel kavramları olan, “Din, inanç, töre (örf, âdet vb.), hurâfe/bâtıl inanç, iman, obsession (takıntı)” gibi kavramların tanımları üzerinde kısaca durulacaktır.

1.1.1. Din

Arapça kökenli bir kavram olan din, sözlükte “örf ve âdet, ceza ve karşılık, mükâfat, itaat, hesap, boyun eğme, hâkimiyet ve galibiyet, saltanat ve mülkiyet, hüküm ve ferman, makbul ibadet, millet, şeriat” (Harman, 2007:1) gibi çeşitli anlamlara gelmekte olup, Batı dillerinde “religion” kelimesi ile ifade edilmektedir. “Religion” ise, “Allah’a saygı ve korku ile bağlılık, kendini ibadete verme, tören ve ayinlere katılma” anlamlarında kullanılan bir kavramdır (Peker, 2003:29).

Din, insanla başlamış, insanla varlığını devam ettirmiş ve insan var oldukça da var olmaya devam edecek olan bir kurumdur. İnsanlık tarihinde ne kadar gerilere gidilirse gidilsin, dinî inançlardan yoksun bir topluma rastlanılmamaktadır. Dolayısı ile dinin tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir (Özkan, 2002:10). Öyle ki, M. Eliade, insanı, tarihî bir varlık olarak kabul etmekte ve tarihî olması hasebiyle onun dinî bir varlık olduğunu iddia etmektedir (Eliade, 1990:9).

Hem bireyi hem de toplumu etkileyen sosyo-kültürel bir kurum (Armaner, 1980:75) olan din, bugüne kadar yapılmış olan bütün denemelere rağmen, kavramsal açıdan her kesimi kucaklayıcı ve tatmin edici bir tanıma henüz ulaşamadığı gibi, bundan sonraki süreçte de ulaşması pek mümkün gözükmemektedir (Kılıç, 2005:13). Şüphesiz bu zorluğun ortaya çıkmasında birçok faktörün etkin olmasına rağmen, belki de en

önemlisi bu kavramı tanımlamak isteyen her bireyin özgün olduğu gibi, yaşanan her dinî tecrübenin de özgün olması (Sambur, 2006:425) gelmektedir. Bu açıdan baktığımızda dini tecrübe eden her bireyin, kendine göre bir din tanımı olacaktır. Bu cümleden olmak üzere, felsefî bakış açısına sahip olan bir filozofla, psikologun veya bir antropologun dini birbirinden farklı tanımlamaları son derece normal gözükmektedir. Bundan dolayı, biz burada din sözcüğünün etimolojik anlamları ve farklı bakış açılarından nasıl tanımlandığı üzerinde durmayarak, ıstilahî anlamda İslâm âlimlerinin genelinin üzerinde mutâbık kaldıkları tanımlardan bir tanesini vermekle yetineceğiz. Şöyle ki; din, “Yüce Allah’ın, kullarının kendisi vasıtası ile hakka ulaşmaları için peygamberleri aracılığı ile akıl sahibi insanlara tebliğ ettiği, onları dünya ve âhret mutluluğuna ulaştıran bir sistemdir.” (Eryarsoy, 1990:394).

1.1.2. İnanç/İnanma

İster ilâhî isterse beşerî kaynaklı olsun, bütün dinlerin değişmez ortak paydasını oluşturan inanç (belief)/ inanma (faith), düşünme ve duygulanma gibi insanın temel ruhî faaliyetlerden birisidir (Hökelekli, 2005:155). Yani, her bir din, inanç ilkelerinden bir sistem kurarak mensuplarının bu ilkelere inanmalarını ister (Mehmedoğlu, 2004:28). Antropoloji, Psikoloji ve Dinler Tarihi, özellikle de Din Psikolojisi araştırmaları inanma duygusunun, her insanda fitrî olarak var olduğunu ortaya koymuştur. Yani çocuk doğduğu zaman dinî inanca yabancı değil, aksine onun içinde dine karşı bir eğilim vardır ve o, inanma yeteneğine sahiptir (Yavuz, 1987:42). Bu duygu, insanda doğuştan getirilen ve hayata bağlı olarak devam eden bir yetenek ve ihtiyaçtır. Bir yetenektir; çünkü, her insan doğuştan bir yüce varlığa inanma ve bağlanma kabiliyetine sahiptir. Bir ihtiyaçtır; çünkü, her insan doğuştan bu yeteneği kullanarak, inanma ile ilgili duygularını doyurma yollarını aramaktadır. Bu anlamda din ve inanma, insanın insan olma özelliklerindedir; âdeta insan varlığının olmazsa olmaz bir parçasıdır (MEB, 2010b:9). Bu gerçeğe farklı bir açıdan bakan Amerikalılar, insanın inanma ihtiyacını “Siperde ateist yoktur.” ifadesiyle veciz bir şekilde dile getirmişlerdir (Tarhan, 2009:102).

İman (faith) kavramı sözlükte, “bir kişiyi söylediği sözde tasdik etmek, doğrulamak, söylediğini kabullenmek, gönül huzuru ile benimsemek, karşısındakine güven vermek, güvenlikte olmak, şüpheye yer vermeyecek biçimde içten ve yürekten inanmak”

(Kılavuz, 2007:68) anlamlarına gelmekte iken, insanı ve toplumu etkileyen en önemli fenomenlerden biri olan inanç(belief) sözcüğü, günlük kullanımda, hem kesin olmayan bir bilgi veya kanaat hem de müşahhas gerçeklere dayanan bir hükmün ifadesi olarak kullanılmaktadır (Peker, 2003:71). Başka bir deyişle inanç, “dış dünyayı idrak etme sonucu zihinde oluşan bir anlayış biçimidir.” (Hançerlioğlu, 1975:270).

Bu iki kavram, çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmasına rağmen, ikincisinin anlam sahasının daha geniş olduğunu söylemek mümkündür. Yani, genel olarak inanç; bilgi, kanaat ve imanı içine alacak şekilde daha genel bir anlam ifade ederken, iman; daha hususî manada kullanılmaktadır (Hökelekli, 2005:156).

Biz yarın yağmur yağacağına, sınavda başarılı olacağımıza, Allah’ın varlığına inanırız. Fakat bunlardan sadece Allah’ın varlığına iman ederiz. Bu örnekler de bize inancın genel, imanın ise daha özel alanlarda kullanıldığını göstermektedir (Kayıklık, 2005:136).

1.1.3. Töre

Sosyolojik bir terim olan örf ve âdet kavramlarını da anlam dairesi içine alan “töre” sözcüğü, genel anlamda Eski Türk geleneksel kültürünü ifade eden bir kavramdır (Günay, 2005:28). Örf (gelenek), bir toplumda eskiden beri uygulanagelen, dolayısıyla kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel değer, alışkanlık, bilgi ve davranışlardır. Âdet (görenek) ise, bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığıdır. Genel anlamda örf ve âdetler, insanların düşünce, tutum ve davranışlarının pratiğe dökülmüş halidir (Ekşi ve diğ., 2008:65).

Örf ve âdetlerin köklerinin çok eskilere kadar uzandığını ifade eden Güngör, bunların âdeta birer tabiat kanunuymuş gibi algılandığını ifade ederek, bazı durumlarda bunlara “mutlak doğru” gözüyle bakıldığının da altını çizmiş ve devamla şunları kaydetmiştir. “Gerçekte bizim doğru, yanlış, iyi, kötü gibi kıymet hükümlerimiz hep örf ve âdetlere dayanır. ‘Örfün gösterdiği şey doğru, onun aksi de yanlıştır.’ diye düşünürüz. Örf ve âdetlerin hayatımız içinde bu kadar yerleşmiş ve kökleşmiş olması, bazen onları sosyal değişimin önüne çıkan kuvvetli bir engel haline getirmektedir. Fakat onların bu “muhafazakâr” karakterlerine bakarak hiç değişmediklerini düşünmek de yanlış olur.

Bazılarında çok yavaş, bazılarında çok süratli de olsa örf ve âdetler her toplumda değişir.” (Güngör, 2008:95).

1.1.4. Halk Dindarlığı

Dindarlık kavramı, dinin yapılmasını emrettiklerini yapma, yasakladıklarından kaçınma (Polatlı, 2009:1) gibi anlamlara da gelirken, bu tanım zamanla dindarlığın şekilcilikten ibaret olduğu gibi bir kanıyı doğurmuş, bu da dindarlığın ahlâkî boyutunun ihmal edilmesine yol açarak, şekilsel olarak dindar gözüken insanların, değişik nedenlerle dinin özüne aykırı olan birtakım inanç ve uygulamalarına neden olmuştur. Bu durum, farklı kültür ve medeniyetlerde olduğu gibi, İslâm kültür ve medeniyetinin hüküm sürdüğü Anadolu’da da varlığını hissettirerek, kitâbî-resmî dinin yanında bir de halkın tasavvurunda hayat bulan ve “halk dindarlığı” olarak kavramlaştırılan birtakım inanış biçimlerini de beraberinde getirmiştir.

Türk toplumunun çok yönlü ve dinamik olan dinî yaşantısı içerisinde, özellikle halk kitlesi arasında yaygın olan ve “halk dindarlığı” olarak nitelendirilen anlayış ve uygulamalar önemli bir yer tutarken, şehir merkezlerinde dinî bir eğitim görmüş kimselerden toplumun orta ve alt tabakalarına ve kırsal alana doğru gidildikçe, daha çok sözlü kültüre dayalı yerel adetler, mistik ve büyüsel öğelerle İslâmî öğelerin iç içe girdiği bu halk dindarlığının güçlü bir şekilde egemen olduğu görülmekte (Hökelekli, 2009a:241), bu dindarlığın bazı ritüelleri din görevlileri tarafından da ister istemez gelecek kuşaklara bir kültür taşıyıcısı olarak aktarılmaktadır. Buna mukâbil, daha çok sözlü kültüre dayalı güçlü bir Türk halk dindarlığının karşısında bulunan kitâbî / resmî dindarlık, Günay’ın ifadesiyle, “Yüksek entelektüel boyutları söz konusu olduğunda oldukça cılız kalmaktadır.” (Günay, 2003:7). İki kesim dindarlığı arasındaki en önemli fark ise, aydın kesim dindarlığının, görüş ve düşünüşe dayanmasına karşın, sıradan halk dindarlığının şekilde inat ve ısrara dayanmasıdır (Tümer, 1975:80). Bir başka ifadeyle entelektüel aydın kişiler, derin bir bilgiye sahip ve daha araştırmacı bir tavır sergilerlerken, çoğunluğu teşkil eden halk tabakası, şekilci ve eski alışkanlıklarında daha ısrarcı bir tavır sergilemektedir. İslâm bilginlerinden biri olan Bîrûni de bu kesimler arasındaki farka dikkat çekmiş, her iki kesimin de kendilerine ait ortak özellikleri doğrultusunda tavır takındıklarını ifade etmiştir (Arslan, 2004:41). Ancak din, sadece kitâbî formlar ile sınırlı kalmayan dinamik bir olgu olduğundan, dinin bu şekli ile halkın

tasavvurundaki şekli, varlıklarını daima bir arada (senkretik) olarak sürdürmektedir (Köse ve Ayten, 2010:26).

Halk dindarlığı ile kitâbî dindarlığı birbirinden ayırmak hiç de kolay olmamaktadır. Zira, sözgelimi; Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, mevlitin bid'at olduğunu ve bu yüzden de yasaklanması gerektiğini ifade eden bir fetva vermesi durumunda diyaneti dinden çıkmakla itham etmeyecek kaç “dindar” olacaktır?

Aslında, alışılmış ve ortaklaşa paylaşılan bir davranış kuralı oluşturması, ahenkli bir dinî evrende kişileri buluşturması, toplumun ortak paydasını oluşturması ya da kişiye günlük hayatında hazır cevaplar sunması ve onu psikolojik olarak huzura kavuşturması bakımından halk dindarlığı/popüler dindarlık, sorunsuz gibi gözükse de, model bir anlayış olarak sunulmaya devam edildiğinde, meydana getirebileceği sorunlar da, belli bir alanla sınırlı kalmayacaktır. Sağladığı rahatlığın yanında daima istismara açık olacaktır (Hökelekli, 2009a:243).

1.1.5. Batıl İnanç/ Hurâfe

Sözlükte “bunamak” anlamına gelen hâref kökünden türemiş bir isim olan hurâfe kelimesi “akla ve gerçeğe aykırı düşen aldatici söz” (Yel, 1998: 381) anlamına gelmekte olup, ayrıca, uydurulmuş hikâye ve rivayet, bu hikâye ve rivayetleri aktarma ve benimseme tutumunu da ifade etmektedir. Bunlar genellikle dinin bir parçası veya gereği olarak aktarılageldiği gibi, İsrailiyyât ve esâtîrdan olmadığı halde bütünüyle sonradan uydurulan ve genellikle İslâm'ın gerçeğiyle bağdaşmayan batıl inançları veya çarpık davranış biçimlerini telkin eden hikayeler (Yetik, 1991:25) olarak da ifade edilmektedir.

Bâtıl inanç, bid'at ve israiliyyât kelimelerinin anlamlarına baktığımızda, hurâfe kavramının sözlük anlamında ifade edilen, “akla ve gerçeğe aykırı olmak” ifadesini de bazı yönlerden içerdiği görülmektedir. Bundan dolayı ifade edilen bu kavramların zaman zaman hurâfe diye adlandırıldığı da bir gerçektir. Fakat bu kavramlar arasında birtakım nüansın varlığı da gözden kaçmamaktadır. Bu karışıklığın netleşmesi için ifade edilen kavramların izâh edilmesine ihtiyaç olduğundan, söz konusu kavramlar kısaca ifade edilmeye çalışılacaktır.

a. Bid'at: “Hz. Peygamber ve Ashâb-ı Kirâm döneminde görülmeyip, onunla amel edilmeyen, hattâ bir benzeri olmayan ve İslâm’dan olmadığı halde sonradan ortaya çıkan ve ibâdet kabul edilen görüş ve ameller, sünnete aykırı davranışlardır.” (Şimşek, 1990:240). Başka bir deyişle bid’at, dinde kesinlikle yeri olmayan, fakat günlük hayatta dinin bir parçasıymış gibi gösterilen ve gerçekte dindışı olan, hatta dinin özüne ters düşen inanç ve davranış biçimleridir (Yetik, 1991:25).

b. İsrailiyyat: Sözlükte, “efsane, kıssa veya bilgi” anlamlarına gelmekte olup, büyük oranda Yahûdi kısmen de Hıristiyan kaynaklarından İslâmî literatürlere geçtiği kabul edilen bilgiler için kullanılan bir terimdir (Hatiboğlu, 2001:195). Veya Kur’ân-ı Kerîm’deki kıssaların yorumu ve benzeri durumlarda ayrıntıya ilişkin bilgi vermiş olmak adına Kitab-ı Mukaddes, özellikle de Tevrat ve Tevrat’ın yorumlarından aktarılan Ehli kitap rivayetleri gibi bilgilerdir.

c. Esâtîr: Bâtıl olan, aslı olmayan uydurma hikâyeler ve “evvelîn” kelimesi ile birlikte, “İslâm öncesi milletlerin yazdıkları hikâyeler, masallar” (esâtîru’l-evvelîn) anlamlarına gelmektedir (Sakallı, 1990:114). Başka bir ifade ile esâtîru’l-evvelîn, eski bâtil dinlerin inanç ve yorumlarından olup, halkın arasında sürüp giderken, müslümanlaşma sırasında "müslümanlaştırılarak" dine katılan mitolojik hikâyeler ve efsanelerdir (Yetik, 1991:25). Esâtîru’l-evvelîn terkibi, Kur’an-ı Kerîm’in birkaç sûresinde (Enfâl 31, Mü’minûn 83, Nahl 24) geçmekte olup, hepsinde de genel olarak Kur’an’ın hak olduğunu tebliğ eden Hz. Peygambere inanmamak için müşriklerin bir bahanesi olarak ifade edilmektedir. Zira onlar, bunun doğru olmadığını ve olsa olsa eskilerin uydurmuş oldukları hurâfe ve bâtil inanç türünden düşünceler olabileceklerini söyleyerek, “Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir.” (En’âm sûresi, 25) demekten kendilerini alamamışlardır.

d. Batıl İnanç: Dinde kesinlikle yeri olmayan, fakat günlük hayatta dinin bir parçasıymış gibi gösterilen ve gerçekte dindışı olan, hatta dinin özüne ters düşen inanç ve uygulamalardır (Varlı, 2008:16). Nazar boncuğundan medet ummak gibi...

İnsanoğlunun korkuları, ümitleri, eşyanın mahiyetini bilememe ve kendince açıklamaya çalışmaları, gelecek ile ilgili düşünce ve yorumları tarihin en eski devirlerinden bu zamana kadar hep var olmuş ve bundan sonra da var olmaya devam edecektir. Bunun

sonucunda kendileri için daima bir gerçeği ifade ettiğine inandıkları inanç ve uygulamalar, bugünün modern insanı için bilimin şekillenmesi açısından ilham kaynağı olduğu gibi, bu inanç ve uygulamaların bazı açılardan “boş inanç” “hurâfe” gibi kavramlarla ifade edilmelerine sebep olmuşlardır.

İnsanoğlunun bu gibi inanç ve uygulamalara niçin tevessül etmiş olduğu, onları böyle davranmaya iten sebeplerin neler olduğu ileriki bölümlerde açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1.6. Takıntı (obsession)

Obsessif (takıntı) zorlantı bozukluğu, çok farklı bir kaygı bozukluğudur. Takıntı, durdurmak için yapılan tüm girişimlere rağmen durdurulamayan istem dışı düşünce ya da fikirlere dir. Takıntılar, kişinin yapmak zorunda hissettiği tekrarlayıcı, törensel davranışlardır. Saplantılı düşünceler genellikle dehşet verici ve olağandışı korkutucu özelliklerdir. Örneğin; bir kimsenin annesinin bir kazaya kurban giderek ölmesini arzu etmesi gibi. Obsesif davranışlar, kendini bunları yapmaya zorlanmış hisseden kişiler için aynı şekilde dehşet verici olabilirler (Hökelekli, 2009b:237).

Obsessif davranışlar genellikle şu üç türde kendilerini gösterirler:

1. Bireyin kendine ya da başkalarına zarar verebileceği ile ilgili davranışlar.
2. Pislik ve bulaşıcı hastalıklar ile ilgili düşünceler.
3. Sürekli olarak, tekrar tekrar şüphe etme.

Birinci türden obsessif düşünceye ilk defa anne olan kimselerin bazılarında rastlanır. Anne küçük bebeğini öldürüreceğini düşünür ve bu düşüncesinden dolayı kendini suçlu hisseder; pislik ve bulaşıcı hastalık düşüncesine saplanıp kalmış kişiler, ellerini günde elli, bazen de yüz defa yıkarlar; sürekli ve tekrar tekrar şüphe etme ise, değişik kişilerde değişik şekillerde kendisini gösterir (Cüceloğlu, 2008:443,444). Örneğin; bazen sebepsiz yere bir şeyleri kırmak veya hasar vermek ihtiyacı hissetmek; ocağı, muslukları ve elektrik düğmelerini kapattıktan sonra tekrar tekrar kontrol etmek; bir şeyler üzerinde düşünmeye başlanıldığında bu düşünceye takılıp kalmak; bazen hiç nedeni yokken bir şeyleri saymaya başlamak; belirli sayıları nedensiz yere tekrarlama zorunluluğu hissetmek; elleri gereğinden daha sık ve daha uzun süre yıkamak, bu tür obsessif davranışlardandır. Ayrıca, asansörün düğmesine bir kez basıp beklemek yerine

defalarca basıldığında, asansörün daha çabuk geleceğine dair inançlar da bu türden inançlardır. Bu gibi inançlar, bu türden obsesif davranışları niçin halk inançları arasında ele aldığımızı göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Bu açıdan bakıldığında Freud, “Obsessive Actions and Religious Practices” başlıklı makalesinde nevrozlu hastalıklar üzerinde yaptığı gözlemlerden yararlanarak, obsesif (saplantılı) davranışlar ile dinî ibadetlerin bir saplantı nevrozu olduğunu ifade etmektedir (Ayten, 2010:53). Fakat, bu düşünceye başka bir açıdan bakan Tarhan, ibadetlerde önemli olan şeyin “niyet” olduğunu, niyetin Yaratıcı’ya kulluk olmadığı durumlarda, yapılan ritüel ve vazgeçilen zevklerin, amaca hizmet etmeyeceğinden ilahî rızaya uygun olmayacağını ifade ederek, bu kapsamda yapılan ibadetlerin, takıntıya dönüşen ritüeller olarak değerlendirilebileceklerini ifade etmektedir (Tarhan, 2009:100).

1.2. Halk İnançlarına Genel Bakış

Halk inancı kavramı ile kastedilen nedir veya bu kavramdan ne anlaşılmalıdır? Bu inançların ortaya çıkmasında etkili olan faktörler nelerdir? Acaba bu inançlar dünyanın her yerinde aynı mıdır? Bu ve buna benzer sorulardan özellikle halk inancının kaynağı ile ilgili sorunun cevabını vermek sanıldığı kadar kolay olmayacaktır. Çünkü bu inançların ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak belirlenemediği gibi, nasıl oluştuğu da spekülâtif açıklamalardan kendini kurtaramayacaktır.

İnsana dair her şeyin daima çok boyutlu bir yaklaşım içinde ele alınmasının (Sambur, 2006:424) zorunlu olduğu gibi, halk inançlarının ortaya çıkmasında da bu çok boyutluluğun göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

İngilizce’de “superstition” sözcüğü ile ifade edilen “halk inancı” kavramı, Türkçe’ye “boş inanç, bâtıl itikât, hurâfe” (Redhouse, 1997:980) şekilde çevrilmekte olup, “toplumun kabul ettiği ilahî dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan, fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inançlardır.” (Kılıç, 2001:415) şeklinde ifade edilmektedir.

Bir başka açıdan halk inançları, tamamen din olamayan; ancak bütünüyle dinin dışında da kalmayan inançlardır. Esasen onlar, dinin halka göre algılanış ve hayata geçiriliş biçimleridir. Bu açıdan halk inancı konusu aynı zamanda, halkların tarihi inançlarını da

az çok yansıtmaktadır. Zira sürekli yenilenmekle birlikte kökleri ilk inanç sistemlerine kadar uzanır (Kalafat, 1999:44).

İnsanoğlu, düşünen, araştıran, sorgulayan ve anlam arayışı olan bir varlık olması dolayısı ile çevresinden başlayarak, müşâhade ettikleri olayları anlamlı olarak algılama, tahmin ve kontrol etme güdüsüyle hareket etmektedir (Sambur, 2006:426). Ayrıca o, ortaya attığı bir sorunun cevabını bulabildiğini düşündüğü andan itibaren, başka sorular ortaya atmış ve bunun cevabını aramaya koyulmuştur. Bu fenomen çerçevesinde insanoğlu, hangi kültür ve inancın etkisi altında bulunursa bulunsun, hayatı anlama ve anlamlandırma adına birçok rit, âdet, tören vb. anlayışlar geliştirmiştir. Bu bağlamda Şamanist düşünceye sahip olan insanlar, ay ve güneş tutulmasının nedeni olarak bunların kötü ruhlarla çarpışması sonucunda mağlup olarak karanlıklar dünyasına sürüklenmesini görmüş, ve bunların kötü ruhların elinden kurtarılması için bağırıp çağırılması ve davul çalınması gerektiği düşünmüşlerdir (Sencer, 1968:33). Bu inanç ve uygulamalar, bazen dinî olarak kabul edilmiş, bazen de dinden daha fazla yaptırım gücüne sahip olduğuna inanılmış, hatta bazı durumlarda bu inançların pekiştirilmesi için din kasıtlı olarak kullanılmıştır. Bu gibi duygu, düşünce ve davranışlar, bütün taktir ve hayranlık hissi gibi bir süre sonra alışkanlığa dönüşmüş, insanlar kaynağını unuttuğu bu düşünce ve davranışları otomatik olarak bugüne kadar taşımışlardır. Bu anlamda o, kilisenin karşı çıkmalarından dolayı kiliseye hitaben, “Tanrı insanların doğayı incelemesini istemeseydi, onlara beyin gibi bir organ vermezdi.” diyen Galileo’nin (Tarhan, 2009:30) ne kadar haklı olduğunu onaylayan bir tavır sergilemiş, bu durumun doğal bir sonucu olarak da bir taraftan bilimsel gelişmelerin temelleri atılırken, bir taraftan da, belki o zamanki dünya görüşüne ve bilimsel geleneğe olmasa da bugünkü bilimsel gelişmelere aykırı olan “dünya, öküzün boynuzu üzerindedir.” (Günay ve Güngör, 2007:88) gibi birçok inanç ve uygulamaları da beraberinde getirmiştir.

Halk inançlarına baktığımızda, İlâhî dinlerin özlerinden uzaklaşıldığı ve de beşerî dinlerin ortaya çıktığı dönemlerde artarak günümüze kadar geldiği yapılan araştırmalarla ortaya konmuş, başka bir deyişle, ifade edilen nedenlerden dolayı bu inançlar bir yelpaze gibi geniş bir alana yayılma eğilimi göstermişlerdir.

Temelde halk inançlarını dinî ve bilimsel alanlarla ilgili olanlar diye ikiye ayırmak mümkün gözükmemektedir (Erdoğan, 2008:55). İki alanda da o günün şartlarında insanlar

için kesinlik arz eden bazı düşünce ve davranışları günümüzün açıklaması saymak doğru olamayacağı (Tanyu, 1976:125) gibi ahlâkî de değildir. Halk inançları değişik görünüm altında az veya çok evrensel bir görünüm arz etmelerine rağmen bunların birçoğunun mutlak manada gerçeği ifade ettikleri söylenemez. Ancak burada asıl önemli olan, bu inançların basmakalıp ve önyargılı düşüncelerle yok hükmünde sayılması veya hiçbir değerinin olmadığı ifade edilmesi yerine, bunların fonksiyonel bir değerinin var olduğunu kabul etmektir. Zira insanoğlu bu tür inançları, o veya bu şekilde ihtiyaçlarını gidermek için kullanmışlar, bu da hiç olmazsa bu inançların kesin bir dille yanlışlanamadığı sürece araştırmaya değer olduğunu göstermesi bakımından yeterli bir sebep olarak gözükmektedir. Aslında o zamanki düşüncelerden daha önce de ifade edildiği gibi, günümüz bilim anlayışına aykırı olanlar olabileceği gibi, onunla aynı gerçeği ifade eden düşünceler de bulunabilmektedir. Örneğin; yanıkların soğuk suya batırılarak iyileştirilebileceğine dair bir halk inancı, günümüz bilim anlayışına aykırı olmadığı gibi, aksine bilimsel gelişmeler bu inancı destekler mahiyette cereyan etmiştir. Şöyle ki; cildimizde bir yer yandığı zaman, kanın o yere hücum ettiği, sıcaklığın kanın yoğunluğunu arttırdığı ve yanığı daha da kötüleştirdiği buna mukâbil soğuk suyun, cildin ve kanın ısınısını düşürdüğü ve yanığın derecesini azalttığı bilimsel açıdan da kanıtlanmış (Lorie, 1997:56) bir gerçektir.

Dünyanın her yerinde, değişik coğrafya ve kültürlerde de mevcut olan halk inançlarına, bid'at, boş inanç, hurâfe ve bâtil inanç gibi değişik isimler verildiği bilinmektedir. Görünüş itibarı ile günümüzün bilimsel gerçeklerine aykırı gibi gözükse de bu inanç ve uygulamaları görmezden gelip, bunları cahil insanların bir takım uydurması veya safsatalarından ibaret olarak mı görmek gerekir? Yoksa bu inançlar, dünyayı anlama ve bu yolla hayata anlam ve değer kazandıran bir olgu olarak mı anlaşılmalıdır? Ayrıca, burada Hikmet Tanyu'nun ifadesiyle manevî halk inançlarının mahiyeti ilmî ve mûteber, geçerli dinî esaslara göre, incelenmeden, ölçülmeden onu bâtil inanç veya boş inanç, hurâfe olarak görmek, ilmî ve yaşayan manevî ölçüye göre bir yargı sayılabilir mi? Niçin bu inançlara hurâfe denilmesi gerektiğinin ölçüsü nedir? (Tanyu, 1976:125) sorularının haklı olarak sorulması ve cevaplandırılması veya en azından cevaplandırılmaya çalışılması gerekmektedir.

Relâtif (görelî) olan bâtil inanç kavramının açıklığa kavuşturulması için, konuyla ilgili birkaç tanımın tahlil ve değerlendirilmesini yapmanın uygun olacağını düşüncesindeyiz. Şüphesiz ki, bu inançların tanımı da dinin tanımı gibi herkesin bakış açısına göre değişiklik arz etmektedir.

Bâtil inancın, “Bilgi alanının dışında kalan ve gerçekle bağlantısı bulunmayan tasarımlara inanmadır.” (Hançerlioğlu, 1975:108) şeklindeki tanımına özellikle iki noktayı dikkate alarak karşı çıkan Tanyu, ilk olarak, “Bilgi alanının dışında kalmak nedir? Bilginin sınırları, ne zaman, nasıl ve ne ile tespit edilir?” (Tanyu, 1976:126) sorularının açıklığa kavuşturulmasını istemektedir. Ayrıca, Ay ve Güneş tutulmaları, dünyanın şekli vb. konular bir zamanlar bilimin dışında olmalarına rağmen bugün bilimin keşif alanına dahil olmuştur. Eğer yukarıda belirtilen tanımın doğruluğunu kabul edecek olursak, Ay ve Güneş tutulması gibi bir durumun bir safsatadan ibaret olduğunu da kabul etmek zorunda kalırız ki, bu da bilimsel gelişmeleri inkâr etmek anlamına geleceğinden mümkün gözükmemektedir. Aynı şekilde bu tanımın doğruluğunun kabul edilmesinin doğuracak olduğu diğer bir sonuç da, davranışçı psikolojinin tanrı, ruh ve ölümsüzlük gibi konulara duyulan inanma ihtiyacını bir hurâfeye indirgediği gibi, inanç konusu başta olmak üzere birçok felsefî görüş ve ideolojik düşüncelerin bu tanımdan nasibini alarak yok sayılmasıdır.

Tanyu'nun yukarıdaki tanıma ikinci itirazı ise, “ gerçeklikle bağlantısı olmak” deniliyor. Acaba “gerçek” nedir? Zaman ve mekânla, araştırma ve incelemelerle değişmemekte midir? Yüzlerce yıl öncesinin insan hayatı ve davranışının, insan bilgisinin temeli olan “gerçekle” bugünün gerçeği aynı mıdır? Mutlak veya kesin bir gerçek nasıl tespit edilebilir? (Tanyu, 1976:126,1927) noktalarındadır.

Hücrenin ilk keşfedildiği yıllarda bunun çok büyük bir buluş olduğu dile getirilmiş, ardından atom bulunmuş ve atomun bölünemeyecek en son parça olduğu söylenmiştir. Ve bu buluşların bilimsel bir gerçek olduğu ifade edilmiş, ancak daha sonraki çalışmalarla atomun da bölünebileceği ve subatomik parçacıkların olduğu ortaya çıkmıştır. Yine evrenin sabit ve değişmez olduğu kavramı eskiden beri kabul edilirken Einstein, ışık hızından daha hızlı bir hareket olmadığını ifade etmiştir. Oysa şimdilerde bilim dünyası, ışımsal güç ve varlıkların ışık hızından on bin kat daha hızla hareket ettiğini göstermektedir. Bu açıklamalar, duygu ve düşüncenin ışık hızından daha hızlı

hareket eden bir akışının olduğunu ortaya koymuştur. Bu gibi buluşlar, bilim dünyasında bir hayal kırıklığı meydana getirmiş, daha önceden “gerçek” diye ifade edilen bazı bilimsel gelişmelerin, birden bire “gerçek” ile bağlantısı kesilmiştir. Fakat bilimin en önemli özelliği, kendisini sürekli geliştirmesi ve değiştirmesidir (Tarhan, 2009:152,153). Mehmet Aydın’ın da ifade ettiği gibi bilim, alışılmamış olanı, ender olanı bir tarafa itmeyi adet haline getirmiş olsaydı, bugünkü başarısına asla ulaşamazdı (Aydın, 1990:190,198).

Tanyu’nun üçüncü itirazı ise, “Bir varsayımın gerçek olup, boş olmamasının ölçüsü pratiktir; pratiğe vurulup gerçekleştirilebilenler (bilimsel açıdan tutarlı olanlar) gerçek, gerçekleştirilemeyenler ise boştur.” noktasındadır. Bu ifade, yüzeysel ve derin bir tahlil karşısında tutarsızdır. Zira hiçbir zaman tecrübesi yapılmayan veya tecrübe edildikten sonra anlatılması mümkün olmayan inançlar da vardır (Tanyu, 1976:127). Örneğin; ölüm ve ölümden sonrası ile ilgili inançlar bu tür tecrübelerdendir. Zira insan ölümü bir kez tecrübe eder ve geriye dönüp yaşamış olduğu tecrübeyi anlatamaz (Karaca, 2000:30). Dolayısı ile bu iddia da yukarıda ifade edildiği gibi yüzeysel olmaktan ileri gidemeyecektir. Aynı şekilde, “İnanç bilginin bittiği yerde başlar.” ifadesi de en az bir önceki iddia kadar tutarsızdır. Bu iddia içerisinde, “İnsan, ya bilir ya da uydurur.” düşüncesini barındırması açısından tehlikeli olup, inanmayı uydurmak olarak telakkî etmesi bakımından hatalı olduğu gibi hiçbir bilimsel geçerliliği de yoktur (Tanyu, 1976:127,128). Zira, inanç dediğimiz şey bir yönüyle bilimsel olarak ispatlanamayan alanlarla ilgilidir. Kur’an’ın ifadesiyle inanan insan, gabyba (Bakara sûresi, 3) inanmak durumundadır.

Halk inançları, doğum, evlenme ve ölüm gibi toplumsal hayatımızda o kadar çok yer almaktadır ki (Kılıç, 2001:415), bu nedenle inanç kelimesini, onun toplum hayatına yansıyan uygulamalarından kesin çizgilerle ayırmak öyle kolay olmadığı gibi (Tatlıoğlu, 2000:2) gerek bugünkü ilmin kanun hükmündeki verilerine aykırı olan, gerekse de halk arasındaki ilmin ve deneyin ötesindeki konular ret mi edilecek, edilecekse neye ve hangi gerçek esaslara göre reddedilecektir? Tanyu, bu noktada bu soruların cevabının verilmesi için elde iki tane ölçü olduğunu ifade etmektedir: 1. O yurttaki hâkim olan din. 2. Çağdaş bilim, bilimin yeni verileri ve akl-ı selimdir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, ister inanalım ister inanmayalım, tarihin en eski deposu olan insan beyninin bir yerlerinde halk inançların güçlü bir biçimde çakılıp kaldıklarını kabul etmek zorundayız. Bilinçaltımızdaki anılar, atalarımızın, onların yerleştikleri, egemenlikleri altına aldıkları ve korktukları dünyanın anılarıdır (Lorie, 1997:252). Toplumun kültürel dokularında; geçmiş nesillerin alın terinin, beyin gücünün, tutum ve davranışlarının, siyasi, dinî ve ahlâkî kurumlarının, dilinin, atasözlerinin, geleneklerinin izleri vardır (Meb, 2010b:5) ve kültürel aktarım yolu ile de günümüze kadar gelmiştir. Sadece gelmekle de kalmamış, günümüz insanının algılamalarına bağlı olarak da bazen olduğu gibi muhâfaza edilirken bazen de farklı şekillere girerek varlığını sürdürmüş, her şeyden önemlisi de modern insanın kendine ait inançlarıyla birlikte daha da zenginleştirilerek gelecek kuşaklara miras bırakılmıştır.

1.3. Halk İnançlarının Doğuşunda Etkili Olan Faktörler

Daha önceden de ifade ettiğimiz gibi, insana dair her şeyin daima çok boyutlu bir yaklaşım içinde ele alınmasının (Sambur, 2006:424) zorunlu olduğu gibi, halk inançlarının ortaya çıkmasında da bu çok boyutluluğun göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

1.3.1. Psikolojik Sebepler

Varlıklar âlemi içerisinde mümtaz bir yere sahip olan insanoğlu, bilimsel olarak da kanıtlanmış olan zaman, var oluş, anlamlılık ve yeniliği arama genleri sayesinde diğer bütün varlıklardan farklı bir görünüm arz etmektedir. İnsan dışında hiçbir canlıda zaman algısı bulunmadığı gibi, “Ben kimim, niçin geldim nereye gideceğim?” gibi sorularla meşgul olacak bir varoluş kavramına da sahip değildir; ayrıca onun anlam arayışı ve daima yeniliği arama özelliği de insanın değerine değer katan farklı bir özelliğidir (Tarhan, 2006:540). İnsanoğlu bu özellikleri sayesinde, yakın çevresinden başlayarak gittikçe genişleyen halkalar halinde müşâhade edebildiği kadarı ile her şeyi inceler, gözlemler ve araştırmalar yapar. Dünya ile ilişki kurarken çok şey borçlu olmuş olduğu müşâhade sayesinde insanoğlu, etrafında gördüğü her şeyi içine alarak ve onları kendince değerlendirip gözlemlendiği dünyayı zamanla kendi iç dünyası haline getirmektedir (Yavuz, 1986a:94). İnsanoğlunun bu özellikleri, tarihin ilk çağlarından itibaren bazı filozofların dikkatini çekmiş ve olaylara anlamlı izahlar bulma konusunda gözlemler yapmışlardır. Bu bağlamda, Aristo meafizik’ini “bütün insanlar tabiatı

gereği bilmeyi arzular” iddiası ile açarken, Dewey (1929) “kesinliği arama”, Frankl (1963) “anlam arama” ve Maslow (1970) “bilme ve anlama arzusu”ndan bahsetmiştir (Spilka ve diğ., 2001:176).

İnsanda var olan her şeyin sebebini ve nasıl olduğunu öğrenme arzusu bulunmasaydı, üşüyünce ısınmaya, hastayken sağlığına kavuşmaya uğraşan bir varlık olmasaydı medeniyeti bu denli ileri taşıma arzusu da olmayacaktı. İnsan anlam arayışı sebebiyle dünyanın en uç bölgelerine kadar yayılmış ve şartlarını değiştirmeye çalışmıştır (Tarhan, 2009:155).

Yine insanın en önemli özelliklerinden biri de, tamamen soyut alanlarla ilgili olan inançları somuta indirgeme eğilimidir. Doğuştan gelen ve çocukluk döneminin karakteristik özelliği olan bu eğilim, ilerleyen yaşla birlikte azalmakta ise de tamamen ortadan kalkmamaktadır. Her türlü mucizeye rağmen inanmamak için birtakım mazeretler ileri süren İsrâiloğulllarının Hz.Musa’ya,“...Ey Musa!Allah’ı açıkça göstermedikçe sana asla inanmayacağız...” (Bakara sûresi, 55) diye cevap vermeleri, insanın soyutu somutlaştırma eğilimini göstermesi açısından önemlidir. Bu psikoloji, tarihi süreç içerisinde insanın değişik varlıkları kutsallaştırıp onlara tapınmasını da beraberinde getirmiştir.

İfade edilen bu özelliklerinden dolayı insanoğlu, müşâhade ettiği olayları kendince değerlendirmiş, her bireyin iç dünyasının subjektifliği sonucunda da değişik yorum ve açıklamalar ortaya çıkmış, bu açıklama ve yorumlamalar, bazen hayatı renklendirecek tarzda olurken, bazen traji-komik açıklamalar şeklinde olmuş bazen de günümüze kadar geçerliliğini muhâfaza edebilen ve bilimsel bir geçerliliği olan bir tarzda olmuştur. Depremin, Güneş ve Ay tutulmasının olduğu, dünyanın yuvarlak olduğu, gök gürlemesinin tüm hızı ile varlığını sürdürdüğü dönemlerde bunların şekil ve sebepleri gerçek manada bilinmeyerek birtakım yorum ve açıklamalar yapılmıştır. Bu bağlamda Altaylılar gök gürlemesini Tanrı’nın arabasının teker sesleri olarak algıladıkları, Şamanistler, Ay ve Güneş tutulmasının nedeni olarak, bunların kötü ruhlarla çarpışmaya girmesi ve bazen yakalanarak karanlıklar dünyasına sürüklenmesini görmüşlerdir (Sencer, 1968:33).

1.3.2. Eşyanın Tabiatını ve Tabiat Olaylarının Mahiyetini Bilememe

Ariston'un Metafizik'ini "bütün insanlar tabiatı gereği bilmeyi arzular" iddiası ile açmış (Spilka ve diğ., 2001:176) olduğunu ifade ederken, bu ifade aynı zamanda insanın, tabiatında var olan bilme arzusunu tatmin etme yolunda bitmek tükenmek bilmeyen bir enerjiye, istek ve arzuya sahip olduğuna da işaret etmektedir. İnsan bundan dolayı mahiyetini bilmediği şeyleri bir yana bırakmamış bilakis, kendince açıklamaya ve anlamlandırmaya çalışmış, bu durum, değişik inanç ve uygulamaları da beraberinde getirmiştir.

Tanyu, Frazer'in Avusturalya'daki her kabileye mensup erkek, kadın ve çocuğun ayrı birer totemi olduğuna işaret ettiğini dile getirir ve onun nazariyesini özet olarak belirterek, Totemik ruhun hayalet şeklinde dolaştığını ve kadının da rahminde olan çocuğuna kolaylıkla bir totem buluverdiğini ifade ettikten sonra Frezer'in bu anlayıştan yola çıkarak, bu kabilenin çocuk doğumunun sebebini bilmediklerini ortaya koyduğunu ifade etmiştir (Tanyu, 1983:159).

Eşyanın tabiatını ve tabiat olaylarının mahiyetini bilememe ve kendince yorumlama noktasında günümüz bilim geleneğine aykırı birtakım inançlara sahip olma eğilimi, sadece ilkel insanlara ait bir özellik olarak, tarihin derinliklerinde kalmış olmayıp, bunun zaman zaman günümüzün bazı modern insanının da bir açıklama şekli olduğu bir gerçektir. Bu bağlamda verecek olduğumuz şu örnek gerçekten manidar olacaktır: I. Dünya Savaşı sonlarına kadar Viyana Üniversitesi'nde Ord. Prof. Olan Commor adında bir Katolik âlim, depremi, "şeytanın titremesi" diye tanımlamış, dünyanın güneş etrafında döndüğünü kabul etmemiş, büyücü kadınların diri diri yakılmasını dahi istemekte istemiştir (Turan, 2003:32).

1.3.3. Geleceği Bilme ve Öğrenme Arzusu

İnsanın varoluşsal olarak sahip olduğu merak duygusu, bir yandan bilimsel düşüncenin belki de en önemli özelliğini oluştururken diğer yandan da, onun en çok sömürülen yönünü teşkil etmiştir. Bundandır ki, insanoğlu tarihin ilk dönemlerinden itibaren gerek kendisiyle gerekse çevresiyle ilgili bilinmezleri anlayıp keşfetmeye, istikbâlin neler getireceğini önceden öğrenmeye ve böylece kendi kaderine hükmetmeye çalışmıştır (Aydın, 1995:134). İnsanoğlunun bu arzuları hiçbir zaman ivme kaybetmeden, günün

şartlarına göre değişik görününler altında daha da artarak günümüze kadar gelmiş, insanlık yok oluncaya kadar da varlığını sürdürecektir. Zaman içinde insanların bu duygularının tatmini için falcılık, huddamcılık, kâhincilik gibi değişik “sözde meslekler” ortaya çıkmış ve toplumda büyük itibar görmüşlerdir (Aydın, 1995:134). Başlangıçta belki de sadece geleceği tahmin edip ona göre hayatlarını düzene koymak, ona hükmetmek, hayata renk katma gibi masumâne bir anlayışla ortaya çıkmış olan bu meslekler yukarıda da ifade edildiği gibi zamanla bir sömürü aracı haline dönüştürülmüştür.

1.3.4. Korku ve Çaresizlik

“Tehlikeli durumlar karşısında gösterilen tepki” (Jersild, 1974:407) “Bir tehlike karşısında veya bir tehlikeyi düşünürken duyulan kaygı” (Oğuzkan ve Torunoğlu, 2005:298) diye ifade edebilecek olduğumuz korkuyla, “Bir işi sonuçlandırmak, bir güçlüğü aşmak, bir tehlikeyi bir kötülüğü ortadan kaldırmak için tutulan yol: çözüm yolu, çıkar yol, önlem” (Larousse, V, 1986:2581) diye ifade edilen çare kelimesinin anlamından hareketle, “Bir durum, bir sorun karşısında, hiçbir çare bulamama, hiçbir şey yapamama, çaresiz kalma durumu” (Larousse, V, 1986:2581) olarak ifade edebileceğimiz çaresizlik, korku kavramı ile birlikte, sosyal, kültürel, psikolojik, ekonomik gibi oldukça geniş bir alanı da içine alarak, insanoğlunun varoluşunu koruma güdüsünden hareketle onun ister istemez birtakım davranışlarda bulunmasına sebep olmaktadır. Korkularını yenemeyen insan, doğal olarak kendini de güvende hissedemez. İşte bu noktada insanın bir kutsala inanma ihtiyacı önem kazanmaktadır (Tarhan, 2009:22). Burada ifade ettiğimiz kutsal, bir taşı ifade edebileceği gibi, bir yıldızı, bir bitkiyi, bir hayvanı, kısacası canlı veya cansız her şeyi ifade edebilmekte, birtakım ideolojiler de bu kutsal kavramının sınırlarına dahil edilmektedir. Bunun tek kriteri de bunlara inanan insan açısından bunların fonksiyonel olup olmamasıdır.

İnsanın çok kuvvetli olan bu duygularını gözden kaçırmayan Freud, din ile ilgili olan meşhur “yanılsama” teorisini, tabiat ve toplum karşısındaki insanın acz ve çaresizlik tecrübeleri üzerine kurmuştur (Hökelekli, 2005:87,88). Yani ona göre din, insanın kendi dışındaki doğa güçlerine ve kendi içindeki güçlere (içgüdülere) karşı çaresizliğinden kaynaklanmıştır (Fromm, 1993:30). İnsanın gücünü aşan, onu korku ve çaresizlik içerisinde bırakan tehlikeler ve felaketler karşısında, onun tabiat üstü bir kurtarıcıyı

arama eğilimi gösterdiği sık sık müşahade edilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Hökelekli, 2005:87).

Tabiatı itibarıyla insan ruhu, hem korku hem de ümitle doludur. Fıtrat böyle bir terkip ile kurulmuştur. Korku ve çaresizlik gibi durumlarla karşılaşan insan ümit eder... Emin olmak ister (Kutup, 1987:103,104). Onun içindir ki o, varlığını korumak için tarihi gelişimi süresince taştan, değişik hayvanlardan, muskanın ilk şekillerinden olan fetiş gibi nesnelere medet ummuş, fal, büyü ve sihir gibi değişik inanç ve uygulamalara başvurmuş, bu uygulamaların doğruluğu veya yanlışlığı bir tarafa o, bu inançtan almış olduğu huzur ve güvenle, içsel hoşluk ve esenliği yaşamış, bu inanç ve uygulamaların ücretlerini de peşin olarak almışlardır. Bu ücret ise, yalnız olmadığını hissetmedir (Tarhan, 2009:100).

1.3.5. Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Sebepler

Toplum içindeki mevcut olan her türlü bilgiyi, ilgileri, alışkanlıkları, değer ölçülerini, olaylara bakış açısı ve her türlü davranış şekillerini içine alan maddî ve manevî değerlerden oluşan bir bütünü ifade eden kültür (Turan, 1987:48), iletişim biçimlerinin bir toplamı olarak, aynı toplumda yaşayan bireylere, belirli ortak bir algılama ve davranış biçimi kazandırır (Hökelekli, 2009a:259).

İnsanın ve insan topluluklarının hayat tarzlarını ve sosyal problemlere ürettikleri çözümleri de ifade eden kültür (Günay, 2005:28), hayatı anlama ve anlamlandırma adına birey ve toplumun yaptığı faaliyetlerle, onların hayatlarında son derece etkili olarak, içinde bulundukları örf ve âdetlerle özel bir dinî çevrenin oluşumunu da sağlar (Armaner, 180:16,17). Ayrıca, kültür, bireylerin dinî anlayışının yanı sıra onun duyuş, düşünüş ve davranış gibi birçok özelliğinin şekillenmesinde de etkili olmaktadır.

Dünyaya geldiği sosyal ve kültürel bir çevre olan ailede, dil, din, ahlâk, hukuk, gelenek, görenek gibi hayatın her türlü anlayış ve yaşayış şekillerini ve alışkanlıklarını hazır olarak bulan (Yavuz, 1986b:130) birey, sosyalleşme sürecinde toplumda hazır olarak bulunduğu bu kültürü içselleştirirken, çoğu zaman seçici davranmak bir yana, mantıksız gibi gözükkenleri de herhangi bir ihtiyacını karşıladığını düşündüğü sürece özellikle benimser ve kişiliğine mal ederek gelecek kuşaklara miras bırakır.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, toplumun, sahip olduğu kültürü sosyalleşme sürecinde bireylerine aktarmasının yanında, bir de bireyler üzerinde onları farklı arayışlara sürükleyen bir müeyyidesi vardır.

Başka bir ifadeyle toplum, devamlı ve sosyal davranış bakımından en önemli engellemelerin kaynağını oluşturur. Toplum, bireyi her çeşit âdet ve gelenekler, düzenlemeler, değerler ve yasaklarla kuşatarak, bazen onun istek ve ihtiyaçlarının hemen tatminine karşı, az-çok aşamaz engeller oluşturmaktadır (Hökelekli, 2009b:86). Bu durum, özellikle psikolojik ihtiyaçlarının tatmini noktasında insanları, hurâfevâri inanç ve davranışlar dahil olmak üzere farklı arayışlara sürüklemektedir.

Diğer taraftan, fertlerin sosyo-ekonomik durumları da onların birtakım inançlara meyiletmesine neden olabilmektedir. Genel olarak baktığımızda, özellikle sosyo-ekonomik seviyesi düşük olan fertler, kısa yoldan para kazanmak amacıyla falcı ve cinci diye tabir edilen insanlara gitmekte iken, realitede herhangi bir şey kazanamamalarına rağmen, kurdukları hayallerle tatmin olmaya çalışmakta; sosyo-ekonomik seviyeleri, standartların üzerinde olan ve dinî bilgidен yoksun olan bazı fertler de meditasyon gibi doğu kültürünün ürünü olan bazı manevî tatmin yollarına başvurmaktadırlar.

1.4. İslâm Dini'nin Halk İnançlarına Bakışı

İslâm dininin temel kaynağı Kur'an-ı Kerîm'de hurâfe kelimesi yer almamakla birlikte bu anlama gelebilecek olan, Esâtîr (uydurulmuş sözler) (En'âm sûresi, 25) ve Hulukû'l-Evvelin (eskilerin huyları) (Şuarâ sûresi, 137) gibi ifadeler birçok âyette yer almaktadır. Hurâfenin bir başka şekli olan bâtil inanç ise, “dinde kesinlikle yeri olmayan, fakat günlük hayatta dinin bir parçasıymış gibi gösterilen ve gerçekte din dışı olan, hatta dinin özüne ters düşen inanç ve davranış biçimleridir.” (Varlı, 2008:16).

Gerek hurâfe gerekse de bâtil inançlar, genel itibarı ile islâmî itikatla bir çelişkiyi ifade ettiği için, biz burada dinî terminolojide kullanılan ve hurâfe ve bâtil inançları da ihtiva eden halk inançlarını ifade etmesi bakımından “bid'at” kavramı üzerinde durarak, İslâm'ın halk inançlarına bakışını ele almaya çalışacağız.

Sözlükte, “yeni ihdas edilen ve yeni ortaya konan şeyler” (Uysal, 1967:71) anlamına gelen bid'at kavramı, ıstılahî olarak, “dinin aslından olmadığı halde inanç ve ibadet alanında sonradan icat edilen inanış ve davranışları ifade eder.” Daha açık bir ifâdeyle

bid'at, Hz. Peygamber zamanında olmayan veya meşrû görülmeyen bir inanış, ibadet, dinî anlayış ve davranışlardır. İslâm dininde temel inanç esasları açıklanmış, bu alanlarda yapılacak değişikliklerin dini tahrif etmek anlamına geleceği ifade edilmiştir. Kur'an'da, Yahûdilik ve Hıristiyanlığın bu dinlere yapılan iyi niyetli veya kötü niyetli beşerî müdahaleler sebebiyle bozulduğundan sıkça söz edilmesi de yine bu amaca yönelik bir uyarı niteliğindedir. Bu nedenle âyette, "...Bugün dininizi kemâle erdirdim, size nimetimi tamamladım, sizin için din olarak İslâm'ı seçtim..." buyrularak, Hz. Peygamber'den sonra dinde icat edilen ve uydurulan her şeyin bid'at kavramının kapsamına gireceği ifade edilmiştir (Bardakoğlu, 2006:143).

Bu uyarılara rağmen, ilerleyen dönemlerde dinin aslî kaynaklarına aykırı inanç ve uygulamalar ortaya çıkmış, İslâm âlimleri de dininin aslının korunması gerektiği düşüncesinden hareketle, Kur'an ve Sünnet'e muhâlif olmayan ya da emirlerin bir gereği olanlara "bid'at-ı hasene"; muhâlif olanlara ise "bid'at-ı seyyie" (Şimşek, 1990:240) denmenin uygun olacağını ifade etmişler ve verdikleri bazı hükümlerde bu ayrımı da göz önünde bulundurmuşlardır.

Dinî açıdan, ölmüş olan insanları hayırla yad etmek ve onlara dua etmek bir sünnet olduğu halde, mevlit okutmak bir bid'at'tir. Aynı şekilde, bugün yaptığımız ibadetlerin çoğunun bid'at-ı hasene cinsinden olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Hz. Peygamberin doğumu vesilesi ile yapılan "Kutlu Doğum Haftası" da bid'at-ı hasene kapsamına girmektedir. Bu türden bid'atlara İslâm âlimleri, Hz. Ömer (r.a.)'ın teravih namazı için "bu ne güzel bid'at (yenilik)'tır." (Apaydın, 2007:314) görüşüne binâen cevaz vermişlerdir.

İslâmî açıdan hurâfe ve bâtil inanç türünden olan halk inançlarını Ulûhiyyet, uğur-uğursuzluk, gayb bilgisi, ölümlerden medet ummak ve cinlerle ilgili (Yel, 1998:383) olmak üzere beş başlık halinde incelemek mümkündür.

Ulûhiyyetle ilgili olarak akla ilk gelen inanç ve uygulamalar, put ve putçulukla ilgili olanlardır. İnsanoğlu, bütün evrene hükmeden, aşkın, bütün varlıklar âlemine kendisinden haberler gönderen, onlara çağrılar yapan, daima varoluşla birlikte mevcut olan bir Tanrı'ya adanma cesaretini göze alamayarak, bazen çeşitli nesnelere tanrı kisvesini giydirdiği gibi (Kılıç, 2001:23) bu yolu tercih eden cahiliyye insanları da bu

yolları denemiş ve taştan, ahşaptan ve hamur gibi şeylerden putlar yaparak, "... Bunlar, Allah yanında şefaathçilerimizdir..." (Yunus sûresi, 18.) bahanesiyle onlara tapınmış ve yeni dinin en önemli ilkesi olan tevhîd anlayışına aykırı bir davranış sergilemişlerdir.

"Akıl, ilim ve duyularla idrak edilemeyip, ancak vahiy yoluyla bilinen varlık ve hâdiseler." (Feyizli, 2006:2) anlamına gelen gayb, insanoğlunun yaratılışı gereği bilinmeyene, görünmeyene ve esrarengiz olana karşı merakından dolayı onun ilgisini çekmiş olan en önemli konuların başında gelmektedir. Bu yüzden, yıldızlardan hüküm çıkarma, remil (bir takım nokta ve çizgilerle gaybdan haber verme dolandırıcılığı), cıfır (gaybdan haber verdiği inanan ilim), ispiirtizm (ruh çağırma) gibi işlerle medyumluk yapan bu tür insanlara her zaman ve her yerde rastlamak mümkündür (Yazır, VIII, 1992:326).

Cahiliyye hayatının en önemli özelliklerinden olan ve toplumun geleneklerini ve alışkanlıklarını oluşturması bakımından; birbirleriyle köklü bağları olan içki, kumar ve anıt taşlar ile birlikte, Kur'an-ı Kerim'de fal kelimesi geçmemekle birlikte ezlâm denilen şans oklarıyla kısmet arama uygulaması şiddetle yasaklanmış, "Ey iman edenler! Şarap/içki, kumar, (tâzim edilen) dikili taşlar, şans(fal) okları (ve zararları), şeytan işi iğrençliklerdendir; bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz." (Maîde sûresi, 90.) buyrularak, bunların "şeytanın pis işlerinden" olduğu ifade edilmiştir.

Yüce yaratıcının en sevgili kulu olan Hz.Peygamber, gaybdan haber verebileceklerini iddia edenlere Kur'an'ın diliyle, "...Allah'ın dilemesi dışında ben kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben sadece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim." (A'râf sûresi, 188), "...Ben size, 'Allah'ın hazineleri yanımdadır.' demiyorum. (Kendiliğimden) Gaybı da bilmem." (En'am sûresi, 50) buyrularak bu inancın yanlışlığının ve gaybın mutlak hakiminin bizzat Allah'ın kendisi olduğunu ifade etmiştir (Zümer sûresi, 46).

Tabiri câizse, İslâm dininin hoş gördüğü tek fal şekli "fâl-i hayr"dır. Fâl-i hayr ise, duyulan güzel bir kelimeyi uğurlu saymak, onunla tefe'ül etmek, onu hayra yormaktır. Falın bu türüne eskilerin ifadesi ile "yom tutmak" denildiği gibi, bu falın aksine yani, duyulan güzel bir kelimeyi kötüye yormaya da "şom tutmak" denilmektedir. Böyle bir

fâl-i hayr'ı , yani hayra yormayı bizzat Hz. Peygamberin hayatında görmekteyiz. Şöyle ki; Hudeybiye Seferi'nde, Hudeybiye Antlaşması'nın yapılması sırasında Kureyş temsilcisi Süheyl b. Amr'ın geldiğini görünce Peygamber efendimiz, Süheyl kelimesinin “yumuşaklık ve kolaylık” manasına geldiğini ifade ederek tefe'ül etmiş ve Müslümanlara, “Artık işiniz (bir dereceye kadar) kolaylaştı demektir.” buyurmuştur. Görüldüğü gibi Hz. Muhammed (s.a.v.), burada bir kelime ile tefe'ül etmiş, onu hayra yormuştur. Bilindiği gibi sonuçta İslâm Devleti'nin resmen Mekke'li müşrikler tarafından tanınması anlamına gelen Hudeybiye Antlaşması, Hz. Peygamberle yukarıda sözünü ettiğimiz Süheyl b. Amr tarafından imzalanmıştır (Çakan, 2007:28,29).

Ayrıca, insanoğlunun geleceği merak etme duygusuyla yapılacak olan bir işin sonucuna dair bir fikir edinme eğilimine sahip olduğunu bilen İslâm Peygamber'i, onun bu konudaki taleplerini ihmal etmemiş ve yapılacak bir işin sonucu hakkında bir kanaate sahip olamayınca, istihâre yapılabileceğini ifade etmiştir. Enes b.Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber(s.a.s.) ona: “Ey Enes! Bir iş yapmak istediğin zaman yedi kere Rabbine istihâre et. Sonra kalbine ilk gelene bak. Çünkü hayır ondadır.” buyurmuştur (Sofuoğlu, 2008:158).

İslâm'ın hoş görmediği diğer bir hurafe ve bâtil inanç türü de uğur ve uğursuzlukla ilgili inançlardır. Cahiliyeden önce de var olan bu inançlar, cahiliye döneminde tüm gücüyle varlığını sürdürmüş, İslâm'ın gelmesiyle birlikte hız kesmiş olmasına rağmen, direnç göstererek bugüne kadar gelmiştir. Örneğin; Araplar, Rumlarla aralarında eskiden beri var olan husumetten dolayı, gök ve mavi rengi Rumlar'ın rengi olarak telakki ederler ve bu renkleri sevmezler, bu rengin bir nevi uğursuzluğa delalet ettiğine inanırlardı (Okcu, 2007:142) Bugün bile mavi gözlü olan insanlarda nazar etme gücünün olduğuna inanılmaktadır.

Cahiliye döneminde bazı insanlar kıskançlık ve namusunu koruma, kimisi de geçim korkusu ve fakirlik bahanesiyle çocuklarını diri diri gömerlerken, işi biraz daha abartanlar uğursuz saydıkları mavi gözlü, cüzamlı ve total çocukları da toprağa gömmüşlerdir (Kutup, 1991:238).

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in “Baykuş ötmesinde şer (kötülük) yoktur. Herhangi bir şeyde uğursuzluk da yoktur.” (Sofuoğlu, 1970:87) buyurmasına karşılık bugün de varlığını

sürdüren bazı hayvanların ötmesi ve ulumasının uğursuzluk sayılması, iki bayram arası nikâh yapılmaz anlayışının, yine bazı günlerde çalışılıp çalışılmaması gibi düşüncelerin İslâmî hiçbir temeli olmamasına rağmen, bir hayli yaygın olduğu da bilinen bir gerçektir.

İslâm'ın hoş görmediği bir diğer Hurâfe veya bâtil inanç çeşidi de ölümlerden medet ummak şeklinde olan inanç ve uygulamalardır. Ülkemizin değişik yörelerinde, altını ıslatan çocukları, Yerkuyu (Çankırı) köyündeki türbede uyutmak, ağlayan çocukların ağlamalarını kesmek için onları türbeye götürüp orada yuvarlamak (Varlı, 2008:394), dileklerin kabul edilmesi için oralara adak adanması, çaput bağlanması, türbedeki zatların Allah ile aralarında aracı kılınması gibi uygulamalar kendisini göstermektedir. Ölümlerden medet ummak, ağaçlara bez bağlamak, dilek taşına taş veya madenî para atmak gibi uygulamalar dinin tevhid anlayışı ile bağdaşmayan inanç ve uygulamalardır.

Yatırların dileklerin gerçekleşmesi için aracı kılınması anlayışı, “(Resûlüm!) Kullarım sana beni soracak olurlarsa (bilsinler ki) ben, şüphesiz onlara çok yakıным. (İsterse gönlünden geçirsin.) Bana dua edenin duâsına icâbet eder (kabul eder)im.” (Bakara sûresi, 186.) buyrularak kesin bir şekilde reddedilmiştir.

Türbelerin çevresinde kurban kesme uygulaması ise, “...Allah'tan başkası adına kesilen hayvanın eti size haram kılındı.” (Mâide sûresi, 3) âyetine muhalif bir görüntü arz ettiğinden dolayı yasaklanmıştır.

Cinlerle ilgili olan inançlara gelince; Kur'an'da cinlerin varlığına değinilirken, onun mahiyeti, insanlarla ilişkisi ve bilgisi konusunda aydınlatıcı bilgiler verilmemiş, “Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zâriyât sûresi, 56) buyrularak onların da insanlar gibi Allah'a karşı sorumlu olduğu, “...cinler gaybı bilmiş olsalardı...” (Sebe' sûresi, 14) ifadesiyle gaybı bilemedikleri, Mülk suresi 5.âyetiyle de bazı bilgiler edinebilmek gayesiyle göklere yükselip kulak hırsızlığı yapmaya çalıştıkları ve başlarına indirilen yıldızlarla da bundan men edildikleri ifade edilmiştir (Çakan, 2007:37).

Cinlerin geçmişi ve geleceği bilebileceklerine ve gayr-i müslim olanlarının insanlara zarar verebileceğine inanıldığından ve de bu hususta pratik hayatta cinlerle irtibat kurmuş veya kendisine cinler musallat olmuş olan bazı kişilerin varlığı, cinlerle irtibat

kurabileceği düşüncesini de beraberinde getirmiş, bu düşünce insanların cincilere giderek, geçmişle ilgili bazı bilgileri ve gelecekte karşılaşılabilecekleri durumları öğrenebileceğine, ayrıca birçok ruhsal hastalıklardan da kurtulabileceği inancına vesile olmuştur (Çebni, 1994:52). Şüphesiz bu inancın oluşmasında İslâmî kaynaklarda nmheinlerin bilgisi ve mahiyeti hakkında fazla bir bilginin verilmemiş olmasının etkisinin olduğu da bir gerçektir.

Kur'an-ı Kerîm'e göre insanı insan yapan ve onu diğer varlıklardan ayıran en önemli özellik, İlâhî emirlerin yükümlülüğünü üstlenen, etrafını dikkatlice inceleyip araştırarak hayatını anlamlandırabilen bir akla sahip olmasıdır. Bu açıdan baktığımızda Yüce Allah, "Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün art arda gelmesinde akıl sahipleri için ibretler vardır." (Al-i İmrân sûresi, 190), "...Akletmez misiniz?" (Hûd sûresi, 51), "İbret almaz mısınız?", "Düşünmez misiniz?" (Bakara sûresi, 76) ifadeleriyle bu gerçeğe işaret etmekte ve insandan aklını kullanmasını istemekle birlikte "bilmediği şeylerin ardına düşmemesi" (İsrâ sûresi, 36) konusunda da onu uyarmaktadır.

Görüldüğü gibi İslâm dini araştırmaya, incelemeye, akılı kullanıp anlamaya büyük bir önem vermiş, herhangi bir inancın veya düşüncenin doğruluğu veya yanlışlığının yegâne ölçüsünün aklın ve ilmin verileriyle birlikte, Kur'an ve gerçek hadisler olduğunu ifade etmiştir (Tanyu, 1976:130). Hal böyle iken nasıl oluyor da İslâm kültür ve medeniyetinin hâkim olduğu coğrafyalarda akıl almaz bir hurâfe, bâtil inanç furyası alıp başını gitmektedir?

Bu sorunun cevabını, çok yönlü ve derinlemesine yapılacak olan bir araştırma ve incelemeyle ortaya koymak ve bu inançları bir nebze olsun azaltmak mümkünse de tamamen ortadan kaldırmak pek mümkün gözükmemektedir. Zira insanın psikolojik, sosyo-kültürel, sosyo-psikolojik, sosyo-ekonomik vb. durumları buna izin vermeyecektir.

1.5. Türkiye'deki Halk İnançlarına Genel Bakış

"Kurt uluyunca ya ayaz olur ya da kar yağar. İncir ağacının altında uyuyanları Şeytan alıp götürür. Elleri diz üzerinde kavuşturmak, parmakları birbirine geçirip el bağlamak iyi değildir, insanın kısmetini kapatır. Kara kedi görmek uğursuzluk getirir. Gece ılık

çalmak günahdır. Bir adam iki kadının arasından geçerse sözü geçmez. Bir kadın iki erkeğin arasından geçerse çocuğu olmaz. Değirmenden gelen unla yapılan ilk ekmeği yiyen kişinin hanımı ölür. Odanın ışığını evin erkeği yakarsa, o ev daima nur içinde ve bereketli olur. Elim kaşınıyor para geçecek” gibi inanç ve uygulamaların dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de bulunduğu bir gerçektir.

Bu gibi inanç ve uygulamalar, edebî eserlere konu olabilecek kadar özelde fertlerin genelde de toplumların duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemiştir. 19.yüzyıl Osmanlı şiirlerinde bu inanç ve uygulamaların yansımalarını görmek mümkündür.

Bugün bile yaygın bir inanç olan halk arasında deli görünen kişinin aslında veli olduğu inancı Erzurumlu Emrah’ın dizelerine “Emrah bu makamda olandır veli/ Hakka yakın halka görünür deli” (Umagan, 2002:276) şeklinde yansırken, nazar etme ihtimali olan kişinin ilk bakışındaki tesiri bertaraf etmek için çeşitli alet ve edavatlara kullanılması Dertli’nin dizelerine, “Yavuz göze uğrar deyü ol tıfl-ı nevresi/Simli hamâyil takmış ninesi yakasına” şeklinde yansımıştır. Dertli, nazardan korunması için sevgilinin yakasına ninesinin “simli muska” taktığını ifade ederken, eskilerde böyle bir âdetin bulunduğunu da dile getirmiştir (Umagan, 2002:275).

Bu inanç ve uygulamalar dünyanın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de var olmaya devam edecektir. Çünkü varoluşsal bakımdan insanın bilinmeyeni keşfetme, hakikate ulaşma, korku, çaresizlik ve varoluşu anlamlandırma arzusu geçmişten günümüze uzanan tarihi seyrinin her aşamasında insanı en fazla meşgul eden varoluşsal problemlerin başında gelmektedir. Antropolojik verilerin gösterdiği gibi, fiziksel ve toplumsal alanda problemin çözümüne yönelik çabaların sonuçsuz kaldığı durumlarda insan, doyurucu cevaplar bulabilmek umuduyla metafizik referanslara yönelerek (Tarhan, 2009:9) kendini tatmin etmeye çalışmış ve çalışmaya da devam edecektir.

Ülkemizde görülen halk inançları, sadece günümüz insanının bir ürünü değil, bu coğrafyada gerek maddî, gerekse de manevî olarak birtakım etkiler bırakmış olan farklı kültür ve medeniyetlerin de bir ürünü olarak mevcudiyetini sürdürmüş ve sürdürmektedir. Batıl inanç ve hurafeler türünden olan bu halk inançlarının birçoğunun hangi din ve kültürden kaynaklandığının veya etkilendiğinin kesin olarak

tespitinin yapılması hiç de kolay olmamakla birlikte, biz bu etkileri genel olarak yedi başlık halinde incelemeye çalışacağız.

1.5.1. Türkler'in Müslüman Olması

Türkler, inandıkları mefkûreler uğruna ve millî törelerinin muhafazası için, canlarını feda edecek kadar cesur oldukları gibi, yabancı kültürlerin etkisine girseler bile, millî kültürlerine olan vefa, yeri geldikçe gönüllerinde yeniden canlanmıştır (Esin, 1977:237). Bundan dolayı Türkler, asırlar boyunca farklı dinleri benimsemelerine rağmen, bunlardan hiçbiri eski Türk dinî gelenekleri kadar bütün Türklerin manevî hayatlarında derin izler bırakmamıştır (İnan, 1976:61). Türklerin, tek tanrılı bir din olan İslâmiyet'i kabul ettikten sonra bile eski inançlarını yeni inanç örtüsü altında devam ettirmeleri, yüzyıllar, belki de binyıllar boyunca kabullendiği değerlerinden kopamayışının bir sonucudur (Kaya, 2001:199).

X. yüzyılda Türk boylarının büyük kitleler halinde İslâmiyeti kabul etmelerinden sonra da İslâm'ın şiddetle yasaklamasına rağmen büyü ve sihir, İslâm'dan önceki dönemlerden kalan âdetlerle, ayrıca eski İran, Mezopotamya, Mısır ve nihayet Anadolu kültürlerindeki katkılarla günümüze kadar varlığını sürdürebilmiştir. Türkler'in Müslüman olmaları sırasında bu geniş âlemin Kamları, Budist ve Maniheist rahipleri yeni dinin yayılmasını önleyemeyince eski geleneklerini korumak için kendi hurafelerini başka milletlerden öğrendikleri âdet ve inançlarla birleştirip bunlara biraz da dinî bir şekil vererek, cincilik, üfürükçülük, muskacılık ve afsunculuğa yeni formlar kazandırmışlardır (Tanyu, 1992:504).

M.Ö. II. yüzyılda Hunlar'da varlığı tespit edilen "Gök Tanrı", "Güneş", "Ay", "Yer-su", "Ata" ve "Ölüler" gibi Şamanizm'e ait çeşitli kültürlerin bir kısmının varlığını bugün bile sürdürüldüğü görülmektedir. Bunlara özellikle çağdaş Altaylılar ve Yakutlar'da rastlanmaktadır (İnan, 1995:1). Günümüz Türkiye'sindeki halk inançlarının oluşumunda, bu eski Türk inançlarının yanı sıra, Hıristiyanlık, Yahûdilik, Zerdüştilik gibi farklı din ve kültürlerin etkilerinin olduğu bir gerçektir. Orta Asya'dan gelip Anadolu ve Rumeli'ye yerleşen Türkler, buraya kendi kültürlerini de taşımışlar, İslâmiyet'in etkisiyle Arap ve Farslar da Anadolu halk kültürünün oluşmasına katkı sağlamışlardır (Kaya, 2001:199).

Günümüzde hemen hemen hepimizin şahit olduğu halk inançlarının menşe'ini araştırdığımızda onların bir kısmının eski doğu inançlarına bir kısmının ise Orta Asya'dan Anadolu ve Balkanlara yerleşmiş olan Türklerin hayat tecrübelerine dayandığını görmekteyiz. Çocuk sahibi olmak arzusuyla kutsal yerlerin, ağaçların ve mezarların ziyaret edilmesi inanç ve âdeti, geleneksel Türk dini dönemine uzanmakta ve oradan da adak ve ziyaret inançları şeklinde Müslümanlaşmak suretiyle İslâmî dönemde de varlığını sürdürmüş ve günümüze kadar da uzanmışlardır (Günay ve Güngör, 2007:102).

Burada ifade edecek olduğumuz inanç ve uygulamaların birçoğu, ilk dönem Türk din tarihindeki hakim olan dinî-kültürel bir din, yani din ile büyüün iç içe olduğu ve tartışmalı bir biçimde “Şamanizm” diye adlandırılan sistemin bir ürünüdür (Günay ve Güngör, 2007:102). Şamanların okuyup üflenmesiyle hastalıkların düzeleceğine dair inancı (İnan, 1976:102) bugün bile varlığını sürdürmektedir.

Bu bölümde, çalışmamız açısından bir hayli önem arz eden eski Türk kültürlerinin günümüze yansımalarıyla ilgili olarak değişik örnekler vererek, eski inançların günümüzün örf ve âdetlerini nasıl etkilediklerini göstermeye çalışacağız.

Gök Tanrı kültü ile ilgili olarak, göğün kutsallığı hususundaki en yaygın uygulama, elleri göğe açarak dua veya beddua okunması, yeni doğan bebeğin, gerdekten önce damadın, defnedilmeden önce mevtanın göğe kaldırılmasıdır (Kaya, 2001:210).

Eski Türkler'de görülen dağ kültü ile ilgili olarak Anadolu'da, pek çok dağ ve tepeyle ilgili efsaneler anlatılır, kutsallığından bahsedilir, o dağdaki bir yatıra dua edilir, adak adanır, kurban kesilir. Örneğin; Hacıbektaş'taki Arafat Dağı, Kırıkkale'deki Denek Dağı, Varto'daki Kaçkar Tepesi, Edremit'teki Kaz Dağı, Akçakoca'daki Karkın Dağı, Ağrı Dağı, Bingöl Dağları, Hasan Dağı, İstanbul Beykoz'daki Yuşa Tepesi kutsallaştırılan dağlar arasındadır. Anadolu'daki bazı dağ ve tepelerin üzerlerinde bulunan bu yatırlar, genel olarak bu dağların adlarıyla anılmaktadır. Yatırın tarihî şahsiyeti, gerçekliği pek saptanamaz. Bu durum, İslâm öncesi dönemlerdeki dağ kültürünün, İslâmî dönemde kimliği bilinmeyen evliya halini aldığını düşündürmektedir (Ocak, 2011:121).

Diğer Türk inançlarından biri olan ve günümüzde özellikle hastalık tedavisi sebebiyle ağaç kültürünün kullanılmasının ilgi çekici örneklerini görmekteyiz. Örneğin; Hacı Bektaş

Veli Tekkesi'nde Balım Sultan Türbesi'nin önündeki dut ağacı bu amaçla kullanılmaktadır. Şöyle ki; bu ağacın kabuğunun diş ağrısına iyi geldiğine inanılır ve bu ağacın kabuğu ağrıyan dişin üzerine konur (Eröz, 1992:105). Bu örnekte, ata ve ağaç kültü birleştirilmiştir. Dut ağacının, türbenin önünde bulunması sebebiyle, türbedeki ulu şahsın ruhuyla bağlantı kurulmaktadır. Ulu şahsın ruhu, ağacın kabuğunu da kutsal, koruyucu bir haline getirmiştir. Tıpkı şamanların, hastanın ağrısını kendi üzerine alması gibi ağacın kabuğu da diş ağrısını kendine geçirir. Böylece kültler, temas büyüyle birlikte kullanılmış olur (Kaya, 2001:207).

Eski Şamanist kavimlerin ağaç kültü, Hıristiyanlara geçerek "Noel Ağacı" şekline dönüşmüş, bu ağaç, yılbaşında Hıristiyan dünyasında olduğu gibi, ülkemiz kültürüne de girmiştir. Hıristiyanlar bu ağaç kültürünü, Hz. İsa'nın doğumu hakkındaki bir efsaneye dayandırarak kitaplarına uydurmuşlar ve ona dinî bir hüviyet kazandırmışlardır (Erdil, 1999:13).

Eski Türklerdeki ölüm kültürünün yansıması ise, bütün Anadolu'da olduğu gibi Caferiler tarafından da uygulanmakta ve belirgin bir toplumsal değere sahip olan bazı cenaze törenlerinde görülmektedir. Örneğin; Göktürklerde ölüm halinde yas törenleri yapılır, matem sırasında saç baş dağıtılır, yüz ve kulaklar bıçakla çizilerek kan akıtılırdı. Daha sonra ise yemek vermek âdet haline gelmiştir. Hunlar, Göktürkler, Uygurlar ve Oğuzlarda ölünün hatırasına törenler düzenlenir (Bayraktar, 2006:90), düzenlenen bu törenlere "yoğ" denirdi. Genellikle ölenler için at yarışları yapılır ve "ölü aşı" denilen ziyafetler verilirdi. Ölülere at, sığır ve koyundan kurbanlar da sunulurdu (Tümer ve Küçük, 1993:83). A. İnan, ölü için yapılan "yoğ" töreniyle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

"XI. yüzyılda, doğudaki Müslüman Türkler şamanizmdeki "yoğ (matem)" törenini de İslâmiyet bakımından izah ederek yaşatmaya çalışmışlardır. Kâşgarlı Mahmud (Besim Atalay tercümesi cilt III s. 143.) "Yog-ölüyü gömdükten sonra üç veya yedi güne kadar verilen taamdır" demektedir. Halbuki "yog" Şamanist Türklerde "ölüler kültü" ile bağlı en büyük törenlerden biridir." (İnan, 1952:21).

Yine eski Türklerde görülen kansız kurbanların bir türü olan "saçu" (libation)'nın yansımaları değişik bir şekilde günümüzde de görülmektedir. Bu dinî terim, bütün Türk boylarında ortaktır ve Moğollar'da "saçu" olarak geçmektedir. Kanlı kurbanlara "tayılga" yahut "hayılga" dendiği gibi saçıya da "saçılga" yahut "çaçılga" denmektedir

(Bekki, 1996:16-28). Mahiyet itibariyle saç, olağanüstü güçlere sahip olduğuna inanılan iye ve ruhlara sunulan, onlar adına onların rızasını ve yardımını kazanmak için dağıtılan cansız nesnelere verilen bir isim, öz itibariyle bir cins kurbandır (Kalafat, 1995:111). Göçebe Türk boylarında süt, kımız, yağ, bulgur karıştırılmış süt, saç olarak kullanılan şeylerdendir (Bekki, 1996:16-28).

Saç, hayatın her safhasında görülür. Çocuk dünyaya gelince, ilk dişi çıkınca, ilk defa saç tıraşı olunca yapılan pratikler ile ölen bir kişinin ardından yapılan yardımlar da saç olarak değerlendirilebilir. Saç giderek İslamiyet'in de etkisiyle "sadaka" ile aynileşmiştir (Kalafat, 1995:111). "Darısı başımıza!" temennisinin bu tür bir saç âdetinin kültürümüzdeki kalıntısı olduğu anlaşılmaktadır (Günay ve Güngör, 2007:96).

Ateş yoluyla temizlenmenin ve böylece ateşe kutsal ve temizleyici bir anlam ve önem atfetme uygulamasının tipik bir örneğini, Türkler arasında oldukça yaygın olan, hastaları, evleri, ölüleri "tütsüleme" uygulamasında bulmaktayız (Günay ve Güngör, 2007:77). Bu uygulama ülkemizin bazı yörelerinde varlığını halen sürdürmektedir.

Taş kültü günümüzde Yakutlar, Kırgızlar, Tatarlar, Azeriler, Türk Kazakları, Makedonya'daki yörükler arasında, ayrıca Türkistan ve Kıbrıs'ta varlığını sürdürmektedir. Anadolu'da kutsal kabul edilen taş ve kayalar, bir menkıbeyle bağlantılı olarak evliya kültürle birleştirilmiştir (Kaya, 2001:205). Böyle bir taş kültürünün Hızır ile bağlantılı bir versiyonuna Trabzon ili Şalpazarı ilçesi Kadırga yaylasının Dontaş mevkiinde anlatıldığına bizzat şahit oldum. Şöyle ki; Çok eski tarihlerde bir kadın koyunlarını, kazanlarını ve köpeğini alarak, karların erimediği bir mart ayında yaylaya gitmek için yola çıkmış. Yolda giderken daha sonradan Hızır (a.s.) olduğu söylenen bir zat, kadına, henüz karlar erimeden nereye gittiğini sormuş. Kadın da, "yaylaya gidiyorum" cevabını verince, O kişi, karlar erimediği için yaylaya gitmenin tehlikeli olacağını, gitmekte kararlı ise "İnşaallah" demesi gerektiğini söylemiştir. Kadın da, "İnşaallahı maşallahı yok, Mart'ı arkama attım, April(Nisan)'i önüme kattım." diyerek yoluna devam etmiş. Çok geçmeden kadın, koyunları, köpeği ve kazanlarıyla birlikte taşa dönüşmüştür. Bugün bile dikkatli bir şekilde bakıldığında koyunlara benzetilen taşlardan dolayı, bu menkıbeye nisbetle o mevkiye "Dontaş" denmektedir.

Taş kültü günümüz Türkiye’inde oldukça önemli bir yere sahiptir. “Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar” adıyla yayınlanan önemli bir eser kaleme almış olan Tanyu, bu eserinde kutsal taşlar ve inançlarla ilgili olarak birçok değerli bilgiler vermiş, ayrıca Türkiye’nin birçok ilinde halkın taşlarla ilgili inançlarına dair birçok örnek sunmuştur. Tanyu’nun tespit etmiş olduğu, “tedavi için kullanılan taşlar” ile “kısırlığa karşı çocuk doğurmak için kullanılan taşlar” hakkındaki inanışlara bakıldığında, “ağrıyan yerlere sürüldüğünde şifa verdiği inanan taşlardan; boyuna asıldığında boğmaca öksürüğünün tedavi edileceğine inanan taşlara, oyuk olan taşlara kafa sokularak sürekli baş ağrısının yok olacağı inancından, çocuğu olmayanların çocuklarının olması için taşı bellerinde taşımaya kadar birçok inanç ve uygulamanın varlığına şahit olmaktadır (Tanyu, 1987:189,190).

Bütün bu inançlarla birlikte temas, taklit, ak büyüünün uygulandığı görülür. Fakat bahsedilen bu inançlar ve uygulamalarda, kutsallaştırma sebebiyle büyü ile dinin yan yana olduğu anlaşılmaktadır. Eski inanışlar, büyü şeklinde varlıklarını devam ettirirken, bunları kabul etmeyen din, sadece dualar, Fatiha, Yasin, ihlas surelerinin okunması, Kelime-i Şehâdet ve tekbir getirilmesi ile varlığını duyurmaktadır (Tanyu, 1987:211).

1.5.2. Farkı Dinlerden Kalmış Olan Dinî ve Kültürel Etkiler

Daha önce de ifade edildiği gibi, tarihin ilk dönemlerinden itibaren değişik kültür ve medeniyetlere beşiklik etmiş olan Anadolu, ister istemez ev sahipliği yapmış olduğu bu kültür ve medeniyetlerin örf – adet, din – dil gibi unsurlarından da etkilenmiş, bu etkiler değişik dönemlerde konjektürel olarak farklı görünümde altına günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Önceden Şamanizm, Budizm, Maniheizm ve Zerdüştlük gibi dinlere bağlı olan din adamları, Câhiliyye devri Arap kültürüne ait hurafelerin cahil halk tabakası arasında yayılmış olmasını fırsat bilerek daha çok şaman afsunlarına âyetler, Kâbe, Levh-i mahfûz, arş, kürsî gibi İslâmî motifleri karıştırmak suretiyle mesleklerini yeni dinlerinde de devam ettirmişlerdir. Şamanizm’den intikal eden su kültü, Yahudilik’ten geçen tılsımlar, Hıristiyanlık’tan kalan türbeleri kutsallaştırma hurafeleri bu konudaki bazı örneklerdir (Yavuz, 1998:382).

Ayrıca, Anadolu'daki halk inançlarının oluşmasında, Eski Türklerin sahip olduğu Şamanizm sisteminin etkisi olmakla birlikte, bu etki mutlak manada Şamanizmle sınırlı kalmamıştır. Her ne kadar Şamanizm, günümüz Anadolu'sunu etkileyen en önemli unsur olmakla birlikte, Budizm, Maniheizm ve Hıristiyanlık gibi dinlerin de etkilerinin olduğu bir gerçektir.

İran dinleri içerisinde, tek Tanrı inancına yer vermesi bakımından, en dikkat çekici olanı, adını kurucusu Zerdüşt'ten alan Zerdüştlük'tir. Bu dine, dayandığı tek tanrı Ahura-Mazdah'a nisbeten "Mazdeizm" de denmektedir (Tümer ve Küçük, 1993:107). III. yüzyılda Maniheizm, Mısır başta olmak üzere Afrika'da büyük bir ilerleme göstermiş, IV.yüzyılda Afrika yoluyla İspanya ve İtalya'ya geçmiş, uzun bir süre Anadolu'da yayılma imkanı bulmuştur. Emevîler döneminde rahat bir hayat süren Mani dini mensupları, Abbasîler tarafından başlatılan tercüme faaliyetlerine büyük ölçüde katkıda bulunmuşlar, Maniheizm metinlerin Arapça'ya tercüme edilmesini sağlamışlardır. İnançlarından dolayı bu dönemde Mani dini mensupları, İslâm literatüründe "Zındık" diye anılmaya başlanmıştır. Ayrıca, Hıristiyan teologların Maniheizm'e karşı yazdıkları eserlerin çokluğuna bakılırsa bu dinin, Hıristiyan dünyasını da tehdit ettiği söylenebilir (Güngör, 1988:148,149,150). Maniheizm' de İslâm'ın emrettiği gibi olmasa da namaz, oruç, abdest gibi ibadetlerin varlığı bu dinin değişik inanç ve uygulamalarının, Anadolu'da yayılmasına vesile olmuştur (Güngör, 1988:148,149,150).

Eski dönemlerde Zerdüşt rahipler, dinî temizlik idealini ateşle simgelemişler, bundan dolayı da tarihe, "ateş yakıcılar" şeklinde geçmişlerdir (Özalp, 1994:450). Hatta ateş motifi onlar için kutsallık derecesinde önemli olduğu içindir ki, Eski İran paralarında bu motife de yer verilmiştir (Gündüz, 2007:680). Bunun sonucunda, Zerdüştlüğün yaygın olduğu İran'da ateş, o zamanlarda İran dinî yapısının en göze çarpan niteliği halini almış ve güneşin sızmasına bile izin vermeyecek şekilde ateş tapınakları yapılmıştır. Ancak, İslâm dininin İran'da yayılmasından sonra, Zerdüştlük sınırlı bir biçimde 3 yüzyıl varlığını sürdürmüş, 8-10. yüzyılda artık yaşama şansını yitirdiği için Zerdüşçülüğün son temsilcileri İran'ı terk edip, Hindistan'a yerleşmişlerdir (Özalp, 1994:450). Mazdeizm, erkenden Orta Asya Türk dünyasının bazı bölgelerine sokularak, Azerbaycan ve Anadolu'da Şiîlik şeklinde varlığını sürdürmüştür (Ülken, 1971:10).

Zerdüştlük'teki genel inanişaya göre ateş, her şeyi yaktığına göre üzerinden atlayan kimselerin de günahlarını yakmakta ve onları temizlemektedir. Özellikle, Hıdrellez gibi önemli gün veya gecelerde bu işlem gerçekleştirilirse insanın bütün günahları, üzerinden atladığı ateşe düşerek yanacak ve böylece insan, günahlarından arınmış olacaktır. Bu tür bâtil inançlar, zamanla kendi sınırlarını aşarak Müslüman toplumların arasına girmiş, dilek veya günah kavramlarıyla da süslenerek bir bid'at ve hurâfe hüviyetine bürünmüştür (Varlı, 2008:282).

Ateş üzerinden atlayarak kötü ruhlardan ve hastalıklardan kurtulunacağına inanma Hıdrellez şenlikleri sırasında da görülür. İstanbul köylerinden Değirmen/Germiyan köyünde, Hıdrellez sabahı evlerin çevresine kül dökülür. Bu adet; yılan, çıyan gibi zararlı hayvanların sokmaması için yapılır (Çay, 1985:182). Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, buradaki amacın ateş kültüründeki amaçla aynı olduğu, yani koruyucu etkisinin olduğuna inanılmasıdır. Ayrıca gözden kaçırılmaması gereken bir nokta da şudur ki, Türklerdeki ateş kültürünün Mazdeizm'le bir ilgisi bulunmamaktadır. Zira, ortada ciddi bir fonksiyon farklılaşması söz konusudur. Zerdüştlükte ateş, tapmanın objesini oluştururken, Türklerde o her şeyden önce temizlenme vasıtasıdır (Günay ve Güngör, 2007:77).

Dünyayı öküzün boynuzuna yerleştiren tasavvur da İran kaynaklıdır ve Türkler arasında bu anlayış, Müslüman olduktan sonra yayılmıştır (Günay ve Güngör, 2007:88). Zira, birçok konuda olduğu gibi bu inanç da büyük bir olasılıkla, daha önceden Müslüman olan İranlıların bu inançlarının sonradan Müslüman olan Türkler tarafından dindenmiş gibi algılanmasıyla onlar arasında yayılmıştır. Bu inancın yanlışlığını Ömer Hayyam, bir rubaisinde şöyle dile getirmiştir:

“Gökyüzünde bir öküz var ki, adı Ülker’

Başka bir öküz de yerin altında saklıdır

Sen ey zeka, gözünü aç da bu iki öküzün

Arasında ne kadar eşek bulunduğunu gör.” (Turan, 2003:64).

Ayrıca, “Kaf” dağı hurafesi de İran efsanelerinden kültürümüze geçmiştir. Zira, Eski İranlılar “Kaf” isminde kutsal bir dağ ile onun üzerinde “Anka” adında bir kuşun varlığına inanmışlardır. Bu kuşa ait efsaneler Osmanlı edebiyatına dahi girmiştir (Erdil,

1999:11). Bu inanışın Kur'an kaynaklı olduğu inancı da tamamen yanlış olup, Kur'an-ı Kerim'de Kafdağı ile ilgili herhangi bir bilgi olmadığı gibi sahih hadislerde de yoktur (Ünal, 1991:281).

Hiz. İsa'dan sonra Filistin bölgesinde ortaya çıkan ve İsa Merkez'li dine inananlara isim olarak verilen "Hıristiyan" kavramı, M.S. 60 yılından itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yine, Hiz. İsa'dan sonra Ona inananlar arasındaki ilk anlaşmazlık, Yahudi şeriatına uyup uymama konusunda ortaya çıkmıştır. Önceleri şiddetli bir Hıristiyan düşmanı olmasına rağmen, sonradan Havariler arasına katılan Pavlus, dinin kurallarına titizlik göstermekten çok yayılmasına önem vermiş ve Misyonerlik faaliyetlerine başlamış, bu amaçla ilk seyahatini Antakya'ya yapmış, daha sonra da Anadolu'daki sinagoglarda vaazlar etmiştir. Pavlus, Hıristiyanlığın Putperestler arasında yayılabilmesini kolaylaştırabilmek için, yeni dine girenlerin Yahudi şeriatına uymayabileceğini düşünmüş ve sünnet gibi, onlara zor gelebilecek bazı dini yükümlülüklerden onları muaf tutmuştur (Eroğlu, 2000:309,310). Burada ifade edildiği üzere "şeriata uymayabileceği" ifadesi bile, bize hurâfe ve bâtil inançların ülkemizde nasıl yaygınlaştığını göstermesi açısından önemlidir. Zira, "eski gelenek ve göreneklerini, inançlarını istediğin gibi yaşa fakat sadece Hıristiyan gözükle" bu anlayışla yeni dine giren insanlar, eski inançlarını Anadolu'ya taşımış ve yerleştirmişlerdir.

Hıristiyanlık, II. yüzyılın sonlarına doğru, Anadolu'dan Roma'ya kadar geniş bir alana yayılmıştır. Daha önce Pagan İmparatoru olarak Hıristiyanlara büyük zulümler yapan Kostantin, 313'lerden sonra Hıristiyanların İmparatoru haline gelmiştir (Eroğlu, 2000:311).

Ortaçağa baktığımızda Hıristiyanlık dinine mensup olanlar arasında muska kullanımının hızlı bir şekilde yayıldığını görmekteyiz. Özellikle Kudüs'ten getirilen İsa'nın haçından parçalar ilk muska örneklerinden sayılır. Ayrıca küçük haçlar ve Hiz. Meryem'i tasvir eden küçük ikonların da muska olarak kullanıldığı görülmektedir (Demirci, 2006:266). Bu ve buna benzer nesnelerin muska olarak kullanımının farklı medeniyetlere beşiklik etmiş olan Anadolu halk kültürünü etkilediği de bir gerçektir.

Özet olarak söyleyecek olursak; Mısır, Babil, Hindistan, Roma, Keldânistan ve Orta Asya gibi yerlerden ve Hint dinleri, İran-Acem âdetleri, Yahûdîlik, Hıristiyanlık ve

Şamanizm gibi din ve kültürlerden birçok Bid'at ve hurâfe ile bâtil inançlar farklı coğrafyaların kültürlerini etkilediği gibi toplumumuzu da derinden etkilemiştir (Varlı, 2008:24).

1.5.3. Peygamber Adına Uydurulmuş “Sözde Hadisler” ve İslâm Mitolojisi

Dinin farkında olmadan yozlaştırılmasının yanı sıra bilerek ve kasten aslından uzaklaştırılması da ister istemez, birtakım problemleri beraberinde getirmiştir. Bu problemlerin başında hiç kuşkusuz, İlâhî kaynaktan gelen vahiylerin, ilk uygulayıcısı olan peygamberlerin zamanındaki parlaklığının kaybolması, flulaşmasıdır.

Hıristiyanlık ve Yahûdilikteki kadar olmasa da Hz. Peygamberin vefatından sonra birtakım hesaplar uğruna ve O'na rağmen din yozlaştırılmaya çalışılmıştır. “O'na rağmen” diyoruz, zira, Hz. Peygamberin, “Bile bile her kim bana (hadis) isnad ederek yalan uydurursa Cehennemdeki yerine hazırlansın.” (Müslim, “Zühd”, 72) şeklindeki uyarılarına rağmen birtakım hadisler uydurulmuştur.

Bilindiği gibi hadisler hicrî II. yüzyıldan sonra yazılmaya başlanmıştır. Bundan dolayı hadislerin Hz. Peygamberin sağlığında yazılı hâle getirilmemesinin ardından II.yüzyılda hadis diye birçok uydurma sözlerin İslâm kültürüne girdiği bilinmektedir.

Şîa fırkalarından tefsirle uğraşan Zeydiyye, İsmailiyye gibi belli başlı gruplardan olan İmamiyye, Kur'ân'daki bütün övgü âyetlerinin, imamlar ve onları sevenler hakkında; bütün kötüleme ve azarlama âyetlerinin de imamların muhalifleri ve düşmanları hakkında nazil olduğunu kabul etmişlerdir (Ateş, 1975:147-160).

Hz. Peygamberin ruhbanlığı yasaklamasına rağmen tasavvufun doğuşu aşamasında, Hasan Basrî ve Râbia gibi ilk sûfiler evlilikten kaçınmakla yetinmemiş, aynı zamanda evliliği kötü görmüşlerdir. Hatta, hicrî ilk iki asır gibi erken bir devrede bekârlığı haklı çıkarmak için bazı hadisler uydurulup Peygambere nispet edilmiştir (Fahri, 1992:218). Safevîler de Seyyid, yani Hz. Peygamber'in soyundan geldiklerini gösteren belgeler uydurmuşlardır (Dalkıran, 2002:61).

Çoğu zaman tecrübe, sadece ritüelle değil, hikâye şeklinde ve mitsel olarak da ifade edilmiştir (Kayıklık, 2006:492). Bu durum diğer dinlerde olduğu gibi İslâm dini

mensupları arasında da yaygın olarak kullanılmış, bunun sonucunda da “İslâm Mitolojisi” denilen bir sözde dinî bir kültür oluşmuştur.

İslâm Mitolojisi, bâtil inanç ve hurafelere kaynaklık etmiş ve bunların unutulup gitmesini önleyerek toplumun hafızasında her zaman birtakım izler bırakmıştır. Hemen belirtelim ki, buradaki “İslâm”dan kasıt şüphe yok ki, Kur’an-ı Kerim’de yazılı olup, Peygamber’in tebliğ edip hayata geçirdiği, İslâm’ın ana inanç, ibadet, ahlâk ve muamelât kurallarından oluşan, kısaca bizatihi İslâm dini değil, Peygamber’in vefatı sonucu onun kişisel karizmasının ortadan kalkmasının ardından, eski kavmî zihniyetlerin yeniden devreye girmesiyle başlayan tarihsel süreç içinde oluşan, İslâm anlayışı ve bu anlayışın yarattığı kültürdür. O halde bu kavramla kastımız, “İslâm’ın yayılmaya başladığı ilk dönemlerden itibaren, başta Arap yarımadası Arapları olmak üzere, İslâm idaresine dahil olan muhtelif halkların kültürlerinden değişik yollar ve vesilelerle İslâm kültürüne geçen, ama İslâmî renk ve kalıplarla yeniden üretilerek benimsenen, özümşenen, İslâm kültürü içerisinde yayılıp-tabiri caizse- “İslâmîleşen”, dolayısıyla muhtelif İslâm İlâhiyat kaynaklarında kendine yer bularak, halk arasındaki inanç unsurlarına dönüşen, edebiyat ve sanat ürünlerine konu veya İlham kaynağı olan bir “mitolojiler bütünüdür” (Ocak, 2009:138).

Kur’an- Kerim’de ifade edildiği gibi, Hz. Musa’ya kısa bir süre yol arkadaşlığı yapan ve hakkında yalnızca, kendisine Allah tarafından ilim verilmiş bir kul mealinde, ismi dahi zikredilmeksizin tek bir ibare bulunan bir şahsiyet hakkında (Kehf sûresi, 65), zamanla nasıl oluyor da bütün İslâm dünyasında mâlum bir Hızır kültü yaratılabiliyor, en üst kademedен en alt kademeye kadar Müslüman halkların inancı haline gelebiliyor ve hakkında muazzam bir malzeme yığını birikebiliyor? Bu imajın nasıl teşekkül ettiği, nasıl ve nereden alıntılanarak İslâmî kaynaklara dahil edildiği ve yüzlerce yıl bu kaynaklarda nasıl yer bulabildiği (Ocak, 2009:141) sorusunun esaslı bir şekilde cevaplandırılması gerekmektedir.

1.5.4. Cahiliyenin İzleri

İslâm, tam bir aydınlık ve bilgi dini olduğu için, Arabistan’da İslâmiyet’in yayılmasından önceki devre, daha dar anlamı ile Hz. İsa’dan sonra peygamberimizin gelmesine kadar geçen zamana "cahiliyye" devri adı verilmiştir (Pusmaz ve Ağırakça,

1990:296). Aslında bu devrin asıl özelliği bilgisizlik değil, aksine İslâmiyetten önceki bu devrin, göze çarpan en kabarık çizgisi, zorbalık ve zorbalığın muhtelif şekilleridir. Yani, zulüm, çocukları toprağa diri diri gömmek, kuvvet ve kudretini başkalarına duyuracak çılgınlıklar yapmak, para ve satvetin yettiği kadar kadın ve dost edinmek, alabildiğine zinâ ve keyf ederek sıhhatini harcamak, “Câhiliyye” devrinin belli başlı özelliklerindedir (Danışman, 1956:194).

Bu devrin en önemli özelliğinin başında gelen bâtil inaç ise, “Biz onlara ancak bizi daha çok Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz” (Zümer sûresi, 3) bahanesi ile bazen hamurdan bazen ise ahşaptan yaptıkları putlara tapınmalarıdır.

Kendilerince namuslarını ve haysiyetlerini korumak, bazen de sakat ve çirkin olarak doğan çocuklardan kurtulmak için çocukların diri diri gömülmeleri bu devrin en çarpıcı bâtil inançlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde devrin şiir edebiyatında dahi kendisine çok fazla yer edinecek kadar şarap içmeye önem verip, tefecilik yapmayı gelenek haline getirmiş olmalarından dolayı Kur'an'ın, “Ey iman edenler! Kat kat faiz yemeyin.” (Âli İmrân sûresi, 130) ikazı ile uyarılan insanların yanında hanımına, “Ben ölürsem, sen, âciz ve konuşma bilmeyen/ İki yüzlü ve kumar bilmeyen birini isteme.” diyecek kadar kumara düşkün olan şairlerin varlığı da bir gerçektir (Pusmaz ve Ağırakça, 1990:296). Yine bu devirde, sihir, cincilik, kehanet, fal okları, yıldızlara bakmak, küçük kareler çizip içlerine harf veya sayı yazmak, düğüm atmak ve üflemek gibi yollarla büyü yapmak da son derece yaygındı (Tanyu, 1992:506).

Bütün bu âdet ve inançlar, Arapların İslâmiyet'i kabul etmesinin ardından bütünüyle ortadan kalkmamış, günün şartlarına göre farklı görünümde altında az veya çok etkisini sürdürmüş ve sürdürmeye de devam etmektedir.

Burada cahiliye inancının günümüzdeki bazı insanlar tarafından sözde modernlik adına farklı bir görünümle nasıl bir şekilde içselleştirildiğini ifade etmesi bakımından, İslâmiyet öncesi Arap âdetlerinden biri olan şu uygulamayı zikretmek istiyoruz. Şöyle ki; kadın âdetinden temizlendikten sonra kocası ona “şu adama git ve ondan hâmile kal” der, kadın da kocasının işaret ettiği adamla beraber olduktan sonra, kocası hamileliği belli oluncaya kadar ona yaklaşmazdı. Böyle bir davranışın yapılmasının sebebi ise iyi bir çocuğa sahip olma arzusu (Pusmaz ve Ağırakça, 1990:296).

Bu uygulama, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi sözde modernlik adına çocuğun çok arzu edilen ve istenilen kişilere benzemesi için, o kişiden sperm almak yoluyla hamile kalan sözde modern insanın uygulamasından ne kadar farklıdır? Veya modern toplumlardaki değişik bahanelerle anne rahmindeki çocukların hayatlarına kürtaj yoluyla son verilme uygulamasının, cahiliyyenin sözde haysiyet ve şeref uğruna çocukları diri diri gömmelerinden aşağı kalır tarafı nedir?

Esasen burada ifade ettiğimiz İslâmî inanç ve değerlere aykırı olan bu inanç ve uygulamaların, sadece İslâmiyet öncesi döneme ait olduğu gibi bir düşünce mutlak anlamda doğru değildir. Örneğin; Selçukluların büyük veziri Nizamülmülk, kadınların, Hz.Adem ve Havva'dan bu yana dünyadaki tüm kötülüklerin nedeni olduğuna inanmaktaydı (Roux, 2010:251). Daha sonraki dönemlerde de değişik sâiklerle din eğitim ve öğretiminin kesintiye uğraması veya dinin birtakım hükümlerinin bilerek veya bilmeyerek yanlış yorumlanıp uygulanması da bazı problemleri beraberinde getirmiştir.

Hile kavramının anlam olarak din ile bağdaşır bir yanı olmamasına rağmen, filmlere konu olabilecek kadar -Hülle- “Hile-i şeriyye” adı altında İslâm hukukuna sokulması, dinin birtakım hükümlerinin yanlış yorumlanıp uygulanmasına örnek teşkil ederken, Osmanlı'nın son zamanlarına doğru Batı medeniyetinin yükselişi ile Osmanlı'nın gerilemesinin, aynı dönemlerde birbirine zıt yönde iki paralel seyir göstermesi karşısında, Batı tarzı yeni okullara ilgi artarken (Cebeci, 2005:143), bir zamanlar Osmanlı'nın her şeyi sayılabilecek olan medreselerin zamanla bozulmasının ardından 3 Mart 1924'teki Tevhid-i Tedrisat kanunu ile kapatılması, din eğitim-öğretiminin kesintiye uğramasına örnek teşkil etmektedir.

Yaklaşık çeyrek asır boyunca Millî Eğitim sistemi içerisinde din eğitimine yer verilmemiş, bu durum halkın, dinî bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için, illegal ve gayri nizami yollara başvurmalarına sebep olurken, çocukların dinî eğitimini de dinî yaşantısını büyük ölçüde gelenek ve hurafelerle yürütmekte olan anne-babalara bırakılmıştır (Cebeci, 2005:143). Varoluşsal olarak inanma ihtiyacı ile dünyaya gelen insanlar, otoriteyle çatıştıkları zaman tasavvufun ilk çıkış sürecinde olduğu gibi bu dönemlerde de yukarıda ifade edildiği gibi, illegal ve gayri nizami yollara adeta itilmişlerdir.

Zamanla bu durumun sakıncaları anlaşılmaya başlanmış, nihayet 1 Şubat 1949 tarihinde yayınlanan bir genelge ile ilk okulların 4. ve 5. sınıflarına program dışı din bilgisi dersleri konulmuştur (Cebeci, 2005:143). Yine birçok defa laikliğe aykırı olduğu bahanesiyle, devletin din eğitime bakışı “ ne seninle oluyor ne de sensiz” tarzında olduğu için de din eğitimi kesintiye uğratılmıştır. Bu durum, hurafelere savaş açmış olan İslâm dininin, bu amacını engelleyen bir unsur olarak da zaman zaman karşımıza çıkmaktadır. Bugün bile bazı insanların, dinin temizlik prensibini bir tarafa bırakarak, “...Oruç tutanların ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha hoştur...” (Buharî, Savm, 9) hadis-i şerîfini “ne kadar ağız kokusu, o kadar sevap” anlayışıyla yorumlayarak, ağız temizliği yapmamayı ibadet sayması, din eğitiminin sağlıklı bir şekilde ve yeterince verilmemesinin bir ürünüdür. Ayrıca bir Müslümanın, Amerikalı Astronot Neil Armstrong ve arkadaşlarının Ay’a ilk defa ayak basmasını “Ay, temizdir ve Allah murdar (pis) insanları ona ayak bastırmaz.” diyerek, inkâra kalkışması, Allah’ın “rahmân” sıfatıyla dünya hayatında Müslim-gayri Müslim ayrımı yapmayacağını bilmemek anlamına gelirken, bu iddia aynı zamanda, cahilliğin bir başka vesikası olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.5.5. Batıl İnanç ve Hurâfeler İle İlgili Yayınlar ve Popüler Kültür

Bugün, radyo, televizyon, internet gibi. kitle iletişim araçları, hiçbir dönemde görülmediği kadar hayatımızın etkin ve belirgin bir parçası haline gelmiştir. İş ve ticaret hayatından günlük hayata kadar pek çok alandaki kitle iletişim araçlarının egemenliğinin yanı sıra, toplumdaki yenilikler ve olaylar, kitle iletişim araçları vasıtasıyla gündeme getirilmekte ve yine onlar vasıtasıyla gündemden düşürülmektedir (Bilgin, 1997:151). Medyalar şu veya bu şekilde gündemimizi belirlemekte, günlük yaşamımızın akışı medyalar tarafından biçimlendirilmekte ve yönlendirilmektedir (Kaplan, 1991:1).

İşte, medyanın bu etkin özelliği, art niyetli insanlar için adeta bulunmaz bir fırsat olarak ortaya çıkmış, medya kullanılarak İslâmî inanç ve değerlere aykırı birtakım inanç, ideoloji ve ritüel, dinî bilgidен yoksun halklar tarafından bazen bilerek bazen de bilmeyerek içselleştirilip uygulanmıştır.

Sözü edilen kitle iletişim araçlarıyla, bilimsel temelden yoksun kişiler tarafından yapılan rüya yorumları yanında insanların umutlarını sömüren falcıların her geçen gün televizyon ekranlarında cirit attıklarını üzümlere seyretmekteyiz.

Ayrıca, halkın kendiliğinden doğa ve toplumsal çevresiyle kurduğu ilişkilerin bir uzantısı olarak ürettiği, yaşattığı, katıldığı halk kültürünün yanı sıra, bir de doğanın bir uzantısı olmayıp, kurgusal nitelikte olan popüler kültür vardır ki, bu kültür, yukarıda ifade ettiğimiz kitle iletişim araçları vasıtasıyla hızla yayılan niceliksel fazlalığın yanında niteliksel yoksulluğun kültürüdür. Film kahramanları, çizgi film karakterleri vb. popüler kültür vasıtasıyla adeta küçük bir köye dönüşen dünyamızda bir uçtan bir uca çok hızlı bir şekilde yayılmaktadır (Sezal, 2003:123). Bir zamanlar bütün dünyada bir fenomen haline gelen çizgi film kahramanları “Şirinler” in Kominizmin propagandasını yaptığı ifade edilirken bu gibi daha birçok ideolojinin kitle iletişim araçları vasıtasıyla yaygınlaştığı bir gerçektir. Aynı şekilde ebedi âleme göç eden Müslümanlar için yaptığımız, “Allah nur içinde yatırsın” duasının da son zamanlarda popüler kültürün yıkıcı bir mirası olarak, “Işıklar içinde yatsın” şeklinde telefuz edilmeye başlandığı da bir gerçektir.

1.5.6. Cin ve Peri İnanç

Cin, sözlükte gizli kalmak, örtmek, örtünmek ya da örtülü ve gizli şey anlamlarına gelir. İstılâhî anlamda ise Cin, insanlar gibi belirli bir şuura ve iradeye sahip olduğu halde insanın duyu organlarıyla algılanamayan, Yüce Allah’ın emirlerine uymakla yükümlü tutulan, mü’min ve kâfir gruplardan oluşan gizli ve ruhânî varlıklar anlamına gelmektedir. Peri ise, cin kelimesinin Farsça karşılığıdır. Osmanlıca, Türkçe, Farsça ve Arapça’nın karışımlarından oluştuğu için, ülkemizde Cin anlamına gelen peri kelimesi de kullanılmaktadır (Varlı, 2008:253,254).

BÖLÜM 2: ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE YORUMU

2.1.Nazar İle İlgili İnançlar ve Uygulamalar

Arapça'da "isabetül-ayn", Türkçe'de ise, "nazar veya göz değmesi" şeklinde ifade edilen nazar kavramı, "Kişide kaza, hastalık, hatta ölüm gibi uğursuzluklara yol açtığına inanılan bakış ya da kem göz." anlamlarına gelmekte olup, bu inanç Eski Yunan, Roma, Yahûdi, İslâm, Budist ve Hindu geleneklerinde ve yazısız toplumlarda da görülmüş olan bir olgudur (Britannica, XXIII, 1994:335).

Dinî bir terim olarak ise nazar, "Belli kimselerde olduğuna inanılan, insanlara, özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala-mülke, cansız nesnelere zarar veren, bakışlardan fırlayan, çarpıcı ve öldürücü olduğuna inanılan kuvvet; psikolojik temelde kıskançlık, haset gibi duyguların yattığı bu vurucu kuvvet, ruhun dışa açılan ilk noktasından, yani gözlerden dışa fişkıran, kurbanına isâbet ettiğine inanılan bakışlardır." (Örnek, 1971:71).

Yahûdilerin en eski bid'at ve hurâfelerinin konularından birisini oluşturan nazar, İbrânice "kötülüğün gözü" anlamına gelmekte olup, bu inanca göre, önemli kişiler, güzel kadınlar ve yeni doğan bebekler, kötü insanların nazarına hedef olmaya en elverişli grupları oluşturmaktadırlar. Yahûdiler, nazardan korunmak için birbirinden farklı yöntemlere başvurmakta olup, bu yöntemlerin en klasik olanı, özellikle Doğu Avrupa Yahûdileri arasında gelişen ve bugün yer yer ülkemizin değişik yörelerinde de görülen metalden veya seramikten yapılmış ve üzerinde birtakım dualar yazılı olan el biçimindeki şekillerdir. Çoğu Yahûdiler, her duada "kötü göz yok olsun" diyerek, nazara karşı önlem aldıklarına inanmaktadırlar. Müslüman toplumlarda halâ yaşanmakta olan ve nazardan korunmak için kulak memesini çekip sert bir cisme vurarak söylenen "şeytan kulağına kurşun" ifadesi, Yahûdiliğin bu nazardan korunma yöntemlerinin bir yansımasıdır (Varlı, 2008:338). Eski Türklerin, atın boynuna nazarlık olarak "moncuk" denilen bir taş ve bir çeşit muska (Kazak ve Kırgızlar'da "tumar") taktıkları da bilinen bir gerçektir (Tanyu, 1992:504).

İnsanoğlunun varoluşsal olarak, tehlikeler karşısında kendini savunma, var olan tehlikeyi etkisiz kılma ya da en azından ondan uzaklaşma eğilimine sahip olması, onun

en önemli yönlerinden birini oluşturmaktadır. O, bu güdüsüyle sadece görünen tehlikelerden değil, görmediği fakat, kendisi için bir tehdit anlamına gelebileceğine inandığı manevî unsurlara karşı da durmaktadır. Zaten bu bağlamda düşünüldüğünde, trafikte seyreden bazı vasıtalarda yazılan, “Miras değil, alın teri; nazar etme ne olur, çalış senin de olur.” gibi ifadeler bu karşı duruşun bir ifadesi değil midir?

Karasu yöresi ile ilgili olan bu çalışmada, yöre halkının nazar inancına sahip olmasındaki faktörleri tespit etmek amacıyla, bazı deneklerle yaptığımız mülakatlar sonucunda, halkın nazar inancına sahip olmasında, nazarın varlığının, “Doğrusu o küfre sapanlar, (Kur’ân’ı) işittikleri zaman, az kalsın seni, gözleri(nin çarpıcı bakışları) ile yıkacaklardı. Ayrıca (hasetlerinden), ‘O, delinin biridir!’ diyorlardı. Oysa O (Kur’ân), âlemler için ancak bir öğüt ve hatırlatmadan başka bir şey değildir.” âyetiyle tescillendiğini, Hz. Peygamberin de, nazarın varlığını bildirdiğini (Zebidi, 1980:1932) ve onun bildirdiği hiçbir şeyin yanlış olamayacağını gerekçe olarak ileri sürüldüğü tespit edilmiştir. Ayrıca, görüştüğümüz bazı kişilerde, nazar inancına sahip olmasının gerekçesini yukarıdaki âyete atıfta bulunarak, “Nazar diye bir şey olmasaydı, ‘nazar duası’ diye bir şey de olmazdı.” şeklinde ifade etmiştir. Bazı denekler ise, nazara inanma gerekçesi olarak, “şahit oldum” derken, kimileri de “eskiden beri anlatıldığı için inanıyorum.” ifadelerini kullanmışlardır.

Nazar inancına sahip olunmasının, genel anlamda Kur’ân-ı Kerîm ve Hz.Peygambere dayandırılmasından dolayı, “Dindar olan insanların, nazara inanma eğilimlerinin daha fazla olabileceği” varsayımından hareketle, deneklere, dindarlık algısına göre, “Mavi gözlü insanlarda nazar etme özelliği vardır.” sorusuna katılıp katılmadıkları ile ilgili soru sorulmuş ve alınan cevaplar, Tablo 8 ile somutlaştırılmıştır.

Tablo 8. Deneklerin dindarlık algılarına göre “Mavi gözlü insanlarda nazar etme özelliği vardır.” fikrine katılıp katılmama durumlarına göre dağılımları

Mavi Gözlü İnsanlarda Nazar Etme Özelliği Vardır.	Deneklerin Dindarlık Algılarına Göre Dağılımı				TOPLAM
	Dindar Değil	Biraz Dindar	Dindar	Çok Dindar	
Kesinlikle Katılmıyorum	2 %2.6	14 %18.4	54 %71.1	6 %7.9	76 %100.0
Katılmıyorum	5 %6.6	14 %18.4	57 %75.0	0 %0.0	76 %100.0
Kararsızım	0 %0.0	4 %6.9	53 %91.4	1 %1.7	58 %100.0
Katılıyorum	0 %0.0	8 %9.3	72 %83.7	6 %7.0	86 %100.0
Tamamen Katılıyorum	0 %0.0	2 %8.7	21 %91.3	0 %0.0	23 %100.0
TOPLAM	7 %2.2	42 %13.2	257 %80.6	13 %4.1	319 %100.0

$f= 28.375$ $s.d.= 12$ $p<0.05$ ($p= 0.005$)

Tablo 8’deki deneklerin dindarlık algılarına göre, “Mavi gözlü insanlarda nazar etme özelliği vardır.” ifadesine katılım derecelerini tespit etmek amacıyla Ki-Kare analizi yapılmış, bu analiz sonucunda “ $p=0.005$ ” düzeyinde bir anlamlılığın olduğu görülmüştür. Bu bulgulara göre, “mavi gözlü insanlarda nazar etme özelliğinin olduğu” düşüncesine katılmadığını beyan eden 152 kişiden 111 kişi (%73.0) kendisini “dindar”, 28 kişi (%18.4) “biraz dindar”, 7 kişi (%4.6) “dindar değil” ve 6 kişi (%3.9) de “çok dindar” olarak algıladığını ifade etmiştir. Buna mukâbil “mavi gözlü insanlarda nazar etme özelliği olduğu” düşüncesine katıldığını ifade eden 109 kişinin 93’ü (%85.3) kendisini “dindar” olarak algımlarken, 10 kişi (%9.2) “biraz dindar”, 6 kişi (%5.5) “çok dindar” olarak algılamıştır. Fakat, kendisini “dindar olarak görmeyen” hiç kimse, “mavi gözlü insanların nazar etme özelliğine sahip olduğuna” inanmamaktadır.

Bu verilere göre, “mavi gözlü insanlarda nazar etme özelliği olduğu” düşüncesine katılmadığı söyleyen deneklerin (%47.6), katılanlardan (%34.2) fazla olduğu açıkça görülmektedir. Yine bu düşünceye katılan veya katılmayan deneklerin içerisinde

kendilerini “dindar” olarak algılayanların oranının oldukça yüksek olduğu ve dindarlık algısının azaldıkça katılıp katılmama oranının da azaldığı açıkça görülmektedir.

Aslında burada ifade edilen “mavi göz”ün yanında renkli olan diğer gözlerin de bu bağlamda değerlendirilebileceği düşüncesini taşımaktayız. Zira, araştırmamız sırasında “renkli” olan birtakım gözlerde de nazar etme özelliğinin olduğu düşüncesini tespit etmiş olmamız, bizi böyle bir kanaat sahibi olmaya sevk etmiştir. Halk arasında özellikle “mavi göz” kavramının kullanılması, bu rengin, dikkat çekici olan diğer göz renklerine göre daha fazla bulunmasından ve diğer renklere göre dikkat çekici olarak bir adım daha önde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Mavi gözlü olan kişilerin nazar etme özelliğine sahip olduğu düşüncesine katılmayanlardan ziyade katılanların büyük bir çoğunluğunun kendilerini “dindar” olarak algılaması bir hayli önem arz etmektedir. Zira, anketimize katılan deneklerin kendilerini büyük oranda “dindar” olarak algılamalarına paralel olarak, mavi gözlü kişilerin yukarıda ifade edilen özelliğine katılma oranları, bu deneklerin genel olarak nazara inanma gerekçeleriyle uygunluk arz etmektedir. Başka bir ifadeyle, Kur’an-ı Kerim’in nazarın varlığını haber vermesi ve Hz. Peygamberin de bunun varlığını teyit etmesini nazara inanmalarının gerekçesi olarak göstermeleri, bu deneklerin inandığı gibi yaşamaya çalıştıkları algısını beraberinde getirmektedir. Buraya kadar her şey normal gibi gözükmesine rağmen, birçok konuda Kur’an ve sünnete aykırı bir davranış içine girilmesi dikkate şayandır. Zira, yaptığımız gözlemlere göre, fal baktırmanın haramlığı naslarla sabit olmasına rağmen, kendilerini “dindar” olarak algılayan kişilerin bunların haramlığı konusuna pek de taraftar olmak istemedikleri gözükmektedir.

O halde, ağırlıklı olarak dindar olan bu insanların, nazar inancına sahip olmalarının altında başka sebeplerin aranması gerekmektedir. Çünkü, fal baktırmada sahip olunmayan maddî veya manevî bir menfaatin elde edilme ümidi var iken, diğer tarafta mevcut olan bir şeyin elden çıkacağına dair bir inanç vardır. Nazar sonucunda, uslu bir bebeğin birden bire ağlamaya başlaması, huzurun kaybolması; gözleri güzel bir kişinin gözünün kızarması, estetik açıdan hoş bir görüntü arz etmemesi; çokça övgü alan bir kişinin ölümü, hayatın kaybedilmesi... Hepsi de sahip olunan bir özelliğin elden çıkması anlamına gelmektedir. Öte yandan, deneklerin çoğunluğunun kendilerini

“dindar” olarak algılamaları ile “mavi gözlü kişilerde nazar etme özelliğinin” olduğuna inanmamaları arasında bir çelişkinin olmaması ise doğal gözükmektedir.

İnsanoğlunun yukarıda ifade ettiğimiz özelliğinden dolayı, araştırmamızı yaptığımız Karasu yöresindeki insanların da genel olarak çekememezlik, kıskançlık veya aşırı hoşlanma gibi duygulardan kaynaklandığına inandıkları nazara karşı ne gibi önlemler almaya çalıştıklarını ve bu manada, “Nazar değmemesi için bir tedbir olarak tuvalet taşına ters oturmaktan, kendisine nazar edildiğine inanılan kişinin nazarın etkisinden kurtulması için evin bir penceresinden diğerine geçmeye” kadar bir takım inançların varlığını tespit ettik. Fakat, bu tedbirlerin en etkili “kem gözlerden” uzak durmaya çalışmak olmuştur. Fakat, “kem gözlerden” korunmak olgusu, farklı yörelerde farklı ritüeller şeklinde tezahür etmektedir. Örneğin; Anadolu’nun değişik yörelerinde nazardan korunmak için özellikle çocuk ve hamile kadınlara nazar boncuğu, Ayet-el Kürsî ya da muska takılmaktadır. Göz değdiğine inanıldıktan sonra, kişi üzerine nazar duaları ya da Muavvizeteyn sureleri okunarak tuz çevrilmekte, okunan tuzlar ateşe atılarak nazar eden gözlerin patlatıldığına inanılmaktadır. Diğer bir uygulama da kurşun dökmektir. Eski Türklerde, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da da görülen bu uygulamada bir miktar kurşun ateşte eritilerek (Arslan, 2004:332), kendisine göz değdiğine inanılan kişi, başının üzerine bir örtü atıldıktan sonra, eritilen kurşun başının üzerindeki içinde soğuk su bulunan bir kaba dökülür. Kurşun döküldükten sonra, etrafta bulunanlar hep birlikte, “kem göz çatlasın, nazar eden patlasın” şeklinde beddua ederek (Erdil, 1999:59), kurşunun soğuk suyun üzerinde aldığı şekiller okunur. Bir başka ifadeyle bu şekillerin şifreleri çözümlenerek kimin gözünün değdiği tespit edilir ve kurşunun aldığı şekildeki göze benzer herhangi bir çıkıntının temsil ettiği “kem göz” şişlenerek yok edilir (Arslan, 2004:332).

Yörede nazarın genellikle yeni doğmuş ve küçük çocuklara zarar verebileceği düşüncesinden hareketle, araştırmamıza katılan deneklere, kem gözlerden korumak amacıyla, “Çocuğunuzu nazardan (kötülüklerden) korumak için ne yaparsınız?” şeklinde bir soru sorulmuş ve alınan cevaplar Ki-kare analizine tabi tutularak, Tablo 9’te sunulmuştur.

Tablo 9. Deneklerin yaş değişkenine göre, “Çocuğunuzu nazardan (kötülüklerden) korumak için ne yaparsınız?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları

Deneklerin Yaşlara Göre Dağılımı	Çocuğunuzu Nazardan (Kötülüklerden) Korumak İçin Ne Yaparsınız?					TOPLAM
	Muska takarım.	Nazar boncuğu takarım.	Misafirden uzak tutarım.	Okuturum.	Başka	
18-30 yaş	4	14	0	44	24	86
	%4.7	%16.3	%0.0	%51.2	%27.9	%100.0
31-45 yaş	7	13	1	85	29	135
	%5.2	%9.6	%0.7	%63.0	%21.5	%100.0
46-55 yaş	10	10	1	27	9	57
	%17.5	%17.5	%1.8	%47.4	%15.8	%100.0
56-65 yaş	2	6	1	8	3	20
	%10.0	%30.0	%5.0	%40.0	%15.0	%100.0
66 ve üstü	4	2	1	9	5	21
	%19.0	%9.5	%4.8	%42.9	%23.8	%100.0
TOPLAM	27	45	4	173	70	319
	%8.5	%14.1	%1.3	%54.2	%21.9	%100.0

$f= 30.585$ $s.d.= 16$ $p<0.05$ ($p= 0.015$)

Deneklere, “Çocuğunuzu nazardan (kötülüklerden) korumak için ne yaparsınız?” şeklinde bir soru sorulmuş, verilen cevaplara göre yapılan analiz sonucunda farkın “ $p=0.015$ ” düzeyinde anlamlı çıktığı görülmüştür. Tablo 9’te görüldüğü üzere, birinci sırada uzak ara, 173 kişi (%54.2) ile “okuturum” ifadesi yer alırken, ikinci sırada 70 kişi (%22.0) ile “başka”, üçüncü sırada 45 kişi (%14.1) ile “nazar boncuğu takarım”, dördüncü sırada 27 kişi (%8.5) ile “muska takarım” ve son sırada ise 4 kişi (%1.3) ile “misafirden uzak tutarım” ifadesinin yer aldığı açıkça görülmektedir. Bu sonuçlara göre tüm yaş gruplarında, çocuğu misafirden uzak tutmak, onları nazardan (kötülükten) korumanın etkili bir yöntemi olarak görülmemektedir.

“Okuturum” diyen deneklerin, yaş gruplarına göre dağılımında 85 (%26.6) kişiyle birinci sırada “31-45 yaş” grubunun, ikinci sırada 44 (%13.8) kişiyle “18-30 yaş” grubunun olduğu görülmektedir. Bu iki yaş grubunun ardından 27 (%8.5) kişiyle “46-55

yaş” grubu üçüncü sırada yer alırken, “56-65 yaş” ve “66 ve üstü” yaş gruplarının dördüncü ve beşinci sırayı paylaştıkları görülmektedir.

Okutmanın en etkili korunma yöntemi olması, yani deneklerin bu yönde bir tercihte bulunmalarının nedeninin, ankete katılan deneklerin büyük bir oranının (%80.6) kendilerini “dindar” olarak algılamalarıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle, dindar olan bu kişiler, çareyi Allah (c.c.)’tan istemek için O’nun âyetleri aracılığı ile yine O’na müracaat etmektedirler. Aynı şekilde deneklerin, muskada (amulet), yazılı olan dualarla yine Allah (c.c.)’tan şifa beklemek şeklinde masumâne bir davranış göstermeleri anlaşılabilirken, büyük oranda dindar olan bu deneklerin “okutmaktan” sonra ikinci koruma yöntemi olarak “nazar boncuğu”na rağbet etmeleri, dindarlık-okutma davranışında olduğu gibi bir uyumu göstermemektedir. Zira Hz. Peygamber, şifayı verenin Allah (c.c.) olduğunu ifade ederek, insanlardan bu şifayı aramalarını istemiştir. Fakat bu şifayı Allah (c.c.)’tan başkalarında aramak bir şirk olduğu halde, dindar olan bu insanların şifa için “nazar boncuğu” takmalarının sebebi ne olabilir? Sorusu cevaplanması gereken bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Belki de bu soru W.James’in “Bir inancın doğruluğunu gösteren şey pratikte sağladığı faydadır.” ifadesinde cevabını bulmaktadır. Bir başka ifadeyle, mutlak manada doğru bir inanç yoktur; subjektif olarak her insanın hayatını kolaylaştıran ve hayatına anlam katan inanç birey için doğrudur (Aytan, 2010:25).

Tablo 9’da ifade edildiği gibi, çocukları nazardan koruma tedbirleri, yaş gruplarının düşmesiyle birlikte yoğunluk kazanmaktadır. Bireylerin yaşam süreçlerinde önemli bir yere sahip olan doğum, evlenme ve ölüm olgusundan biri olan evlilik, genel olarak “18-30 ve 31-45” yaş grubu insanların tecrübe alanlarına ilk kez girmekte ve bu insanlar, ilk kez anne-babalık deneyimine sahip olmaktadırlar. Anne-baba olan bu bireyler, çocuklarını görünür-görünmez tehlike ve hastalıklardan koruma konusunda yaşlı insanlar kadar yeterince deneyim sahibi olamayabilirler. İlk defa çocuk sahibi olmanın heyecanını yaşayan bu durumdaki ebeveynler, çocuklarını koruma güdüsüyle hareket ettikleri için, “okutma, nazar boncuğu, muska vb.” gibi birtakım tedbirlere tevessül etmektedirler. Ankete katılan deneklerin büyük oranda (%74.3) evli olmaları da bize bu yönde bir yorum yapma fırsatını vermektedir. Bu yaş grubundaki insanlar, çocuklarını korumak için öncelikli olarak “okutmayı” düşünürlerken ikinci olarak “nazar boncuğu”

ve üçüncü olarak da “muska” takmayı tercih etmektedirler. Ayrıca, özellikle yeni doğmuş olan bebekleri nazardan korumak için, “bebeğe kendi çişini içirmek gerekir” veya “Kırkı çıkmamış olan bebeğin yıkanan çamaşırlarının ikindi ezanı okunmadan veya okunduktan hemen sonra içeri alınması gerekir.” düşüncesinde olan kişilerin varlığı da tespit edilmiştir.

Görüştüğümüz bazı deneklerin okutmakla birlikte, çocuğa muska ve nazar boncuğu takma işlemlerini aynı anda yaptıkları görülmektedir. Aslında burada insanların varoluşsal olarak aceleci (Enbiyâ sûresi, 37) bir yapıya sahip olmalarının da bir etkisinin olduğu gözlemlenmektedir. Zira, çocuğu okutan birey, bunun sonucunu beklemeden ve sonucun olumsuz olabileceğini de dikkate alarak, bir anlamda işi “garantiye alma” düşüncesiyle hareket ederek aynı anda “muska ve nazar boncuğuna” da müracaat etmektedir.

2.2.Muska İle İlgili İnançlar ve Uygulamalar

“Bazı hastalıkları, kötülükleri ve nazarı uzaklaştırmak için boyna asılan veya üstte taşınan , üzerinde âyet veya dua yazılı olan kağıt; üç köşeli şekilde katlanmış şey; üç köşeli nüsha” anlamlarına gelen bir kavram olan muska kelimesinin orijinal adı, Arapça’da kullanılan “nüsha” olup, Türkçe’ye “muska” şeklinde, değiştirilerek geçmiştir. Buna, Kuzey Afrika’da "hurz", Doğu Arabistan’da "hamaya", "hafiz" yahutta "maâza", Türkiye’de "muska", "nusha" veya "hamâil" denilmektedir. Hadis ve fıkıh kitaplarındaki karşılığı ise, "rukye"dir (Turgay, 1991:293).

Muska ve tılsımların menşe’i putperestliğin en ilkel şekli olan “Fetiş”tir (Erdil, 1999:19). Fetiş ise, mana’ya sahip olduğuna ve taşıyanlara güç verdiğine inanılan değişik taşlar, zincirler, muskalar, maskotlar ve kaba tasvirlerdir (Tümer ve Küçük, 1993:48).

Muska olduğu bilinen nesnelere ilk örnekleri ise, eski Mısır’da görülmektedir. Eski Mısır’da muska, hem yaşayan insanlar tarafından taşınır hem de öbür dünyada kullanılmak üzere ölümlerin yanlarına bırakılırdı. Muskalar genellikle pişmiş topraktan, akik taşından, obsidyenden (volkanik cam) ve yeşim taşından yapılırdı. Bu maddelere bazen tanrı veya ona ait sembolik bir sûret verilirdi. Bununla birlikte antik dönemde süs olarak kullanılan bazı nesnelere (bilezik, kolye, küpe, bileklik vb.), esasta muska

fonksiyonuna sahip oldukları bilinmektedir. Nitekim, kötü güçlerin etkisine erkeklerden daha açık olduğuna inanılan kadınların söz konusu eşyaları daha fazla kullanmaları bu sebebe bağlanmaktadır (Demirci, 2006:266). Mısırlılardan başka Fenikeliler, Yunanlılar ve Romalılar tarafından da çeşitli muskalar kullanılmıştır (Vester, 1961:36). Muska, eski dönemlerde Museviliğin merkezi durumundaki Mısır ve Hıristiyanlığın merkezi durumundaki Roma'da olduğu gibi çeşitli beşerî dinlerin hüküm sürdüğü ve Eski Türklerin yaşadığı Orta Asya'da da yaygın olarak kullanılmıştır (Çebni, 1994:44). Eski Türk boylarında da her türlü belâ ve âfetlere karşı koruyucu etkisine inanılan muska-tılsım kullanma âdeti oldukça yaygındı (Tanyu, 1992:504).

Günümüzde muska, tılsım ve sihir yapma işleriyle uğraşan bazı inanç sömürücüsü kişilerin ellerinde bulunan kitaplar, eski Babil, Asur, Mısır müşriklerinin, eski Budist ve Şamanist Türklerin kullandıkları kitaplardan yararlanılarak yazılmıştır. Bu kitaplara, inandırıcılığını kuvvetlendirmek için Kur'an-ı Kerim'den ayetler, Esmâ-i Hüsnâ ve bazı dua ifadeleri de ilave edilmiştir (Erdil, 1999:22).

Muskanın tarihi gelişim sürecine baktığımızda şekilleri farklı olmakla birlikte, ilkel kabile insanı ile bugünün modern insanının, onu kullanma amaçlarının pek de farklı olmadığı bir gerçektir. Birkaç ay önce TV'de izlediğim bir haberde, Diyarbakır'da bilgisayar virüsleriyle baş edemeyen bir internet kafesinin sahibi Mehmet Işıklı'nın şu ifadeleri bu gerçekliğin tipik bir örneğini teşkil etmektedir: "Virüslere karşı değişik yazılım firmalarının programlarını kullandık, fakat hiçbiri bunlara çözüm olmadı. Ben de son çare olarak muska ve cevşeni düşündüm. Ve bir haftadır bilgisayarlarımızda hiçbir virüsle karşılaşmadık." Bu ifadeler, daha önce de belirttiğimiz, "İnançlar doğru oldukları için işe yaramazlar, işe yaradıkları için doğrudurlar." şeklindeki yargıyı doğrular niteliktedir. Bu, pragmatist bir yaklaşımdır ve tüm inançlar için geçerli bir olgudur. Zira, inançlar psiko-sosyal ihtiyaçları tatmin eden bir görev üstlenirler. Bu nedenden dolayı ki, binlerce yıldır her kültürde kendilerine bir yer bulmuştur. Bu açıdan bakıldığında modern kültür bu konuda bir istisna değildir. (Köse ve Ayten, 2010:24).

İlkel toplumların totem inancı sanayi toplumlarını da etkilemiştir. Bu toplumlarda görülen ve totemi andıran birçok uygulamaların varlığı (Giddens, 2005:528) bu etkinin bir tezahürüdür. Bu anlamda, bazı firmaların ve futbol takımlarının amblem olarak bitki veya hayvan figürlerini kullanmaları oldukça manidardır. İşte muskanın bu özelliğinden

dolayı bir kısım insanlar, kendilerini çaresiz hissettikleri ve bu durumun üstesinden gelemeyeceklerini düşündükleri durumlarda, kendilerini çözüme ulaştıracak vasıtaların mantıkî olup olmamasına bakmaksızın onu kullanmakta ve bir çözüme kavuşmayı ummaktadırlar. Bu noktadan hareketle, tek taraflı olan sevgilerin karşılıklı olmasını sağlayabilmek için genellikle kullanılagelen muskaların dinî açıdan bir sakıncasının olup olmadığını tespit etmek amacıyla deneklere, “İnsanların birbirlerini sevmesi için yapılan muskaların dinen hiçbir sakıncası yoktur.” şeklinde bir ifade sunulmuş ve onlardan bu ifadeye katılıp katılmadıklarını belirtmeleri istenmiştir.

Tablo 10. Deneklerin yaş grupları açısından “İnsanların birbirlerini sevmesi için yapılan muskaların dinen hiçbir sakıncası yoktur.” fikrine katılıp katılmama durumlarına göre dağılımları

İnsanların Birbirlerini Sevmesi İçin Yapılan Muskaların Dinen Hiçbir Sakıncası Yoktur.	Deneklerin Yaşlara Göre Dağılımı					TOPLAM
	18-30 yaş	31-45 yaş	46-55 yaş	56-65 yaş	66 ve üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	28	51	21	5	9	114
	%24.6	%44.7	%18.4	%4.4	%7.9	%100.0
Katılmıyorum	39	48	11	5	3	106
	%36.8	%45.3	%10.4	%4.7	%2.8	%100.0
Kararsızım	14	19	9	6	3	51
	%27.5	%37.3	%17.6	%11.8	%5.9	%100.0
Katılıyorum	5	12	11	4	6	38
	%13.2	%31.6	%28.9	%10.5	%15.8	%100.0
Tamamen Katılıyorum	0	5	5	0	0	10
	%0.0	%50.0	%50.0	%0.0	%0.0	%100.0
TOPLAM	86	135	57	20	21	319
	%27.0	%42.3	%17.9	%6.3	%6.6	%100.0

f= 36.419 s.d.= 16 p<0.05 (p= 0.003)

Tablo 10'daki deneklerin dindarlık algılarına göre, "İnsanların birbirlerini sevmesi için yapılan muskaların dinen hiçbir sakıncası yoktur." ifadesine katılım derecelerini tespit etmek amacıyla Ki-Kare analizi yapılmış ve sonucun " $p=0.003$ " düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgulara göre, ifade edilen düşünceye katılmadığını beyan eden 230 denekten "31-45 yaş" grubu 99 kişiyle (%43.0) birinci sırada yer alırken, 67 (%29.1) kişi ile "18-30 yaş" grubu ikinci, 32 (%14.0) kişi ile "46-55 yaş" grubu üçüncü, 10 (%4.3) kişi ile "56-65" yaş grubu dördüncü ve 12 (%4.0) kişi ile de "66 ve üstü" grubu beşinci ve son sırada yer almıştır. Buna mukâbil yukarıda ifade edilen yargıya katıldığını ifade eden 48 kişiden "31-45 ve 46-55 yaş" grupları sırasıyla yaklaşık olarak %35.4 ve %33.3 ile aynı sayıda denekler tarafından tercih edilirken, "katılanlar" grubundaki en fazla orana da sahip olmuşlardır. Bu grupları sırasıyla 6 (%12.5) kişiyle "66 ve üstü", 5 (%10.4) kişiyle "18-30" ve 4 (%8.3) kişiyle de "56-65" yaş grupları izlemektedir.

Görüldüğü üzere, deneklerin büyük çoğunluğu (%82.7), insanların birbirlerini sevmesi için muska yapmanın dinen herhangi bir sakıncasının olduğu fikrine katılmazken, bu düşünceye katılan deneklerin oranı ise %17.3 olarak gerçekleşmiştir.

Anket formları deneklere dağıtılmadan yaklaşık üç-dört ay önce, yöre halkından seçkisiz (random) olarak özellikle gençlerle yaptığımız görüşmelerde, muskanın bilhassa psikolojik rahatsızlıklardan korunma amacıyla kullanıldığını, bununla birlikte karşı cinslerin birbirlerine ısındırılması ve birbirlerine muhabbet duymasının sağlanması amacıyla da kullanılabileceğini ifade etmiş olmalarına rağmen, anket formlarının çözümlenmesi, söz konusu durumun aksi istikamette bir sonucu ortaya çıkartmıştır.

Bu durumda insanın aklına, "Acaba ankete katılmış olan denekler, ilgili soruya cevap verirken ne derece samimiydiler?" şeklinde bir soru ister istemez takılmaktadır. Çünkü, yörede bir zamanlar, "Sarı Hoca" olarak meşhur olmuş olan ve muska yazan bir kişinin var olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı "Ne kadar samimiydiler?" sorunun cevabını, "Ateist" olan bir deneğin, dindarlık algılarıyla ilgili soruya, "biraz dindarım" şeklindeki ifadesinde bulmak mümkün gözükmemektedir. Zira, söz konusu deneğin, ateist olduğu bilinmesine rağmen, "biraz dindar" seçeneğini işaretlemesi, çok samimi olan bir arkadaşının dikkatini çekmiş ve ister istemez deneğimize, "Ateist olduğunuzu belirttiğiniz halde niçin 'biraz dindarım' şeklinde bir cevap verdiniz?" tarzında bir soru

yöneltilmiştir. Verilen cevap son derece anlamlı, anlamlı olduğu kadar da ilginçtir: “Ben değil, hanım biraz dindar.”

Bu ifadelerin ışığında yukarıda dile getirilmiş olan çelişkiyi şu şekilde analiz etmek mümkün gözükmemektedir. Aynı denekler, nazar ile ilgili olan ve daha önce çözümlenmesini yaptığımız bir soruda, çocukları nazardan korumak için, en fazla “okuturum” şeklinde bir cevap vermişlerdi. Bu deneklerin dindarlık algılarına baktığımızda büyük bir oranının (%80.6) kendilerini “dindar” olarak algıladıklarını ifade ettiklerini belirtmiştik. Bu deneklerin çoğu ilgili soruya dindarlık algılarına uygun olarak cevap vererek “okuturum” şeklinde bir tercihte bulunmuşlardır. Zira, bu deneklerin çoğu, nazara inanma gerekçeleri olarak Kur’an ve Hz. Peygamberi referans olarak göstermişlerdir. Fakat aynı denekler, söz konusu “muska (amulet)” olunca, büyük bir ihtimalle gerçek düşüncelerini maskeleyerek tercih etmişlerdir. Bu tercihlerinin nedeni; “okuma”nın bizatihi soyut bir ifade olmasına karşılık, “muska”nın somut bir obje olması ve bu objenin ise, “şirk” anlamına gelebileceği düşüncesi ve bu durumun da, deneklerin dindarlık algılarıyla çelişeceği düşüncesi olabileceği gibi, az önce ifade ettiğimiz deneklerin, “Ben değil, hanım biraz dindar.” tarzındaki bir düşünce de olabilir. Çünkü bu ifade, gerçeğin itiraf edilmesinin, kişiyi düşürecek mahcup olma veya dışlanma gibi olumsuz durumlardan “kurtaran” bir “maske” anlamına gelmektedir.

Söz konusu çelişkinin diğer bir nedeni de deneklerin eğitim durumları ve yörenin ilçe merkezi ile köy ve beldeleri arasındaki ulaşım araçlarının sürekli olarak faaliyet halinde olması olabilir. Zira ankete katılan deneklerin büyük çoğunluğu en az ilköğretim mezunu olmak üzere, deneklerin %91.6 sı örgün eğitim yapan bir kurumdan mezun olmuştur. Yine, ilçe merkezi ile sürekli irtibatın olması, bir anlamda merkezden en ücra köşelere doğru bir aydınlanmanın olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca, televizyon ve internet gibi olanakların köylerde yaygın olarak kullanılmaya başlaması da bir başka nedeni oluşturmaktadır. Bu durum, muhtemelen deneklere, batıl inançlara karşı daha temkinli yaklaşma imkânını da beraberinde getirmiştir.

2.3.Türbe Ziyareti İle İlgili İnançlar

Arapça toprak anlamına gelen “türab” kelimesinden türemiş bir kavram olan türbe sözcüğü, “velilerin yattığı kutlu mezar” anlamına gelmekle birlikte, halk dilinde sadece veli zatların mezarları için değil, aynı zamanda padişah gibi abidevî şahsiyetlerin mezarları için de kullanılan bir kavramdır. Fakat, kelime veli zatların mezarları ile özdeşleşmiştir. Veli zatların mezarlarına atfen kullanılan “yatır” kelimesi de türbe sözcüğü yerine kullanılmakla birlikte (Köse ve Ayten, 2010:14) günümüzde yaygın olarak, “mübarek” olarak adlandırılan ya da toplum tarafından saygı duyulan kişilerin mezarlarına “türbe” denmektedir (Yılmaz, 2009:9).

Bilindiği üzere Türkler, Müslüman olduktan sonra bile eski davranış kalıplarını büsbütün terk etmemişler, evliya/veli saydıkları ulu şahsiyetlerin türbelerine, orada bulunan ağaçlara çaput bağlamak suretiyle eski adetlerini Müslümanlaştırmak istemişlerdir (Erdil, 1999:54,55). Mezarlara bırakılan düğümler ve birbirine geçirilmiş veya bağlanmış ağaç parçaları büyüsel nitelik taşıyan ritüellerdendir (Köse ve Ayten, 2010:19). Türkler’de Orta Asya’dan Anadolu’ya türbelerle ilgili önemli bir olgu da “evliya-ağaç” ilişkisinin kurulmasıdır. Bu bağlamda Türkler, ya kutsal kabul edilen bir ağacın yanına mezar yapmışlar ya da kutsal olduğuna inanılan bir mezarın yanındaki ağacı kutsallaştırmışlardır (Köse ve Ayten, 2010:19,20). Yeri gelmişken burada “evliya-ağaç” kutsallaştırılmasıyla ilgili olarak 1990’lı yıllardaki bir anımı ifade etmek istiyorum: Trabzon ili Şalpazarı ilçesindeki Düzköy köyündeki evimizin yaklaşık olarak yüz metre ilerisinde araba yolunun üst tarafında büyük bir “Pelit ağacı” vardı. Rumlar yörede uzun yıllar boyunca hayatlarını sürdürdüğünden dolayı, bölgeyi terk ederlerken, o pelit ağacının yanına altınlarını bırakmış olabileceği yıllardan beri ifade edilmekteydi. Bu yüzden de babam orayı kazmak istedi. Fakat daha sonra, rahmetli olan dedem, rüyasında o ağacın yanında iki kadınla bir erkeği ibrikle abdest alırken gördüğünü söyleyerek, onların veli zatlar olduğunu ifade etti. Babama izin vermedi. Zaten o ağacın bulunduğu bölge uzun bir süreden beri “evliyâ” bölgesi olarak kabul edilmekteydi ve yanından geçerken bu ağaca veya ağaca uzanılmadığı durumlarda da çevresindeki küçük ağaç ya da dikenlere bir çaput bağlanmadan geçilirse, evliyanın oradan geçen kişiyi çarpacağına inanılmaktaydı. Oradan geçen başka bir yol bulunmadığı, ağacın altından geçmek zorunlu olduğu için, insanlar oradan geçerlerken asmak için yanlarına

ip veya çaput alırlardı. Ben de çocukluk dönemlerimde, oradan geçerken yanımda ip yoksa kazağımdan kopardığım ipleri, ağacın dallarına asarak geçirdim. İp bağlamadan geçtiğim zaman da huzursuzluk hissedirdim.

Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra da halkın yatırlara gidip dua etmesi, şifa dilemesi, "Allah'ın sevgili kulları olan ve Allah'a sözü ve nazı geçebilecek evliyanın yardımını dilemek" (Eröz, 1992:102) şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Allah ile kul arasında hiçbir aracı kabul etmeyen İslâm dini, doğal olarak insanların türbelere gidip mum yakmasına, adaklar adayarak dileklerinin gerçekleşeceğine, sağlıklarının düzeleceğine ve bahtlarının açılacağına inanmalarının Allah'a şirk koşmak anlamına geldiğini ifade etmiştir. Yüce Allah, "Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz." âyetini edâ ettiği namazın her rek'atında okuyan ve, "gazaba uğramış ve sapıkların yoluna tabi olmaktan" Allah'a sığınan insanların, verdikleri bu söze sadık kalmalarını özellikle istemiştir (Çakan, 2007:66).

Fakat, buna rağmen ülkemizde türbeye gitme davranışları görülmekte ve bu davranışlar, özellikle dinî gün ve gecelerde, ramazan aylarında ve insanların hayatlarındaki önemli karar aşamalarında daha da yoğunluk arz etmektedir. Türbeye giden bu insanlar, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, mum yakarak, çaput bağlayıp adaklar adayarak birtakım isteklerde bulunmaktadır. Aslında çaresizlik hissine kapılan bu insanlar, "bir umut" psikolojisiyle (Köse ve Ayten, 2010:98) hareket ettiklerinden böyle bir yola tevessül etmektedirler. Başka bir ifadeyle insan, sonsuz denebilecek istek ve ihtiyaca sahip olan bir varlıktır. Türbeye gitme eğilimleri olan insanların, bu istek ve ihtiyaçlara ulaşma arzuları ne kadar şiddetli ise, türbeye gidip, orada yatan kişilerden medet umma eğilimleri de aynı oranda artış göstermektedir (Özcan, 2007:36).

Türbeye giden bu insanlara yukarıdaki âyet hatırlatılıp, yardımın sadece Allah'tan istenebileceği, bu nedenle, herhangi bir amaç için niçin türbeye gidildiği sorulduğunda ilk tepkiler genelde şöyle olmaktadır. "Biz isteyeceğimizi Allah'tan istiyoruz. Ama bu mübarek zatlardan da aracı olmalarını bekliyoruz." Başka bir ifadeyle, evliyâ olduğu düşünülen bu insanlar, belli bir ruhî olgunluğa ulaşmış olmalarından dolayı, dinî vecibelerini yerine getirmede aşırı derecede titizlik göstermektedirler. Sahip oldukları

bu özellikler nedeniyle bu zatların, Allah'ın katındaki değerlerinin artacağına ve diğer insanlarla Yaratıcı arasında aracılık yapabileceğine inanılmaktadır (Yılmaz, 2009:86).

Bu olguyu Türk insanının günlük işlerinde alıştığı bir mekanizma ile açıklayan Köse ve Ayten özetle şöyle demektedirler: “Türk insanının günlük işlerinden çıkardığı bir ‘sosyal temsil’ vardır. İstekler üst mercilere araçlar vasıtalarıyla ulaştırılır. Bu algı neredeyse bir sosyal ilkedir. Bu sosyal yapı, türbelerin aracı olarak kullanılabilmesi fikrinin kolayca benimsenmesini sağlamaktadır. Allah'ın huzuruna ‘hatırı sayılır’ bir aracı ile çıkma duygusunun tatmini söz konusudur. Dilekler Allah’a yakın olduğu düşünülen ‘yüce kişiler’ aracılığı ile iletilir.” (Köse ve Ayten, 2010:37,38).

Anketimize katılan deneklere, “Türbeye gitmiş olsaydınız ne gibi bir dilekte bulunurdunuz?” şeklinde bir soru sorulmuş, elde edilen veriler Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Deneklerin medenî durumlarına göre “Türbeye gitmiş olsaydınız ne gibi bir dilekte bulunurdunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları

Deneklerin Medenî Durumlarına Göre Dağılımı	Türbeye Gitmiş Olsaydınız Ne Dilekte Bulunurdunuz?					TOPLAM
	Sağlıklı olmayı	Çocuk sahibi olmayı	Ev sahibi olmayı	İyi bir eğitim almayı	Başka	
Bekâr	28	1	6	6	21	62
	%45.2	%1.6	%9.7	%9.7	%33.9	%100.0
Evli	151	0	8	5	73	237
	%63.7	%0.0	%3.4	%2.1	%30.8	%100.0
Dul	13	0	1	0	6	20
	%65.0	%0.0	%5.0	%0.0	%30.0	%100.0
TOPLAM	192	1	15	11	100	319
	%60.2	%0.3	%4.7	%3.4	%31.3	%100.0

$f= 20.250$ s.d.= 8 $p<0.05$ (p= 0.009)

Yapılan analiz sonucunda farkın “p=0.009” düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Bu verilere göre, bekâr, evli ve dul olan deneklerin tercihleri arasında birinci sırayı “sağlıklı olmayı” diyen 192 (%60.2) kişi almıştır. İkinci sırayı 100 (%31.3) kişi ile “başka” seçeneğini tercih edenler alırken, üçüncü sırayı 15 (%4.7) kişiyle “ev sahibi olmak

isteyenler” almış ve 11 (%3.4) kişiyle dördüncü sırayı ise “iyi bir eğitim almayı” tercih edenler alırken, “çocuk sahibi olma” seçeneği 1 (%0.3) kişi tarafından tercih edilmiştir.

Burada dikkat çeken en önemli husus, bekâr, evli ve dul olan deneklerin hepsinin ortak ve en önemli isteklerinin “sağlıklı olmayı” dilemesidir. Tüm denekler, “önce sağlık” düşüncesiyle bu seçeneği tercih etmiş olabileceği gibi, anketimize katılan deneklerin büyük bir kısmı muhtemelen yaşamış oldukları herhangi bir sağlık sorunlarından dolayı bu seçeneğe yönelmiş olabilirler. Fakat burada dikkat çeken en ilginç sonuç ise şudur. Bekâr ve dul olan kişilerin “çocuk sahibi olma” seçeneğini tercih etmemeleri doğal olduğu halde, evli olan ve ankete katılan deneklerin büyük bir çoğunluğunun “çocuk sahibi olmayı” tercih etmemesidir.

Bu verilerden hareketle denilebilir ki, evli olan deneklerden, çocuk sahibi olmayı istememesinin nedeni iki şekilde açıklanabilir. Bu denekler ya çocuk sahibidir ya da sağlıklı olunca zaten çocuk sahibi olunabileceği düşüncesine bağlı olarak önce sağlık temennisinde bulunmaktadırlar.

Fakat, yukarıda ifade edildiği üzere, “ev sahibi olma ve iyi bir eğitim alma” seçeneği denekler tarafından fazla bir rağbet görmemiştir. Bu durumun nedenini, belki de deneklerin sağlıktan sonra en çok tercih ettiği “başka” seçeneğinde aramak gerekecektir. Zira, “başka” seçeneğini tercih eden 100 (%31.3) kişi, genel olarak türbeden dilek dilemenin anlamsızlığı üzerinde mutabık gözükmektedir. Deneklerin, “Türbede yatan insanlar mübarek kişilerdir, fakat öldükten sonra herkes kendi derindedir; bence başkalarından yardım istemek yerine Allah’tan istemeliyiz; türbelere adak adayan insanlar, dinî inancı zayıf olan insanlardır ve bir psikologa gitmeleri ya da dinî kitaplar okumaları gerekir.” şeklindeki ifadeleri bu mutabıklığın en önemli göstergelerindedir. Dolayısıyla söz konusu dileklerin tercih edilmemesi bu bağlamda anlam kazanmaktadır. Ayrıca, bir denek de ilgili soruya, “inançlarımın daha da güçlenmesi için” şeklinde cevap vererek inançlarının daha da güçlenmesi için türbeyi adres göstermiştir.

2.4.Cin ve Cinlerden Korunma İle İlgili İnançlar

Sözlükte, "gizli ve örtülü varlık, görülmeyen şey" anlamlarına gelen cin kavramı, terim olarak duyu organlarıyla algılanamayan, çeşitli şekillere girebilen; ateşten yaratılmış, mânevî, ruhanî ve gizli varlıkları ifade etmektedir (Kılavuz, 2007:96). Bu kavram, bazı müfessirler tarafından, ince tabiatlı ve insanlardan çok farklı bir fizyolojik yapıya sahip olan ve normal şartlarda duyuyla algılanamayan bazı duyarlı organizmaları da kapsayan geniş bir olgular yelpazesini de ifade etmektedir. Bu olguları algılayamamak onların varlığını inkâr etme anlamına gelmemektedir. Zira, Kur'an'ın, Gayba (insan kavrayışının ötesindeki alana) atıfta bulunurken Allah'ı Rabbu'l- âlemîn (bütün âlemlerin Rabbi) olarak ifade etmesi, idrak edilebilen bu dünyanın yanı sıra "başka dünyaların" da varlığına işaret etmektedir (Esed, 1999:1335).

Tarihin çok eski dönemlerinden itibaren cin ve kötü ruh kavramı, sürekli olarak insanları meşgul etmiş ve görülmeyen bir varlık olduğu için de hayalî hikâyelerle büsbütün cazibesini sürdürmüştür. Eski Asurlular ve Babilliler ile diğer Sâmi kökenli kavimlerde cin kavramı oldukça canlıydı ve inançlarına göre cinlerin değişik sınıfları vardı. Bunlardan bir kısmı, insanlara tuzaklar kurup onları takip eden, dağlarda, denizlerde ve özellikle de mezarlıklarda yaşayan kötü ruhlardan oluşmaktaydı. Özellikle küçük çocukları bu tür cinlerin kötülüğünden korumak için, boyunlarına afsunlu tabletlerden muskalar asılırdı. Eski Mısırlılar'da cinler, genellikle yabanî hayvan, yılan, timsah ve kertenkele gibi sürüngenler şeklinde kabul edilir ve cinlerin delilik, sâra gibi hastalıklara sebep olduklarına, büyücülerin cinleri kullanarak insanlara zarar verebileceklerine inanılırdı. Eski Yunanlılar'da ise cinler, insanları tâciz eden, onların akıllarına ve bedenlerine zarar veren ve insanları kötülüğe iten varlıklar olarak kabul edilmişlerdir. Eski Slavlar da, cinler konusunda benzeri inanışlara sahiptir. Çin'deki rahipler, cinlerin kötü etkilerinden korunmak için muskalar, tılsımlar, afsunlar, tütsü, okuma ve üfleme gibi yöntemlerle önlem alırlardı. Uzak Doğu ülkelerinden Japonya'da da Çin'in etkisi ile benzeri inançlar oluşmuştur. Japonya'da görünmeyen varlıklar, hayvan ve insan ruhları, hortlaklar, hayaletler ve cinlerle ilgili inançlar vardır.

Eski Türkler de çocukları cinlere karşı ilaçlarla afsunlamışlar, cinler tarafından çarpıldığına inandıkları kimselerin yüzüne soğuk su serperek onları "kovaç kovaç"

(kaç kaç) ifadeleriyle birlikte üzerlik ve öd ağacıyla tütülemişlerdir (Tanyu, 1992: 503,504).

İnsanoğlunun varoluşsal olarak, bilinemeyene ve görülemeyene karşı olan sonsuz bir merak duyma özelliği ile yaratılmış olması, onun başlangıçta herhangi bir art niyet düşünmeksizin, sadece hayatı anlama ve anlamlandırma adına yapmış olduğu birtakım faaliyetleri, özellikle de esrarengiz şeylere karşı olan ilgisi dolayısıyla, belki de onun sömürüye açık olan en zayıf yanını oluşturmuş, bu durum, zamanla cahilliğin de etkisiyle gelecekte haber verebileceklerini iddia eden falcılık ve huddamcılık (cincilik) gibi bir “sömürü sektörü”nün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu sektör, eğitimsiz kişiler başta olmak üzere modern diye ifade edebileceğimiz birtakım kişiler tarafından değişik amaçlarla rağbet görmüş ve görmeye de devam etmektedir.

Anadolu'nun değişik yörelerindeki büyüsel uygulamalarda çok büyük bir yeri olan “cinlerin insanlara zarar verebilecekleri inancı”na sahip olanların oranı, bazı kent merkezlerinde bile %82 gibi büyük bir yüzdeye ulaşmaktadır. “Cin” inancı Kur'an'da olmasına rağmen, popüler halk dininde bu inanç, oldukça farklı şekillerde algılanmıştır. Halk arasında cinlerin, iyi ya da kötü işlerde kullanılma inancı, onların kişilere doğrudan zarar verebileceği inancını da beraberinde getirmiştir. Bu nedendir ki, bu inanca sahip olan insanlar, cinlerden korunmak için, geceleyin çöplüklerde dolaşmaktan, karanlık yerlere, çöplüklere, banyoya ve eşik gibi mekânlara idrarlarını yapmaktan kaçınmışlar, aksi halde cinler tarafından çarpılacaklarına inanmışlardır (Arslan, 2004:331,332).

Tablo 12. Deneklerin öğrenim durumlarına göre “Cinler bazı insanları rahatsız ederler.” fikrine katılıp katılmama durumlarına göre dağılımları

Cinler Bazı İnsanları Rahatsız Ederler.	Deneklerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı					TOPLAM
	Okur-Yazar Değil	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise veya Dengi Okul Mezunu	Üniversite veya Yüksek Okul Mezunu	
Kesinlikle Katılmıyorum	6	5	3	0	2	16
	%37.5	%31.2	%18.8	%0.0	%12.5	%100.0
Katılmıyorum	2	15	5	13	7	42
	%4.8	%35.7	%11.9	%31.0	%16.7	%100.0
Kararsızım	5	22	7	9	3	46
	%10.9	%47.8	%15.2	%19.6	%6.5	%100.0
Katılıyorum	8	77	28	37	17	167
	%4.8	%46.1	%16.8	%22.2	%10.2	%100.0
Tamamen Katılıyorum	6	22	6	9	5	48
	%12.5	%45.8	%12.5	%18.8	%10.4	%100.0
TOPLAM	27	141	49	68	34	319
	%8.5	%44.2	%15.4	%21.3	%10.7	%100.0

$f= 30.791$ s.d.= 16 $p<0.05$ (p= 0.014)

Deneklerin, “Cinler bazı insanları rahatsız ederler.” düşüncesine katılıp katılmama derecelerini tespit etmek amacıyla sorulan soruya verdikleri cevaplar Tablo 12’deki gibi bir dağılım göstermektedir. Verilen cevaplara göre yapılan analiz sonucunda farkın “p=0.014” düzeyinde anlamlı çıktığı görülmüştür. Başka bir ifadeyle, deneklerin 215’i (%77.3) cinlerin bazı insanları rahatsız edebileceği düşüncesine katılırken, bu düşünceye katılmadıklarını ifade eden denek sayısı ise, 58 (%22.7)’dir. Yukarıda ifade edildiği gibi, ilkokul mezunu 20 (%7.3) kişi, lise veya dengi okul mezunu 13 (%4.5) kişi, üniversite veya yüksekokul mezunu 9 (%3.3) kişi ve okur-yazar olmayanlar ile ortaokul mezunu 8 (%3.0) kişi bu düşünceye katılmadıklarını ifade ederlerken, bu düşünceye katıldıklarını ifade eden deneklerden 99 (%36.2) kişi ile ilkokul mezunları ilk sırada yer almış, lise veya dengi okul mezunları 46 (%16.9) kişi ile ikinci, ortaokul

mezunları 34 (%12.4) kişi ile üçüncü ve üniversite veya yüksekokul mezunları 22 (%8.0) kişi ile dördüncü sırada yer almıştır. Okur-yazar olamayanlar ise 14 (%5.1) kişi ile son sırada bulunmaktadır.

Verilere genel olarak bakıldığında, deneklerin büyük çoğunluğunun (%77.3), “cinlerin bazı insanları rahatsız edebileceği” düşüncesinde olduğu görülmektedir. Bu düşünceye katılanların içerisinde ise, ilkokul mezunları (%36.2)lik oranla birinci sırada yer almaktadır. Esasen ilkokul mezunları bu düşünceye katılmayanların da en büyük oranını (%7.3) oluşturmaktadırlar. Öğrenim durumlarına göre deneklerin dağılımına bakıldığında ifade edilen durumun bu şekilde tezâhür etmesi son derece normal gözükmektedir. Zira, deneklerin büyük bir oranını (%44.2) ilkokul mezunları oluşturmaktadır.

Burada dikkat çeken en önemli husus ise, ilkokul mezunlarını bir tarafa bırakacak olursak, cinlerin bazı insanları rahatsız edebilecekleri inancına katılan ve katılmayan deneklerin, öğrenim durumlarına göre eşit bir dağılım göstermesidir. Genel olarak bu düşünceye katılmayanların düşüncelerini özetlemesi bakımından bir denegin, “Ben cinlerin çarptığına inanmıyorum. Çünkü, cinler Adem ve Havva’ya secde etmekle emrolunmuşlardır (Bakara sûresi, 34). Biz de Adem ve Havva’nın soyundan geldiğimize göre, biz cinlerden daha üstünüz. Bu yüzden cinler bizlere zarar veremezler.” şeklindeki ifadesi, bir hayli önem arz etmektedir. Zira bu denekler, daha zayıf olanın güçlü olana zarar veremeyeceği düşüncesindedirler.

İfade edilen düşünceye deneklerin katılım gerekçelerine baktığımızda, deneklerden bazıları ile yaptığımız mülakatlar sonucunda elde ettiğimiz, “Arkadaşım gece bir yerden düştü ve çarpıldı. Kendisine Kur’an okuyunca düzeldi; cinlerin musallat olduğu insanlar, tuhaf görünüyorlar ve can çekişir gibi duruyorlar; cinlerin çarptığı insanlar, diğer insanlardan farklı oluyorlar ve korkutucu sesler çıkartıyorlar; cinli insanlar kendi kendilerine konuşuyorlar; bir çocuk gece düşmüş ve düşünce de cin çarpmış, sonra da sara hastası olmuş; uyuyan bir kişinin ayağı morarırsa, bu kişiyi cinler tokatlamıştır; eskiden cinler ve periler insanlara görünürlermiş. O zamanlar ateş yakıp oynarlarmış ve onları gören insanların isimlerini bilip onlara seslenirlermiş. Eğer kendilerine seslenen kişiler onlara cevap verirlerse çarpılırlarmış” gibi ifadeler, geleneksel aktarımın yanı sıra, bazı insanların birtakım davranışlarının gözlemlenmesi veya bazı olaylara şahit

olunmasının, bu inancın oluşmasında önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Burada ifade edilen deneklerin ifadelerinden en ilginç olanı ise, ‘düşükten sonra sara hastalığına yakalanılmasının ve moraran ayağın nedenlerinin’ “cin çarpması” olduğuna inanılmasıdır. Fakat bu inanışın varlığına Eski Mısır’da da rastlanmaktadır. Zira onlar, cinlerin delilik ve sara gibi hastalıklara sebep olduklarına inanmaktaydılar (Varlı, 2008:230). Bu durum, insanın varoluşsal olarak neden bulma eğilimine sahip olmasının tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Gerçek neden aranmadan aceleci bir tavırla cevap vermektedir... Kim yapmış olabilir? “Cin...”

Yöre insanının, “cin çarpması”ndan korunmak için, özellikle geceleri dışarıya kül dökmemeye, dökülmüş kül varken onun üzerine basmamaya, dışarıya küçük su dökmemeye ve “cin” kavramını telaffuz etmekten kaçınarak onun yerine “üç harfli” deyimini kullanmaya özen gösterdikleri, ayrıca, Hz. Peygamber’in okuduğu ve tavsiye ettiği Âyete’l-Kürsî, Felâk ve Nâs surelerini okudukları görülmektedir. Fakat, yaptığımız gözlemlere göre halkın bu korunma yöntemlerinden ilk sırada yer alan ise, “üç harfli” deyimini kullanmak olmuş ve bunu, özellikle geceleri dışarıya kül dökmemeye, dökülmüş kül varken onun üzerine basmamaya, dışarıya küçük su dökmemeye özen göstermek izlemiştir. Başka bir ifadeyle, cinlerden korunmak için “popüler dinî inanış”lara başvurma davranışı, dua okumaktan daha önce gelmektedir. Aslında bu uygulamalara baktığımızda özellikle “kül dökme” ve “üç harfli deme” ifadelerinin, ne anlama geldiğinin fazla da bilinmemekle birlikte bir korunma yöntemi olarak uygulandıkları görülmektedir. Fonksiyonel açıdan bakıldığında bunda herhangi bir olumsuzluk söz konusu değildir. “Kül dökmeme veya dökülen küle basmama” davranışlarının sebebi olarak, belki de cinlerin ateşten yaratıldığı (Rahmân sûresi, 15) ve bu yüzden, ateşin neden olduğu külün içinde de cinlerin olabileceği düşüncesiyle, ona basmak veya onu dışarıya atmanın cinlere zarar verebileceğinin düşünülmesidir.

2.5.Sağlık İle İlgili İnançlar ve Uygulamalar

İnsanoğlunun sahip olduğu sonsuzluk arzusu, aynı zamanda onun, hayatını kaybetmeme, sağlıklı bir şekilde yaşamaya çalışma ve bu uğurda şifa sağladığını düşündüğü her türlü çareye başvurma davranışını da beraberinde getirmiştir. Şifa kavramı Kur’an-ı Kerîm’de hem maddî hastalıklardan (Nahl sûresi, 69), hem de manevî rahatsızlıklardan (Tevbe sûresi, 14) kurtulma anlamlarında kullanılmış ve asıl şifa

kaynağının bizzat Allah'ın kendisi olduğu vurgulanmıştır (Şuarâ sûresi, 80). Hz. Peygamber de yaratıcının her türlü hastalığın çaresini yarattığını, insana düşenin ise, bu çareyi aramak olduğunu bildirmiştir (Canan, 1989:258).

Fakat, insanoğlunun yukarıda ifade ettiğimiz özelliğinden dolayı o, şifanın adresini her zaman dinin gösterdiği meşru zeminlerde aramamış, kendisini çaresiz hissettiği, her şeyin tükendiğini ve yapılacak hiçbir şeyin kalmadığını düşündüğü andan itibaren şifayı bulmak amacıyla vasıtanın meşruluğuna bakmaksızın “ya tutarsa” psikolojisiyle birtakım büyüsel ritüelleri uygulamaktan da geri kalmamıştır. Zira, “Ben batıl inançlara inanmıyorum fakat yine de ‘ne olur ne olmaz’ düşüncesiyle bazı davranışları yapmaktan da kaçınıyorum. Örneğin, gece sakız çiğnemekten kaçınıyorum. Çünkü gece sakız çiğneyen kişiler ölü eti çiğniyorlarmış.” diye samimi bir düşüncesini bizimle paylaşan bir deneğin bu ifadeleri “ya tutarsa” düşüncesinin binlerce örneğinden bir tanesini oluşturmaktadır. Birazcık empati yaptığımızda, küçük yaşta yataktan düştükten sonra sara hastalığına yakalanan bir delikanlının, şifa bulmak amacıyla gitmiş olduğu doktorlardan istediği sonucu alamamasının ardından, muska yazan yaşlı bir kişinin birtakım dua ve ayetleri yazmış olduğu bir kağıdı belli bir süre suda beklettikten sonra, kağıdın yazıldığı kalemin rengini alan o suyu içmek zorunda kalmasının altındaki itici gücü anlamının hiç de zor olmayacağı inancındayım. Eğer o kişinin daha önce doktora gittiğini ve sonuç alamayınca da böyle bir yola başvurduğunu bilmeseydik, bu yaptığı ritüelin belki de çok “saçma” olduğunu düşünecektik. Fakat önemli olan, yapılan bu büyüsel uygulamanın onu uygulayan kişi açısından açık ya da gizli bir faydasının olduğuna inanılmış olmasıdır. Başka bir ifadeyle, psikolojik açıdan “bir yerlerde” umudun var olabileceği ihtimalini kabul etmek, çaresizliği kabullenmekten daha rahatlatıcı bir etkiye sahiptir.

Tablo 13. Deneklerin ekonomik durumlarına göre, “Doktorların çare bulamadığı bir rahatsızlığınız olursa, bir çare bulmak için ne gibi bir uygulama yaparsınız?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları

Deneklerin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı	Doktorların Çare Bulamadığı Bir Rahatsızlığınız Olursa, Bir Çare Bulmak İçin Ne Gibi Bir Uygulama Yaparsınız?					TOPLAM
	Bir şifa bulmak ümidiyle bitkisel (doğal) ilaçlara başvururum.	Şifa verdiğine inandığım (ağaç kökü veya köprü gibi şeylerin altından geçmek gibi) bazı davranışları yaparım.	Kaderime razı olurum.	Hocalara gidip okunurum.	Başka	
Çok Düşük	1	0	0	0	0	1
	%100.0	%0.0	%0.0	%0.0	%0.0	%100.0
Düşük	6	0	4	6	3	19
	%31.6	%0.0	%21.1	%31.6	%15.8	%100.0
Orta	94	1	24	28	23	170
	%55.3	%0.6	%14.1	%16.5	%13.5	%100.0
İyi	52	3	22	24	24	125
	%41.6	%2.4	%17.6	%19.2	%19.2	%100.0
Çok İyi	1	1	1	1	0	4
	%25.0	%25.0	%25.0	%25.0	%0.0	%100.0
TOPLAM	154	5	51	59	50	319
	%48.3	%1.6	%16.0	%18.5	%15.7	%100.0

f= 26.870 s.d.= 16 p<0.05 (p= 0.043)

Tablo 13’deki verilerden anlaşılacağı üzere, Ki-Kare analizi sonucunda sosyo-ekonomik düzey değişkeni ile çaresiz kalınan bir rahatsızlık karşısında başvurulacak çareler arasındaki ilişkide istatistiksel olarak bir anlamlılığın olduğu görülmektedir (p=0.043). Tabloya genel olarak bakıldığında, bu maddeye cevap veren 319 denegin, büyük oranla orta (%53.3) ve iyi (%39.2) sosyo-ekonomik seviyede olduğu açıkça görülmektedir. Orta sosyo-ekonomik düzeydeki 170 kişinin 94’ü (%55.3) “bir şifa bulmak ümidiyle bitkisel (doğal) ilaçlara başvuracağını” ifade ederek birinci sırada yer alırken, ikinci

sırayı 28 (%16.5) kişi tarafından tercih edilen “hocalara gidip okunurum” seçeneği almıştır. Üçüncü sırada ise, 24 (%19.2) kişi ile “kaderime razı olurum” seçeneği yer almaktadır. Buna mukâbil iyi seviyede sosyo-ekonomik duruma sahip olan 125 kişinin de orta düzeydeki dağılıma benzer bir görünüm arz ettiği görülmektedir. Yani, birinci sırada 52 (%41.6) kişi ile “bir şifa bulmak ümidiyle bitkisel (doğal) ilaçlara başvururum” diyenler yer alırken, 24 (%19.2) kişi ile “hocalara gidip okunurum” seçeneği ikinci sırada, 22 (%17.6) kişi ise, “kaderime razı olurum” diyerek üçüncü sırada yer almıştır.

Seçeneklerin toplam tercih edilme durumlarına baktığımızda, 319 kişinin 154’ü (%48.3) “bir şifa bulmak ümidiyle bitkisel (doğal) ilaçlara başvururum” düşüncesiyle birinci sırada yer alırken, 59’u (%18.5) “hocalara gidip okunurum” diyerek ikinci sırada ve 51 (%16.0) kişi ise kadercı bir anlayışla, “kaderime razı olurum” diyerek üçüncü sırada bulunmaktadır. Seçeneklere genel olarak baktığımızda ise, hem aynı sosyo-ekonomik seviyedeki denekler arasında hem de toplam tercih edilme sırasına göre, aynı sıralamayla tercih edildiği görülmekte, “şifa verdiği inandığım (ağaç kökü veya köprü gibi şeylerin altından geçmek gibi) bazı davranışları yaparım” düşüncesinin ise fazla rağbet görmediği anlaşılmaktadır. “Başka” seçeneğini işaretleyen deneklerden 50 (%15.7) kişinin genel olarak işaretlemekle kaldığı görülmüş, konuyla ilgili olarak herhangi bir şey açıklama gereği duyulmamış olmakla birlikte birkaç kişi “Doktora giderim; doktor yardım edemezse hocalar nasıl yardım edebilir ki?” gibi ifadeler kullanmışlardır. Fakat, bu soruya toplamda sosyo-ekonomik olarak çok iyi bir seviyede olduğunu ifade eden 4 kişi cevap verirken, çok düşük durumda olduğunu belirten sadece 1 kişi cevap vermiştir. Kanaatimizce bu durumun nedeni, deneklerin gerçek sosyo-ekonomik durumlarını psiko-sosyal nedenlerle ifade etmekten kaçınmış olmalarıdır. Söz konusu bu durum, “Halk inancına başvurma sıklığı ile sosyo-ekonomik düzey arasında olumlu bir ilişki vardır; sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan fertlerde, halk inançlarına başvurma eğilimi daha yüksektir.” şeklindeki varsayımımız hakkında bir şeyler söylememizi oldukça zorlaştırmaktadır.

Tabloya baktığımızda, deneklerin büyük çoğunluğunun (%48.3/154 kişi) doktorların bile çare olamadığı durumlarda şifa bulmak ümidiyle bitkisel (doğal) ilaçlara başvurabileceğini ifade ettikleri görülmektedir. Yaklaşık olarak deneklerin yarısını

oluşturan bu kişilerin bitkisel ilaçlar ile “kocakarı ilacı” olarak da tabir edilen bir takım uygulamaları kast ettikleri anlaşılmaktadır. Bu ilaçların her zaman olmasa bile bazı durumlarda işi yarayacağına inanılmaktadır. Zira, bu denekler önce doktora gideceklerini fakat sonuç alamadıkları taktirde “derdi veren Allah (c.c.)’ın dermanını da vereceği” (Canan, 1989:255) inancından hareketle, kanaatimizce belki de şifanın bu ilaçlarda olduğu düşüncesiyle, birtakım bitkisel ve büyüsel uygulamalara başvurmanın herhangi bir sakıncasının olmayacağı düşüncesiyle, örneğin; çocuğu olmayan kadınların, arpa ile yulafın kaynatıldığı büyük bir kazanın buharında üzerlerini örterek oturdukları ya da keçi boynuzu yemeleri halinde çocuk sahibi olabileceklerine inanılırken, sürekli olarak düşük yapan bir kadının, bir hocaya gidip “sübyan muskası” yaptırması halinde çocuğunun düşmeyeceğine inanılmaktadırlar. Ayrıca, çocuğu olmayan bir kişinin, çocuğu olan birinden bir çocuk alırsa bir müddet sonra çocuğunun olacağına da inanılmaktadır.

Çaresiz kaldıkları durumlarda okumasını bilen hocalara gidip okunacaklarını söyleyen 51 (%16.0) kişinin hangi durumlarda hocalara gittiklerine baktığımızda ise, genel olarak, konuşamayan çocukların konuşması, karnı ağrıyan çocukların göbeklerinin düştüğüne inanıldığından, göbeğinin yerine gelmesi gibi nedenlerle hocalara gittikleri tespit edilmiştir.

Verilerin son tahliline baktığımızda, çaresizlik durumlarında kaderci bir anlayışla hareket edenlerin olmasına rağmen genel olarak bir çare arayışının olduğu, bu arayışın da yukarıda ifade edildiği gibi insanın varoluşsal olarak sonsuzluk anlayışına da uygunluk arz ettiği görülmektedir. Fakat, burada oldukça önemli olan bir olgu dikkat çekmektedir. Önceleri tıbbî tedaviye uzak duran veya onu ikinci plana atıp önceliği “kocakarı ilaçları” veya “okunmaya” veren anlayışın ters yönde, başka bir ifadeyle olumlu yönde bir seyir göstererek, önceliği tıbbî tedaviye verdiği, sonuç alınmadığı taktirde böyle bir yola tevessül ettiği görülmektedir ki, bu da yöre insanının gittikçe bilinçlendiğini göstermesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

2.6.Büyü İle İlgili İnançlar ve Uygulamalar

“Birtakım gizli yöntemlerle tabiatüstü güçlere başvurmak suretiyle insanlara ve toplumsal yaşamın akışına etki edilebileceği ve olayların istenilen yönde değiştirilebileceğine inanmak,” (Günay, 2005:452) tabiatüstü güçlerin yardımı sağlanarak belirli bir gayeye ulaşmak (Küçük ve Tümer, 1993:51) gibi anlamlara gelen büyü, en eski çağlardan günümüze kadar hemen her toplumda görülmüş bir fenomen olup, bu özelliği ile de evrensel bir görünüm arz etmektedir.

Tarih boyunca din ve büyüün ilgilendiği konular arasında büyük benzerliklerin olması ve birtakım olayların dinden mi yoksa büyüden mi kaynaklandığının pek çok teorilerin ortaya atılmasına neden olmasına rağmen (Günay, 2005:452), kutsalla ilişkisi bulunmaması ve ahlâkî bir amaç taşımaması büyüü dinden ayırmaktadır. Din her şeye gücü yeten bir varlığa, büyü ise tabiattaki bir güce yönelmektedir. Dinin bir cemaati, büyücünün ise sadece müşterisi vardır. Dinde Tanrı’ya itaat etmek, O’nun hoşnutluğunu kazanmak, gazabından sakınmak, ceza veya mükâfatına göre tavır almak söz konusu iken, büyüünün temel ilkesi ise, menfaat temini olduğuna göre büyücü, dince kutsal şeyleri de kendi gayesi için kullanarak dini istismar edebilir (Tanyu, 1992:502). Yani, büyüünün ve büyücünün başlıca gayesi daima çıkar sağlamaktır.

Eski Japonya, Hinduizm, Yunan, Roma, Türkler (Tanyu, 1992:502) İran, Çin, Hindistan, Anadolu ve özellikle de Kaldanîler’de büyücülüğün bir meslek olduğu bilinmektedir (Erdil, 1999:502).

Ortaçağ’daki büyücüler de özellikle ellerini ve parmaklarını kullanarak hastalıkları iyileştirme yöntemlerine başvurmuşlar ve insana sunulmuş olan en büyük gücün, toprağın ayrılmaz bir parçası olduğuna inandıkları ağaçları kullanarak, hastalığı ya da kötülüğü ağaca aktararak toprağa gömmüşlerdir. Ayrıca bu büyücüler, Ay’ın batmasından sonra, çıbanların üzerlerine tükürerek, “Gördüğüm çoğalsın, dokunduğum azalsın” ifadelerini tekrar tekrar mırıldanmak suretiyle bu çıbanların iyileşeceğine de inanmışlardır (Lorie, 1997:42,43).

Müslüman olan bazı kişiler de büyü ile ilgili olarak, Yahûdiler, Suriyeliler, İranlılar, Keldânîler ve Yunanlılardan dersler almış, bunun sonucunda da tütsü, tılsım, muska,

cadılık, fala bakma gibi unsurlar İslâm dünyasında hatırı sayılır bir uygulama alanına sahip olmuştur (Şâmil İA, I, 1990:260).

Hunlar'dan günümüze kadar uzun bir gelişim çizgisi takip eden büyü, Anadolu'nun değişik yörelerinde genellikle kötü niyetle yapılmaktadır. Bu yörelerde, karı koca arasını açmak, insanın bazı kabiliyetlerini, dilini, cinsî gücünü, idrarını bağlamak, onu sakatlamak, uyutmamak, malına, canına, hayvanına zarar vermek, kız kaçırmak, kız veya erkeklerin bahtlarını bağlamak, kadınların gönlünü çalmak gibi kötü niyetli “kara büyü” yanında; kişinin kendisini, ailesini, malını ve mülkünü koruma amacına yönelik olarak yapılan “ak büyü” örnekleri de görülmektedir (Varlı, 2008:356,357). Fakat, İslâm dini, “büyük günahlar” (Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10.) arasında saydığı büyücülüğe şiddetle karşı çıkmıştır. Kur'an-ı Kerim'de büyücülerin iflâh olamayacağı (Tâhâ sûresi, 69.) belirtilmiş ve kâfirlerin, yalanladıkları peygamberleri büyücülükle suçladıkları ifade edilmiştir (Bakara sûresi, 102.).

Bu açılardan bakıldığında, araştırma evrenimizin dinî duygu ve hassasiyetlerini de dikkate alarak, yöre insanın sahip olduğu sosyo-ekonomik seviyelere göre büyüye bakışlarını tespit etmek için deneklere, inancı kuvvetli olan insanların büyü yapıp yapmayacaklarına dair bir soru sorulmuş ve alınan cevaplar, Tablo 14'te sunulmuştur. Konuyu sosyo-ekonomik tabanda ele almamızın sebebi ise, insanların sosyo-ekonomik seviyeleri düştükçe, elde etmek istediği şeylere ulaşması zorlaşmakta, bu durumda onların isteklerini elde etmek için dindarlık algılarına göre, meşru veya gayri meşru çarelere tevessül etmelerine neden olabilmektedir.

Farklı seviyelerdeki sosyo-ekonomik imkâna sahip olan deneklerin, “İnancı kuvvetli olan insanlar büyü yapmazlar.” düşüncesine katılıp katılmama derecelerini tespit etmek amacıyla sorulan soruya verdikleri cevaplar, Tablo 14'deki gibi bir dağılım göstermektedir.

Tablo 14. Deneklerin ekonomik durumlarına göre “İnancı kuvvetli olan insanlar büyü yapmazlar.” fikrine katılıp katılmama durumlarına göre dağılımları

İnancı Kuvvetli Olan İnsanlar Büyü Yapmazlar.	Deneklerin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı					TOPLAM
	Çok Düşük	Düşük	Orta	İyi	Çok İyi	
Kesinlikle Katılmıyorum	1	2	16	17	2	38
	%2.6	%5.3	%42.1	%44.7	%5.3	%100.0
Katılmıyorum	0	6	13	15	0	34
	%0.0	%17.6	%38.2	%44.1	%0.0	%100.0
Kararsızım	0	0	13	9	0	22
	%0.0	%0.0	%59.1	%40.0	0%0.0	%100.0
Katılıyorum	0	5	53	32	1	91
	%0.0	%5.5	%58.2	%35.2	%1.1	%100.0
Tamamen Katılıyorum	0	6	75	52	1	134
	%0.0	%4.5	%56.0	%38.8	%0.7	%100.0
TOPLAM	1	19	170	125	4	319
	%0.3	%6.0	%53.3	%39.2	%1.3	%100.0

f= 26.912 s.d.= 16 p<0.05 (p= 0.042)

Verilen cevaplara göre yapılan analiz sonucunda farkın “p=0.042” düzeyinde anlamlı çıktığı görülmüştür. Başka bir ifadeyle deneklerin 225’i (%75.8), inancı kuvvetli olan insanların büyü yapabileceğini kabul etmezlerken, 72’si (%24.2) bu insanların büyü yapabileceğini ifade etmektedir. Bu düşünceye katıldıklarını ifade eden deneklerin çoğu, aile geliri itibariyle “orta” sosyo-ekonomik düzeydedir (%56.9;128 kişi). İkinci sırada, 84 (%37.3) kişi ile “iyi” sosyo-ekonomik seviyedekiler yer alırken, üçüncü sırada, 11 (%4.9) kişi ile “düşük” sosyo-ekonomik düzeydekiler, dördüncü sırada ise, 2 (%0.9) kişi ile “çok iyi” soyo-ekonomik düzeydeki denekler yer almaktadır. Fakat, sosyo-ekonomik açıdan “çok düşük” seviyede olan hiçbir denek bu düşünceye katıldığını ifade etmemiştir. İnancı kuvvetli olan insanların büyü yapabileceğini düşünen 72 kişiden 32 (%44.4) kişi ile sosyo-ekonomik açıdan “iyi” durumda olanlar birinci sırada yer alırlarken, 29 (%40.3) kişi ile “orta” seviyedekiler ikinci, 8 (%11.1) kişi ile “düşük” seviyedekiler üçüncü, 2 (%5.3) kişi ile “çok iyi” seviyedekiler dördüncü ve 1 (%1.4) kişi ile de “çok düşük” seviyede olanlar beşinci sırada yer almaktadırlar.

Bu sonuçlardan da anlaşılacağı gibi, “İnancı kuvvetli olan insanlar büyü yapmazlar.” düşüncesine katılan ve katılmayan deneklerin, büyük oranının orta ve iyi düzeyde sosyo-ekonomik seviyeye sahip oldukları görülmektedir. Fakat, daha önce de ifade edildiği gibi, deneklerin bu iki düzeyde yoğunluk kazanmasının nedeni, muhtemelen anketimize katılan kişilerin psiko-sosyal nedenlerle gerçek sosyo-ekonomik durumlarını saklamış olmalarıdır.

Verilere genel olarak bakıldığında, deneklerin büyük çoğunluğunun (%75.8), “inancı kuvvetli olan insanların büyü yapmayacağı” düşüncesinde oldukları görülmektedir. Yöre halkından bir kısmıyla yapmış olduğumuz mülakatlarda, “meşru yollarla elde edilemeyen şeylerin elde edilmesi veya bir kişinin başka bir kişi üzerindeki etkisini sürdürmek için büyü yapılabileceği; kendisine büyü yapıldığını bilen veya hisseden bir kişinin korunmak için karşı büyü yaptırabileceği; büyülenmiş olan insanlarda titreme, üşüme, evhamlı haller ve uyurken korkarak uyanma gibi durumlar gözlenebileceği” gibi ifadeler tespit etmiş olmamıza rağmen, inancı kuvvetli olan insanların büyü yapabileceğine katılmayanların oranı, katılanlara göre oldukça düşük bir düzeyde (%24.2) kalmıştır. Bu düşünceye katılanların oranının bu kadar yüksek olmasının nedeni, muhtemelen deneklerin dindarlık algılarıyla yakından ilgilidir. Zira, anketimize katılan 319 deneğin %80.6’sı (257 kişi) kendilerini dindar olarak algıladığını ifade etmiş, bundan dolayı ilgili soruya dindarlık algılarıyla ters düşmemek adına olumlu cevap vermişlerdir. Bundan dolayı yörede “ak büyü”, “kara büyü”, “temas ve taklit büyü” gibi kayda değer büyüsel uygulamalara rastlanamamıştır.

2.7.Fal İle İlgili İnançlar ve Uygulamalar

Gayb’dan haber verme ve gelecek hakkında önceden fikir beyan etme (Çakan, 2007:25) maksadıyla yapılan eylemler için kullanılan bir kavram olan fâl, Arapça’da “uğur ve uğurlu şeyleri gösteren simge” anlamına gelirken, Batı dillerinde yaygın olarak “gelecekte haber verme (kehânet)” (Aydın, 1995:134) anlamını ifade etmektedir.

Elimizde bulunan bazı belgeler, M.Ö. 4000 yıllarında Mısır’da, Çin’de, Babil ve Kalde’de falcılık-kâhinlik yapıldığını ortaya koymaktadır. Falın en eski menşei ise muhtemelen Mezopotamya’dır. Mezopotamyalılar’a göre yıldızlar göğün yazılarıdır. Geleceği bilmeye yönelik olan birçok teknik, Akadlar döneminde gelişmiş, daha sonra

bütün Asya ve Akdeniz bölgelerine yayılmıştır. Ortaçağ boyunca hem Yahûdiler hem de Hıristiyanlar, gökyüzündeki cisimlere ve insan bedenine, el, yüz gibi organların yanında, aksırma gibi hallere de bakarak falcılık yapmışlar, hayvanların hareketlerini de bu kapsamda değerlendirmişlerdir. Örneğin, acı acı havlayan bir köpeğin, ölmüş olan birinin ruhunun şehirde dolaştığına işaret ettiğine inanmışlardır (Aydın, 1995:135-137). Yeniçağ ve Ortaçağ Hıristiyanları arasında en yaygın fal türleri; küreye bakma, rüya yorumculuğu, el ve iskambil kağıtları iken; Doğudaki Bizans Hıristiyanlığında ise, aynaya bakmak, su falı, tabak, fincan falı, kum falı ve rüyalarıdır (Varlı, 2008:361).

Orta Asya Türkçesi'nde kullanılan "ırk" kelimesi, fal anlamında kullanılmış olup, bu durum, Türkler'in Müslüman olmadan önceki dinî törenlerinde ve günlük hayatlarında falın önemli bir yere sahip olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. Şamanların kayıp kişilerden haber almak için ayna kullandığı (Aydın, 1995:136), ateşe bakıp kehanette bulunduğu (İnan, 1995:66) ve Hunların bir işe girecekleri zaman yıldızların ve Ay'ın durumuna baktıkları (Pamir, 2011:158) bilinmektedir.

İslâmiyet öncesi Arabistan'da da birçok kâhinin olduğu bir gerçektir. Ukaz Panayırı'na gelen ve çoğunluğunu Yahûdilerin oluşturduğu bu kâhinler, kendi geleceklerini dahi bilemedikleri halde (Lokman sûresi, 34), diğer insanların geleceklerini bilebileceklerini iddia ederek geçimlerini sağlamaktaydılar (Hamidullah, 1973:296).

Ayrıca, günümüzde falcılık, özellikle de burçlarla ilgili olan fallar, gazeteler vasıtasıyla da modern insanın günlük hayatına girmiş bulunmaktadır.

Burç, yüksekte bulunan şey anlamına gelmektedir. Kale, saray, şehir ve benzeri yerleri çevreleyen surların yüksek ve stratejik yerlerine bunun için burç adı verilmiştir. Bu sözlük anlamından hareketle gökyüzünde bulunan on iki grup yıldız kümelerine de ayrı ayrı isimler verilmek sûretiyle yıldız burçları türetilmiştir.

Bu burçlarla ilgili en eski ve sistemli bilgiler, M.Ö. II. bin yıldan itibaren yazılan Elamca ve Hititçe metinlerde yer almaktadır. Buna göre, tanrı Maduk, yörüngeyi, bugün de isimleri bilinen on iki isme bölmüş ve evreni o burçlara göre yönetmiştir. Böylece Sümerler ve Âsurlular, burç kavramlarını ilk olarak kullanan toplumlar olarak tarihe geçmişlerdir. O zamanlar, burçların, yılın belirli dönemlerinde bir yörünge boyunca hareket ettiğine ve bu hareketlerinin yeryüzündeki hayatı etkilediğine inanılırdı.

Mezopotamya geleneğinde gök cisimlerinin tanrı olarak kabul edilmesi ile bu inanç arasında yakın bir ilişki vardır. Buna göre insanlar, hangi burçta doğarlarsa, o burcun tanrısının etkisinde ve koruması altında bulunurlardı. Sözgelimi; Akrep burcunda doğanlar, en kızgın ilâhların egemenliğinde oldukları için tehlikeli insanlar oldukları kabul edilirken, Boğa burcunda doğanların ise, savaş tanrısının egemenliğinde oldukları için, iyi birer savaşçı olduklarına inanılırdı (Varlı, 2008:362,363).

İnsanın “geleceği bilme” arzusu, aynı zamanda onun en çok sömürülen yanını teşkil etmiş ve etmeye de devam etmektedir. Bu sömürünün yapılmasında kullanılan araçlar ise birbirinden farklı isimlerle anılmakta, zamanın ruhuna uygun imkânlardan da yararlanılmasıyla daha da çeşitlenmektedir.

“(Kıyâmet) saatin(in) ilmi şüphesiz ki, Allah katındadır. Yağmuru (dilediği kadar ve şekilde) O indirir. Rahimlerde ne olacağını O bilir. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiçbir kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz ki, Allah hakkıyla bilendir (her şeyden) haberdardır.” (Lokmân sûresi, 34.) âyetiyle bilinemeyecek olan şeylerin açıklanmasına rağmen, insanın bilinmezi keşfetme arzusu, zamanla onun bu ihtiyacını karşılamak için, kâhincilik, sihirbazcılık, büyücülük, falcılık ve bakıcılık gibi “sözde mesleklerin” oluşmasına neden olmuş, insanın varoluşsal olan bu arzusu, yine varoluşsal olarak yok olmadıkça da belki başka görünümler altında, ama hep aynı amaca yönelik olarak var olmaya devam edecektir. Günümüzde en popüler “sözde geleceği bilme” araçlarından biri olan yıldız falları da bunlardan bir tanesidir.

Çin geleneğine göre, zamanın dairesel bir hareketi olduğu düşüncesinden hareketle, zaman dairesi on ikiye bölünerek her bir bölüm zodyak hayvanıyla temsil edilmiştir. Zodyak inancına göre, insan doğduğu dönemdeki hayvanın özelliklerine sahip olmaktadır (Gürcan ve Gürbüz, 2010:24).

Modern insanın hayatına olmazsa olmaz düşüncesiyle sokuşturulmaya çalışılan burçlarla ilgili olarak, televizyon ekranlarında programlar yapılmakla kalmayıp, cep telefonlarının bilgi menülerinde ve gazete köşelerinde de çarşaf çarşaf yorumlar yapılmaktadır. Zaman zaman bu yorumları yapan bazı insanların, İslâmî açıdan meşru olmayan bu gibi işleri, “meşru bir zemine” oturtmak için, “ben falın rahmânî yönü ile ilgileniyorum.” şeklinde kendilerini savunmaya geçtikleri de görülmektedir. Fakat,

İslâmî literatürde “uğur dileme” anlamına gelen ve İslâm’ın itidalle yaklaştığı bir faldan söz edilmekle birlikte (İmamoglu, 2004:52), “rahmânî fal” diye bir ifadeye rastlanamamıştır.

Aslında yörede, “sağ elin içinin kaşınmasının ele para geçeceğine, içilen çayın içindeki kısa çay parçacıklarının kısa boylu, uzun çay parçacıklarının da uzun boylu misafirin geleceğine, su dolu bir bardağın kırılmasıyla suyun çoğunluğunun aktığı taraftan misafir geleceğine” dair inançların olmasına rağmen, bu çalışmada, “profesyonel sömürücülüğün” değişik bir çeşidi olan ve “seküler dünyanın istiharesi” anlamına da gelen ve özellikle gazete köşelerinde bulunan burçlar hakkında, yöre insanının ne düşündüğü tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla deneklere, “Gazete köşelerinde bulunan burçlarla ilgili olarak ne düşünüyorsunuz?” şeklinde bir soru sorulmuş, alınan cevaplar analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 15. Deneklerin yaş değişkenine göre, “Gazete köşelerinde bulunan burçlarla ilgili olarak ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları

Gazete Köşelerinde Bulunan Burçlarla İlgili Olarak Ne Düşünüyorsunuz?	Deneklerin Cinsiyete Göre Dağılımı				TOPLAM	
	Kadın		Erkek			
Bence hiçbir şey bilmiyorlar.	87	%60.8	56	%39.1	143	%100.0
Bazıları doğru.	19	%70.4	8	%29.6	27	%100.0
Sadece insanların duymak istedikleri şeyleri söyleyerek gazetelerin satışlarını arttırıyorlar.	47	%50.5	46	%49.5	93	%100.0
İnanmıyorum ama merak ettiğimden dolayı takip ediyorum.	42	%75.0	14	%25.0	56	%100.0
TOPLAM	195	%61.1	124	%38.9	319	%100.0

$f= 9.922$ s.d.= 4 $p<0.05$ ($p= 0.042$)

Verilen cevaplara göre yapılan analiz sonucunda farkın “ $p=0.042$ ” düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Tablo 15’te, görüldüğü gibi “Gazete köşelerinde bulunan burçlarla ilgili olarak ne düşünüyorsunuz?” sorusuna, ankete katılan deneklerden “bence hiçbir şey bilmiyorlar” diyen 143 kişinin 87’sinin (%60.8) kadın ve 56’sının ise (%39.1) erkek olduğu görülmektedir. Yine bu bulgulara göre düşüncelerini “sadece insanların duymak

istedikleri şeyleri söyleyerek gazetelerin satışlarını arttırıyorlar” şeklinde beyan eden deneklerin sayısı, ankete cevap veren toplam 319 kişinin 93’ünü oluştururken, bu 93 kişinin 47’si (%51.0) kadın 46’sı (%50.0) ise erkektir. Görüşlerini “inanmıyorum ama merak ettiğimden dolayı takip ediyorum” şeklinde beyan eden 56 kişinin %42’sini kadın, %25.0’ini de erkek denekler oluştururken, “bazıları doğru” yönünde fikir beyan eden 27 kişinin %70.4’ünü kadın, %29.6’sını ise erkek denekler oluşturmaktadır. Verilere genel olarak bakıldığında, verilen cevaplarda kadınlar lehinde bir fazlalığın olduğu görülmektedir. Bu fazlalığın, özellikle “merak etme” konusunda biraz daha ön plana çıkmış olması, kadınların erkeklere oranla fal baktırmaya daha eğimli olduğu yönündeki varsayımımızı kısmen destekler gözükmektedir.

Bu verilere göre, Tablo 15’te görüldüğü üzere, birinci sırayı 143 (%44.8) kişiyle “bence hiçbir şey bilmiyorlar” diyen denekler alınırken, ikinci sırada 93 (%29.2) kişi ile “sadece insanların duymak istedikleri şeyleri söyleyerek gazetelerin satışlarını arttırıyorlar” diyenler, üçüncü sırada 56 (%17.6) kişiyle “inanmıyorum; ama sadece merak ettiğimden dolayı takip ediyorum” diyenler, dördüncü ve son sırada ise, 27 (%8.5) kişiyle “bazıları doğrudur” diyen denekler yer almışlardır.

Birinci sırada “bence hiçbir şey bilmiyorlar” diyerek, gazete köşelerindeki burçlarla ilgili yorumların doğru olmadığını ve böyle bir şeyin kabul edilemeyeceğini ifade eden deneklerin varlığına rağmen, verilen seçeneklerin tek tek analizlerine bakıldığında görülecektir ki, aslında burçlarla ilgili olarak yapılan yorumların, deneklerin büyük çoğunluğu tarafından açıkça dile getirilmese veya bunun farkında olmasalar da kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Deneklerin, tercih ettikleri “bazıları doğrudur” ifadesi, yapılan yorumların bütünüyle yanlış olamayacağı ve mutlaka doğru olanlarının olabileceğini kesin bir şekilde kabul etmek anlamına gelirken, “sadece insanların duymak istedikleri şeyleri söyledikleri” ifadesindeki ‘duymak istedikleri’ ibaresi, geleceğe dair beklenti ve umutları çağrıştırmaları açısından oldukça önem arz etmektedir. Zira, insanoğlunu hayata bağlayan ve hayatına anlam kazandıran nedenlerden biri de geleceğe dair duymak istediği güzel şeylerdir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, sağlam bir psikolojik ruh haline sahip olan bireylerin, gelecekte kendi adına olumlu şeylerle karşılaşmak istemeleri oldukça doğal gözükmektedir. Yine, deneklerin, “inanmıyorum ama merak ettiğimden dolayı takip

ediyorum” şeklindeki ifadesinde geçen ‘merak etmek” deyimini de ‘duymak istedikleri’ ibaresiyle bir bakıma bağlantılıdır. Çünkü, merak etmek, bir bakıma, “Gelecekte acaba ne olacak, istediğim şeyleri gerçekleştirebilecek miyim? Başıma kötü bir şey gelecek mi? Gelecekse bunu ne şekilde önleyerek olumlu ve istediğim yönde değiştirebilirim?” gibi geleceğe yönelik ‘duymak istenilen iyi şeyleri’ de içerisinde barındırmaktadır. Bu açılarından bakıldığında, gazetelerdeki burçlarla ilgili olarak yapılan yorumların doğru olduğuna katılan deneklerin oranının (%54.2/173 kişi), katılmayanlardan (%44.8/143 kişi) fazla olduğu görülecektir. Bu sebeple, yöre halkının bu tür fallara niçin rağbet ettiklerinin tahlil edilmesi gerekmektedir.

Burçlarla ilgili olarak yapılan yorumların doğruluğunu kabul edenlerin, kabul etme sebeplerine bakıldığında, genel olarak klişe olmuş bir ifadeyle, ‘fala inanma, falsız da kalma’ düşüncesiyle bu gibi yorumlara rağbet ettikleri anlaşılmaktadır. Fakat, bu şekilde söylenmesine karşın, okuduğu yorumların olumsuz olması sonucunda birazcık “canı sıkılan” kişilerin var olduğu da bir gerçektir. Bu durum, bize bu insanların, bu yorumlara inanmadıklarını söylemelerine rağmen, aslında hiç de öyle olmadığını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Burçlarla ilgili yapılan yorumların doğruluğuna inanan kişilerin diğer gerekçesi ise, “ama bazıları doğru çıkıyor” şeklindeki algılarıdır. Durumun böyle olması, bir bakıma normal gibi gözükmekle birlikte, burçlarla ilgili olarak yapılan yorumların mutlak manada doğru olduğu anlamına da gelmemektedir. Zira, insanın sonsuz denebilecek kadar istek ve ihtiyaçlarının olduğu ve bu ihtiyaçların birinin veya bir kısmının, yapılan yorumların kapsamına girebileceği de ihtimal dahilindedir. Bu gibi yorumlara zaten, inanmak için bakan bireyler, gözlerini ve gönüllerini ifade edilen yorumlara açmaya hazır olduklarından, isteklerinin gerçekleşeceğini duymak ve bilmek istediklerinden bu yorumların doğru olduğunu kabul etmektedirler. Başka bir ifadeyle, kültürel bakımdan zayıf ve bilgisiz olan insanlara duymak istedikleri güzel şeyler satılmaktadır.

Diğer bir gerekçe de yıldız falının bizzât Kur’ân-ı Kerîm’de, “Biz gökte birtakım burçlar yarattık ve seyredenler için onu (gökyüzünü) süsledik.” (Hicr sûresi, 16.) gibi âyetlerle teyid edildiğini ileri sürmek olmuştur. Başka bir ifadeyle bu insanların, fala inanma davranışlarını İslâmîleştirme ve meşru bir zemine oturtarak, fala bakma veya baktırmanın dinen getirmiş olduğu sakıncalarını izole etme çabasında oldukları

görülmektedir. Fakat, fala baktırmanın açıkça yasaklandığını ifade eden nasların (Maîde sûresi, 90.) varlığı görmemezlikten gelinirken, ifade edilen âyetin zorla te'vil edilmeye çalışılmasının altında aranması gereken başka sebepler olduğu da bir gerçektir. Bu sebeplerin başında ise, Mehmet AKİF'in;

“Çalış” dedikçe şerîat, çalışmadın, durdun,
Onun hesâbına birçok hurâfe uydurdun!

Sonunda bir de “tevekkül” sokuşturup araya,

Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya! (Ersoy, 2008:237) şeklindeki dizelerinde ifade ettiği gibi, çalışmadan rahat yaşamak ve sıkıntı çekmemek için tevekkül anlayışının yanlış yorumlanmasıdır.

2.8.Uğur İle İlgili İnançlar

Uğur, herhangi bir şeyde hayırlı ve yararlı bir sonucun elde edilmesine sebep olarak düşünülen bir durumu ifade ederken, uğursuzluk bunun aksini ifade etmektedir. Yani, hayırsız ve zararlı bir sonuca sebep olma haline de uğursuzluk denmektedir. Başka bir ifadeyle uğursuzluk, aslında olmadığı halde, bir şeyde bulunduğu zannedilen ve işlerin aksamasına sebep olarak ileri sürülen olumsuz bir hal, bir anlayış, bir inanış şeklidir (Varlı, 2008:415).

Birçok kültürde kuşlar hakkındaki batıl inançların sayısı, belki de tüyelerinin sayısından da fazladır. Uçuyor olmaları, öteden beri insanoğluna bir sihir gibi gelmiştir. Cennete doğru belki de ruhları taşıyarak havalandıklarına ve sonra da –tanrılardan mesaj getirerek- dönüp bir yere konduklarına inanılmıştır. Uğursuzluklarına inanılan kuşlar, genellikle ya simsiyah ya da bembeyaz olanlar olmakla birlikte, siyah-beyaz saksagan ile rengârenk tavus kuşları da uğursuzluktan nasiplerini almışlardır. Aslen Güney Asyalı olan tavuskuşlarının, Asya'da kutsal olduklarına inanılırken, Avrupa'da tam tersi bir durum arz etmektedir. Kuyruğundaki göz şekillerinin birer kem göz olduklarına ve bakını nazara uğrattıklarına inanılmaktadır. Bir gece kuşu olan baykuşun ise, çoğunlukla ölüm, yas ve felaketlerle özdeşleştirildikleri görülmektedir. Birçok ülkede, lanetlerini onun aracılığı ile iletiklerine, hatta onun şekline büründüğüne inanıldığından cadılar ve büyücülerle özdeşleştirilmişlerdir (Allen, 2006:50,51). Kuşların uçuşları, çığıllıkları ve davranışları, Hint-Avrupa kavimlerinde olduğu gibi Yunan ve Romalılar'da

da uğur ve uğursuzluk sebebi olarak görülmüştür. Bu husus, Yunanlı filozoflardan Aristo, Pisagor ve Eflâtun tarafından da kabul edilmiş ve bu konuda eserler yazılmıştır (Varlı, 2008:359).

Edebiyatımıza da girmiş olan kuşlarla ilgili uğursuzluk anlayışı, Cahit Sıtkı'nın;

“Ayva sarı nar kırmızı sonbahar!

Her yıl biraz daha benimsediğim.

Ne dönüp duruyor havada kuşlar?

Nerden çıktı bu cenaze? Ölen kim?

Bu kaçınıcı bahçe gördüğüm tarumar?” şeklindeki dizelerinde ölümün habercisi olarak, ifade edilmiştir.

Yahûdi ve Hıristiyan geleneğinde, haftanın bazı günleri uğurlu, bazı günleri de uğursuz bazı günlerinde de, çalışmanın yasak olduğu inancı vardır ve bu inanç günümüz Anadolu'sun da varlığını sürdürmektedir. Dikkat edildiği zaman görülecek ki, Hıristiyanlar Salı gününü uğursuz, Pazar gününde ise çalışmayı günah sayarlarken, Yahûdiler, Cumartesi günleri tatil yapmaktadırlar (Erdil, 1999:82).

Kim bilir kaç kez işe keyifsiz gitmiş ve şu cümleyle karşılaşmışsınızdır: “Bugün yine tersinden kalktın galiba!” (Lorie, 1997:8).

“Batıl inançlara asla inanmam” diyen birçok insanın, çocukluğundan itibaren yaşam çizgileri takip edildiğinde, ne anlama geldiğini bilmeden ve bugün kendilerine çok “saçma” geldiğini düşündükleri, merdiven altından geçmemeye özen göstermek, geceleyin tırnak kesmekten kaçınmak, eşikte oturmamak gibi inanışlara sahip olduğu görülecektir.

Yukarıda ifade edilen batıl inanç ve davranışların bir çoğu, edimsel koşullanma ilkelerine göre meydana gelmektedir. İnsan tesadüfen bir davranışı yaptığı sırada o davranışla ilgisi olmamasına rağmen, olumlu bir pekiştireç almışsa, zamanla almış olduğu bu pekiştireci davranışla ilişkilendirir ve o davranışları yapma eğilimi gösterir. Aksi durumda ise, yani bir davranış yapıldığı sırada davranışla ilgisi olmadığı halde kötü bir durum yaşanmışsa, kişi o davranışı yapmaktan kaçınır (Pegem, 2007:701).

Yeni aldığı kalemle sınava giren bir öğrenci için, sınav iyi geçmişse kalemin uğurlu; iyi geçmemişse de uğursuz sayılması bu türden bir davranıştır.

Ayrıca, bu gibi batıl inanç ve davranışların süreklilik kazanmasında bireylerin, olumsuz düşüncelerinin, kendi davranışlarını yönlendirerek gerçek yaşamda ortaya çıkmasına neden olan “kendini gerçekleştiren kehanetin” de önemli bir rolü vardır. Kendini gerçekleştiren kehanet ise, insanın düşündüğünün gerçek yaşamda gerçekleşmesi anlamına gelmektedir (Pegem, 2007:715). Örneğin: Kara kedi görmenin, baykuşun ötüşünün, makası elden ele vermenin, gece tırnak kesmenin, gece aynaya bakmanın vb. uğursuzluk getireceğine inanan insan, bu davranışları yaparken uğursuzluk olarak ifade ettiği bir davranışın meydana gelmesi halinde, “zaten ben demiştim, biliyordum” diyerek, bu davranışları mümkün oldukça yapmamaya çalışacaktır.

Anadolu'nun değişik yörelerinde olduğu gibi, bu araştırmanın yapılmış olduğu Karasu yöresinde de “gözün seğirmesi bir kişinin öleceğine işaretler, urganla (iple) komşunun evine gidilirse o evde kıtlık olur, yarım kalan çayı içen kişi dul kalır, kara kedi gördüğünde saçını tutmayan kararır, kara kedi görüldüğü zaman saç tutulmazsa onu gören kişinin ardından beddua eder gibi uğursuzluğa işaret eden inançlar olduğu gibi; gece dışarı bir şey dökmek uğursuzluk getirseydi, Allah, bereketli olan yağmuru gece yağdırmazdı gibi, uğursuzluk diye birşeyin olmadığını ifade eden inanç ve davranışların” varlığı da tespit edilmiş olmakla birlikte, bu çalışmada, istatistiksel analiz sonucunda anlamlılık düzeyine ulaşmış olan ve ülkemizin hemen hemen tüm yörelerinde az veya çok varlığını sürdüren, “iki bayram arası yapılan düğünün uğursuzluk getireceğine” dair inancın, araştırmanın yapıldığı yörede nasıl algılandığı üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Fakat, burada bir hususun altını çizmenin, konunun daha iyi anlaşılması için önemli olduğu kanaatindeyiz. Kurban ve Ramazan bayramı da “iki bayram arası” anlamına geldiğinden bizim burada kast ettiğimiz “iki bayram arası”, Ramazan ve Kurban bayramları ile ilgili olan “ara”dır.

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere deneklerin, “İnsanlar niçin “iki bayram arasında düğün yapılamayacağına” inanırlar?” sorusuna verdikleri cevapların Ki-Kare (chi-square) analizi yapılmış ve sonucun “p=0.005” düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür.

Tablo 16. Deneklerin ekonomik durumlarına göre, “İnsanlar niçin ‘iki bayram arasında düğün yapılamayacağına’ inanırlar?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları

Deneklerin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı	İnsanlar Niçin “İki Bayram Arasında Düğün Yapılamayacağına” İnanırlar?					TOPLAM
	Uğursuzluk getireceğine inandıkları için.	Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramı arasındaki zaman kısıtlı olduğu için.	Dini yönden bazı sakıncaları olduğu için.	Gelenek olarak aktarıldığı için.	Başka	
Çok Düşük	0	0	1	0	0	1
	%0.0	%0.0	%100.0	%0.0	%0.0	%100.0
Düşük	7	2	0	5	5	19
	%36.8	%10.5	%0.0	%26.3	%26.3	%100.0
Orta	80	14	9	46	21	170
	%47.1	%8.2	%5.3	%27.1	%12.4	%100.0
İyi	56	5	9	35	20	125
	%44.8	%4.0	%7.2	%28.0	%16.0	%100.0
Çok İyi	1	0	2	1	0	4
	%25.0	%0.0	%50.0	%25.0	%0.0	%100.0
TOPLAM	144	21	21	87	46	319
	%45.1	%6.6	%6.6	%27.3	%14.4	%100.0

$f = 34.074$ $s.d. = 16$ $p < 0.05$ ($p = 0.005$)

Tablo 16’deki verilere genel olarak bakıldığında, bu soruya cevap veren 319 deneğin, büyük bir oranla orta (%53.3;170 kişi) ve iyi (%39.2;125 kişi) sosyo-ekonomik seviyede olduğu açıkça görülmektedir. İlgili soruya, orta sosyo-ekonomik düzeydeki 170 kişinin 80’i (%47.1) “uğursuzluk getireceklerine inandıkları için” şeklinde cevap vererek birinci sırada yer alırken, 46’sı (%27.1) “gelenek olarak aktarıldığı için” diyerek ikinci sırada yer almıştır. “Ramazan bayramı ile kurban bayramı arasındaki zaman kısıtlı olduğu için.” diyen denek sayısı 14 (%8.2) iken, “dinî yönden bazı sakıncaları

olduğu için” yönünde görüş bildiren kişi sayısı ise 9 (%5.3)’dur. Buna mukâbil iyi seviyede sosyo-ekonomik duruma sahip olan 125 kişinin de orta düzeydeki dağılıma benzer bir dağılım arz ettiği görülmektedir. Yani, 125 kişinin 56’sı (%44.8) “uğursuzluk getireceklerine inandıkları için” derken, 35’i (%28.0) “gelenek olarak aktarıldığı için” diyerek ikinci sırada yer almıştır. Fakat, ilgili soruya sosyo-ekonomik düzeyleri “çok düşük, düşük ve çok iyi” olan deneklerden fazla ilgi olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni ise, daha önce de ifade edildiği için burada ayrıca zikredilmeyecektir. Ayrıca, bu durumun böyle olması, “sosyo-ekonomik düzeyleri düştükçe insanların halk inançlarına inanma eğilimi de artmaktadır” şeklindeki varsayımımız hakkında bir fikir edinme açısından kısıtlayıcı bir durum arz etmektedir. Bundan dolayı, burada özellikle tercih edilen seçeneklerin tercih edilme nedenleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Seçeneklerin toplam tercih edilme durumlarına baktığımızda, 319 kişinin 144’ü (%45.1) “uğursuzluk getireceklerine inandıkları için” diyerek birinci sırada yer alırken, 87’si (%27.3) “gelenek olarak aktarıldığı için” diyerek ikinci sırada yer almış, bu iki düşünceyi 21’er kişiyle (%6.6) “ramazan bayramı ile kurban bayramı arasındaki zaman kısıtlı olduğu için ve dinî yönden bazı sakıncaları olduğu için” düşüncesinde olan denekler izlemiştir.

Sonuç olarak, hem aynı seviyedeki denekler arasında hem de toplam olarak “uğursuzluk getireceğine inandıkları için ve gelenek olarak aktarıldığı için” düşüncesinin yoğun bir şekilde tercih edildiği görülmektedir.

“İki bayram arasında yapılan düğünün uğursuzluk getireceğine” inanan insanların, bu inançlarının nereden kaynaklandığı bir hayli önem arz etmektedir. Zira, bu düşünce, ankete büyük oranda cevap veren ve kendilerini dindar olarak algılayan denekler dikkate alındığında, “dindar olan insanlar, uğursuzluğa dindar olmayanlara göre daha eğimlidir” şeklindeki bir algıyı da beraberinde getirecek, bu ise gerçek dindarlığın özü ile çelişecektir. Çünkü dindarlık, bir anlamda Allah’ın yarattığı hiçbir şeyin uğursuz olmayacağına da inanmayı gerektirir.

Fakat, yaptığımız mülakatlarda bazı deneklerin, “İki bayram arası düğün yapmak bence uğursuzluk getirmez. Fakat ailem öyle öğretti. Bu yüzden ben de yapılmaması taraftarıyım; evet! Böyle bir şey var galiba! Ve ben buna inanıyor gibiyim; iki bayram

arası, bu günlerin mübarekliğinden dolayı, uğursuzluk değil, olsa olsa uğur getirir” şeklindeki ifadeleri, aslında sözü edilen çelişkinin olmadığı ve iki bayram arası düğün yapmanın bu seçeneği tercih eden deneklerin hepsi tarafından mutlak manada uğursuzluk anlamına gelemeyeceğini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında söz konusu uğursuzluğun büyük ölçüde gelenekle ilgili olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Onun için “uğursuzluk getireceğine inandıkları için ve gelenek olarak aktarıldığı için” seçeneklerini birlikte değerlendirerek, şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: “İki bayram arasında düğün yapılmaz.” inancı gelenek olarak günümüze kadar aktarıla gelmiş bir inançtır. Çünkü, yaptığımız gözlem ve mülakatlarda, iki bayram arasında düğün yapmanın “uğursuzluk” getireceğine inanan deneklerin varlığı anlamlılık derecesine ulaşmamıştır.

“Dinî açıdan sakıncaları olduğu için” diyen deneklerin ise, bu konu hakkında bilgi eksikliği bulunmaktadır. Zira, İslâm Hukuku’nda özel bir yeri olan nikâhın sıhhat şartları arasında “iki bayram arasında olmaması” gibi bir şart olmadığı gibi, bu düşünce tarzı bizzât Hz. Peygamber (s.a.v.)’in fiilî sünnetiyle de reddedilmiş bir düşüncedir. Çünkü Hz.Peygamber (s.a.v.)’in Hz.Aişe ile evlenmesi Ramazan ayını takip eden Şevval ayı içerisinde gerçekleşmiştir (Çakan, 2007:52).

“Ramazan ve Kurban bayramı arasındaki zaman kısıtlı olduğu için” diyen deneklerin oranının %6,6 (21 kişi) olmasına rağmen, düğünlerin sosyo-ekonomik düzeyle ilgisi olduğu da dikkate alındığında, söz konusu zaman aralığının “uğursuzluk” getireceğine dair inancın sebebinin, “bu kısıtlı zaman aralığı” olabileceği kanaatindeyiz. Zira, Ramazan bayramından çıkılıp, malî bir ibadet olan Kurban Bayramı’na yapılacak hazırlıkların olması, malî gücü yetmeyen insanların, düğünün masraflarını da göz önünde bulundurarak, düğünlerini ertelemeleri ekonomik rahatlık açısından bir hayli önem arz etmektedir. Bu iki malî yükün, 2 ay 10 güne sokuşturulmasının yerine, ekonomik anlamda daha külfetli olanın, 9 ay 10 gün gibi uzun bir zaman aralığına ertelenmesi daha mantıklı bir davranış olarak görülmektedir. Başlangıçta sadece böyle bir masumâne düşünceden ortaya çıkan bu inancın, niçin ortaya çıktığı unutulurak, “iki bayram arası düğün yapmanın uğursuzluk getireceği” şeklinde bir inanca dönüşmüş olması kuvvetle muhtemeldir.

2.9.Takıntı İle İlgili İnançlar

Daha önce de ifade edildiği gibi, nevrozlu hastalıklar üzerinde yapmış olduğu gözlemlerden yararlanarak, obsesif (saplantılı) davranışlar ile dinî ibadetlerin bir saplantı nevrozu olduğunu iddia eden (Ayten, 2010:53) Freud'un bu iddiasının, ne derece doğru olduğunu tespit etmek ve kendilerini dindar olarak algılayan bireylerin, gerçek anlamda obsesif bir kişiliğe sahip olup olmadıklarını ortaya koyabilmek amacıyla deneklere, “Belirli sayıları nedensiz yere tekrarlama zorunluluğu hissederim.” ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuş ve alınan cevaplar Tablo 8’de somutlaştırılarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 17. Deneklerin dindarlık algılarına göre “Belirli sayıları nedensiz yere tekrarlama zorunluluğu hissederim.” fikrine katılıp katılmama durumlarına göre dağılımları

Belirli Sayıları Nedensiz Yere Tekrarlama Zorunluluğu Hissederim.	Deneklerin Dindarlık Algılarına Göre Dağılımı				TOPLAM
	Dindar Değil	Biraz Dindar	Dindar	Çok Dindar	
Kesinlikle Katılmıyorum	1	19	90	3	113
	%0.9	%16.8	%79.6	%2.7	%100.0
Katılmıyorum	3	14	115	2	134
	%2.2	%10.4	%85.8	%1.5	%100.0
Kararsızım	0	4	18	5	27
	%0.0	%14.8	%66.7	%18.5	%100.0
Katılıyorum	3	4	29	2	38
	%7.9	%10.5	%76.3	%5.3	%100.0
Tamamen Katılıyorum	0	1	5	1	7
	%0.0	%14.3	%71.4	%14.3	%100.0
TOPLAM	7	42	257	13	319
	%2.2	%13.2	%80.6	%4.1	%100.0

$$f= 29.188 \quad s.d.= 12 \quad p<0.05 \quad (p= 0.004)$$

Tablo 17’deki deneklerin dindarlık algılarına göre, “belirli sayıları nedensiz yere tekrarlama zorunluluğu hissederim” ifadesine katılım derecelerini tespit etmek amacıyla Ki-Kare analizi yapılmış, bu analiz sonucunda seçeneklerin “p=0.004” düzeyinde anlamlı olarak birbirlerinden farklı oldukları görülmüştür.

Bu bulgulara göre, ifade edilen düşünceye katılmadığını beyan eden 247 kişiden kendisini 205 kişi (%83.0) “dindar”, 33 kişi (%13.4) “biraz dindar”, 4 kişi (%1.6) “çok dindar” ve 5 kişi (%2.0) de “dindar değil” olarak algıladığını ifade etmiştir. Buna mukâbil aynı düşünceye katıldığını ifade eden 45 kişinin 34’ü (%75.6) kendisini “dindar” olarak algımlarken, 5 kişi (%11.1) “biraz dindar”, 3 kişi (%6.6) “çok dindar” ve “dindar değil” olarak algılamıştır.

Bu verilere göre, ankete katılan deneklerin, büyük bir çoğunluğunun (%80.6) kendilerini dindar olarak algıladıklarını da dikkate aldığımızda, dindar olan insanların takıntılı bir kişiliğe sahip olmadıkları görülmektedir. Bu veriler, sınırlı sayıdaki delillerle takıntılı yani, obsesif davranışların, nevrozlu hastalarda görüldüğü gibi bir saplantı olduğunu ifade eden ve buradan hareketle de dinî davranışlar (ritüeller) ile obsesif (takıntılı) davranışlar arasında bir ilişki kurarak (Ayten, 2010:53,54), dinî inanca sahip olan insanları nevrozlu kabul eden Freud’un iddiasını desteklemezken, Freud’la yollarını ayırdıktan sonra, dini bastırılmış duyguların ve obsesif (saplantılı) davranışların bir ürünü olarak kabul etmeyen Jung’un (Ayten, 2010:71) görüşlerini desteklemektedir.

2.10.Diğer İnançlarla İlgili Uygulamalar

Buraya kadar ki bölümde, Karasu yöresindeki halk inançlarından anket sonucu itibariyle anlamlılık arz edenleri tahlil etmeye çalıştık. Bu başlık altında ise, yörede var olan ve anlamlılık derecesine ulaşmamasına rağmen, bazen uygulanan bazen uygulanmasa da sadece “sözde” kalan ve geleneksel olarak anlatılagelen birtakım halk inançlarının üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Yörede, kısmet, evlilik, çocukların karakterleri, cinsiyetleri ve fiziksel özellikleri ile ilgili birtakım inançlar bulunmaktadır. El süpürgesine basan kişinin evleneceği, ekmek kırıntılarını yiyen kişilerin nişanlılarının güzel olacağı, imam nikahında elleri bağlamanın, evliliği bağlamak anlamına geldiği, kollarını bağlayarak oturan kızların ve çamaşırları ters katlayan kişilerin kısmetlerinin kapanacağı, evlenirken bal yiyen veya gelin olduğu eve girerken elini şerbete batırıp, kapıya süren gelinin evlilik hayatının huzurlu geçeceği, gelin arabası giderken çivi çakılmasının uğursuzluk getireceği, düğünden önce gelinin gelinlik giymesinin ve damadın gelini görmesinin uğursuzluk

getireceğine dair inançlar, kısmet ve evlilikle ilgili inançları oluştururken; hamileyken tatlı ya da elma yiyen kadının kız, ekşi yiyenlerin ise erkek çocuk sahibi olacağı, yine, hamileyken eşinin ceketini giyen kadının çocuğunun “semiz” olacağı, çocuğun karakterinin kulağına ezan veren kişiye benzeyeceği, yeni doğmuş bir bebeğin ağzına ev halkından birinin tükürmesi halinde, bebeğin karakterinin tüküren kişinininkine benzeyeceğine inanmak karakter ve cinsiyetle ilgili olan inançları oluşturmaktadır. Ayrıca, merdiven altından geçen kişiler ile, küçük çocukların üzerlerinden geçilirse veya bir kişinin üzerinden geçildikten sonra tekrar geri dönülmediği takdirde, boylarının uzamayacağına inanmak da fiziksel özellikler ile ilgili inançları oluşturmaktadır.

Sağlıkla ilgili inanç ve uygulamalara gelince, bu konuyla ilgili olarak, yeni doğmuş olan bebeği 3-4 kişi, karşılıklı olarak birbirlerine atarlarken, bebeği alan kişi, onu elinde hoplatarak başının üzerinde döndürürse bebeğin daha sağlıklı, güçlü ve hiç hasta olmayacağı, hasta olan bazı çocukların çalılıkların altından geçirilince iyileşeceği ve dikenlerin altından geçen insanların daha sağlıklı olacağına dair inançların varlığı dikkat çekmektedir.

Ayrıca, yörede kedilerden sonra, hakkında en çok inancın olduğu hayvan ise leyledir. Uçan bir leyleği görmenin çok yolculuk yapılacağına, yerde duran bir leyleğin ise onu gören kişinin o yıl şehrin dışına çıkmayacağına veya fazla yolculuk yapmayacağına inanılırken, leyleklerin yağmur ya da kar yağacağına da işaret ettiğine inanılmaktadır. Leyleklerle ilgili bir diğer inanç da, onları gören kişinin saçlarını tutarak, “leylek saçımı uzat” şeklinde dilekte bulunması ile saçın uzayacağına dair inançtır.

Ayrıca, kesilen saçın sokağa atılması ya da taranan saçın tarakta kalan parçaları dışarı atıldıktan sonra, atılan saçlardan yuva yapan kargaların yuvaları durduğu sürece, saçın sahibinin başının ağrıyacağı, atılan saçların kargalar tarafından alınması halinde saçın sahibinin saçlarının uzamayacağı, hamile bir kadının Hıdırellez’de ipten atlacağı takdirde çocuğun kordonunun çocuğun boğazına dolanacağı, bir kadının iki erkeğin arasından geçtiği takdirde çocuğunun olmayacağı, bir erkeğin iki kadının arasından geçmesi halinde erkeğin sözünün geçmeyeceği, bir erkeğin iki kızın arasından geçmesi halinde köse olacağı ve bir bebeğin ilk yürümeye başladığında eve misafir geleceğine dair inançlar da yörede tespit edebildiğimiz halk inançlarındandır.

İçki içen bir kişinin, kırk gün boyunca bütün sırlarının ortaya çıktığına dair inançla, yine içki hatta sigara içen bir kişinin, kırk gün boyunca cünüp kalacağına inanılmaktadır. Fakat, bu inançla ilgili olarak ankette yer verdiğimiz bir soruya verilen cevaplar analiz edildiğinde, bir anlamlılığın olmadığı tespit edilmiştir. Bu inancın, nereden geldiği bilinmemekle birlikte, yöre halkından bir köy imamı ile yaptığımız mülakat sonucunda bu inancın, içki içen insanların, bu halde ölmeleri halinde “murdar (pis)” olacağı inancından kaynaklandığı ve bundan dolayı da içki hatta sigara içen insanların kırk gün boyunca, yöresel tabirle “murt (pis)” olacağı inancına ulaşıldığı kanaatindeyiz.

Ayrıca, mezarın parmakla işaret edilerek gösterilmesi halinde, işaret edilen parmağın bir taşın altına konarak acı duyuncaya kadar üzerine basılması veya parmağın ısırılması gerektiğine, aksi halde, parmağın çürüyeceğine dair inancın varlığı da tespit edilen inançlar arasındadır. Bu inanç Anadolu'nun değişik yörelerinde olduğu gibi, Trabzon'un Şalpazarı ilçesindeki Düzköy köyünde bizim de küçükken nerden geldiğini bilmeden uyguladığımız inançlar arasındaydı.

Yörede, bazı insanların, günlerin ve olayların uğursuzluğu ile ilgili inanç ve davranışların yoğunluğu oldukça dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, bazı insanların yolculuk için arabaya alınmasının ardından, arabanın bozulması ya da yolda bir aksiliğin yaşanması gibi olumsuzluklara şahit olunmasından dolayı o insanların uğursuz sayılması, sözde hıdırellez günlerinde yeşillik alınmaması, alınırsa evin karıncalar tarafından basılabileceği, Cuma günü, Cuma salası ve öğle ezanı arasında evlere melekler girdiği için, elektrikli süpürge ile ev süpürüldüğü taktirde meleklerin süpürgenin içine çekileceği, Cuma günü “başım ağrıyor” diyen kişinin bir hafta boyunca başının ağrıyacağı, Cuma ve arefe günlerinde çamaşır yıkamanın, yine Cuma günü elışı yapmanın iyi olmayacağı gibi birtakım inançlar vardır. Fakat, yörede geceleyin yapılan bazı işlerin uğursuzluğuna dair inançların yaygınlığı da oldukça dikkat çekmektedir. Örneğin; gece aynaya, kedinin gözüne bakmak, dışarı sıcak su dökmek, baykuşun ötmesi, çöp dökmek, sofraya bezi silkelemek, ev süpürmek, ıslık çalmak, dışarıya çamaşır asmak gibi davranışların uğursuzluk getireceğine inanılmasının yanında, gece sakız çiğnemenin ölü eti çiğnemek ya da domuz eti yemek anlamına geldiğine, inşaat halindeki evin altında koyun meleminin, evin temelinde “kara taş” konulmasının, eve sol ayakla girmenin, aynanın kırılmasının, cam ve ayna

gibi nesnelere kırıldığı yere yarım saatten önce girilmesinin, evin içersinde şemsiyenin açılmasının da uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır.

Burada özellikle yukarıda ifade edildiği gibi, bazı gün ve gecelerin uğursuzluğu ile ilgili inancın nereden kaynaklandığı ve bu tür inançlara İslâm dininin bakış açısının ne olduğu üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

İfade edilen inançların, genel anlamda uygulanmamasına rağmen, nereden kaynaklandığına baktığımızda, bu inancın 76 yıl öncesine dayandığı inancındayız. Zira, Batı dünyasına uymak için, 1935'te hafta sonu tatilinin Cuma'dan Pazar'a kaydırılması sonucunda, önceleri tatil olan Cuma gününde çalışmayan insanların, Pazar gününün tatil olmasıyla birlikte, eskiden çalışmadığı Cuma gününde herhangi bir iş yapmanın sakıncalı olabileceği inancına varmış ve daha sonra gelen nesiller tarafından, sebebi bilinmeden uygulanmaya gelmiştir. Cuma gününün Müslümanlar açısından kutsal olması da bu inancın devamlılığını sağlamıştır.

Dinî açıdan bakıldığında görülecektir ki Yüce Allah, aralarında hiçbir fark gözetmeksizin, hem geceleri hem de gündüzleri insanların hizmetine vermiş (İbrahim sûresi, 33.), ve “gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık” (Nebe sûresi, 11.) buyurarak, herhangi bir gün için özel bir ayırım yapmamıştır. Diğer bir âyeti kerime'de ise, yine bir ayırım yapmadan, genel bir ifade ile; “Allah, dinlenmeniz için geceyi, çalışıp rızkınızı aramanız ve şükretmeniz için de gündüzü yaratmıştır.” (Kasas sûresi, 73.) buyrulmuştur. Yine gündüzün, çalışıp kazanmak ve yaşamak için bir aydınlık olarak Yüce Allah tarafından yaratıldığını (Yunus sûresi, 67.) ifade eden âyetlerin hiç birisinde, “bazı günlerde çalışılmaması gerektiği” ifadesine rastlamak mümkün değildir (Varlı, 2008:290).

Aynı şekilde, Hıdırellez günü iş yapmayı uğursuz sayma görüşü, İslâm'ın çalışmaya verdiği önemin de önüne geçmekte ve insanları gün boyunca, yerine göre de günlerce çalışmaktan alı koymaktadır. Oysa, Yüce Allah'ın, “De ki; çalışın! Allah da Resûlü de mü'minler de yaptıklarınızı görecektir.” (Tevbe sûresi, 105.) ve “İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.” (Necm sûresi, 39.) gibi çalışmaya yönelik pek çok emirleri karşısında, çalışmayı kısıtlayıcı herhangi bir uyarısına rastlamak mümkün değildir. Çünkü İslâm dini, tembelliği, başkalarına muhtaç olmayı değil, çalışmayı ve

başkalarına faydalı olmayı emreden ve bunu bir hayat felsefesi haline getiren bir dindir. (Varlı, 2008:291).

“Gece sakız çiğneyenin ölü eti çiğnemiş olacağı”na dair inanca gelince, bu inancın Kur’an-ı Kerim’deki bir ayete dayandırıldığını söylemek mümkün gözükmemektedir. Zira, gıybet eden kişinin, “Ey iman edenler!... Birbirinizi arkadan çekiştirmeyin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hiç hoşlanır mı?” (Hucurât sûresi, 12.) ayetinde ifade edildiği gibi “ölü eti yemek” deyimiyile ifade edilen çok büyük bir günahı işlemiş olacağı belirtilmektedir. “Gece sakız çiğnemek” ifadesinin ise, kitle iletişim araçlarının özellikle de televizyonların her eve girmediği dönemlerde, akşamleyin insanların birbirlerinin evlerine gidip sohbet etmeleri ve bu arada gıybet yapımlarıyla ilgili olan bir inanış olabileceği kanaatindeyiz. Başka bir ifadeyle, “gece dedikodu yapan insanların, aslında ölü eti çiğnemiş olabileceği şeklindeki inancın, zamanla gece sakız çiğneyen bir kişi, ölü eti çiğnemiş olur.” şekline dönüşmüş olması ihtimal dahilindedir.

Aslında, tespit ettiğimiz, “Göz seğirmesi birinin öleceğine, misafir geleceğine, bazı şeylere şahit olunacağına ve kişinin ağlayacağına işarettir; gece tırnak kesilirse cin çarpar veya ömür kısalır.” şeklindeki inançlar, bu türden inançların anatomisinin anlaşılması için bir hayli önem arz etmektedir. Zira, bu ifadelerdeki, “göz seğirmesi” olayının, “ölmek, misafirin gelmesi, şahit olmak, ağlamak” gibi değişik olaylara neden olacağı inancı, halk inançlarının hepsi için olmasa bile, bir kısmının tutarsızlığını göstermesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Araştırmanın literatürü ve sonuçları değerlendirildiğinde, halk inançlarının, farklı kültür ve medeniyetlerde değişik görünümde altında etkisini sürdüren bir olgu olduğu açıkça görülmektedir. Bu durum, aynı zamanda bâtil ya da bâtil olmayan “halkın inanma” davranışının evrensel olduğunu göstermekle birlikte, halkın ortak kültürünün sonuçlarından olan, uğur ve uğursuzluk, falcılık, çeşitli hayvanların ötüşünden anlamlar çıkarma, bazı eşyaları kutsal sayma gibi düşünsel ürünlerin veya batıl inançların, insanların duyuşsal ve edimsel davranışları üzerinde birtakım etkilerinin olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. İnanç sistemi anlamıyla evrensellik; şekilsel anlamda yerellik gösterebilen bu inançların, pek çok insan tarafından olumsuz olarak algılanmasına rağmen, uygarlığa giden yolun düşünsel anlamda kaldırım taşları olması bakımından önemli olduğu düşünülebilir. Zira halk inançları, tarihsel süreç içerisinde insanların, evrende olup biten şeyleri anlama ve anlamlandırma çabalarının bir ürünü olarak tezahür etmiş ve etmeye de devam edecektir.

Bu değerlendirmeler bağlamında düşünüldüğünde, araştırmanın örneklemini oluşturan Karasu yöresindeki halk inançlarının varlığının da doğal olduğu söylenebilir. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, yöre insanının halk inançlarına sahip olmasındaki en önemli faktörün, “gelenek” olduğu tespit edilmiştir. Yani, bireyler içinde yaşadıkları toplumun davranış kalıplarını ve inanç sistemlerini farkına varamadan, gizil bir şekilde öğrenerek içselleştirmiş ve daha sonraki zamanlarda içselleştirmiş olduğu bu inançları gelecek kuşaklara aktararak, halk inançlarının geleneğin ayrılmaz bir parçası olarak devam etmesine vesile olmuşlardır. Bu bağlamda yapılan mülakatlarda alınan, “büyüklerimizden böyle gördük”, “gelenek olarak aktarıldığı için” gibi cevaplar, halk inançlarının gelenekler yoluyla yeni kuşaklara aktarıldığını göstermesi açısından bir hayli önem arz etmektedir. Ayrıca, insanların kültürel değerlere uygun davranması, onun çevreye uyumunu da kolaylaştıracağı için, gelenekle ters düşerek uyum sorunu yaşamamak adına bu inançların bir kısmının istemeyerek de olsa içselleştirilmiş olmaları da kuvvetle muhtemeldir. Başka bir ifadeyle, insan sosyal bir varlıktır. Var oluşunu anlamlandırması için insanlara ve sosyal sistemlere uyumu oldukça önemlidir. Gelenekler bu anlamda bireylerin sosyal sistemlere uymalarını kolaylaştırıcı, zorlanmalarını ortadan kaldırıcı önemli bir rol oynamaktadır.

Yöreye baktığımızda, yöre insanının halk inançları ile iç içe yaşamalarına rağmen, bu inançların varlığının, genel anlamda uygulamadan ziyade, “sözde ve anlık tatminden” öteye gidemedikleri, fakat yine de, çaresizliğin hissedildiği durumlarda, insanların, bu inanç ve uygulamalara başvurdukları tespit edilmiştir. Zira, Tablo 13’te ifade edildiği üzere doktorların, çare bulamadığı rahatsızlıkların bulunduğu durumlarda, “şifa ümidiyle bitkisel (doğal) ilaçlara başvururum” diyenlerin oranının %48.3 olması ve çaresizlik durumlarında, muska gibi nesnelere aracılığı ile Allah (c.c.)’tan yardım bekleyenlerin de önemli bir çoğunluğa sahip olması, söz konusu tespitimizi destekler mahiyettedir. Bu durum, halk inançlarının, bireyler tarafından sorunlarıyla başa çıkma aracı olarak kullanıldığı şeklinde değerlendirilebilir.

Yörede, İslâmî inanca aykırı olan ve olmayan inançların birlikte varlıklarını sürdürdükleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda, bazı hayvanların, günlerin ve kişilerin uğursuz sayılıp, bunlardan uzaklaşmaya çalışılması İslâmî öğretiye aykırı olan inançları oluştururlarken; mevlit, hocaya gidip okunma gibi uygulamalar ise, İslâmî öğretiye aykırı olmayan inanç ve uygulamaları oluşturmaktadır. Burada dikkati çeken önemli bir husus da, daha önce ifade edildiği gibi, var olan bir özelliğin elden çıkması anlamına gelen nazar gibi bazı inançlar hariç, genel olarak İslâmî öğretiye aykırı olan fal gibi inanç ve uygulamaların İslâm’a uygun olup olmadığına bakılmadan uygulandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, Tablo 15’te fal ile ilgili olarak yapılan yorumlara, falın lehine %54.2 oranında olumlu bir katılımın olması, söz konusu tespitimizin lehine bir durum arz etmektedir. Bu bulgular değerlendirildiğinde, halk inançlarının önemli bir bölümünün İslâm dini ile ilişkili olmadığı görülecektir. Fakat günlük yaşamda dinle ilişkili olmayan inançların da dinle ilişkilendirilebildiği bilinmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, araştırmada ortaya çıkan bulguların, bu konuda bir farkındalık geliştirilmesi ve yanlışlığı ortadan kaldıracak özellikler taşıması açısından önemli olduğu söylenebilir.

Analiz sonuçlarına göre cinsiyet ve yaş değişkenlerinin, halk inançlarına başvurma ve bu inançları uygulama sıklığı açısından belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Zira, Tablo 15’te görüleceği üzere cinsiyet faktörü, halk inançlarına başvurma açısından, özellikle fallarla ilgili olarak kadınlar lehine bir farklılık (%61.1) arz ederken; yaş

değişkeni söz konusu olduğunda bu fark, Tablo 9’da ifade edildiği gibi, bazı durumlarda ileri yaş gruplarına göre ilk yaş grupları lehine bir farklılık arz etmektedir.

Araştırma bulgularına göre, anketimize katılan denekler, dindarlık algılarına göre “dindar değil; %2.2”, “biraz dindar; %13.2”, “dindar; %80.6” ve “çok dindar; %4.1” şeklinde dört kategoride sıralanmış, yığılmanın ise, “dindar” kategorisinde olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre yöre insanının dindarlığı önemli bir değer olarak gördüğü ifade edilebilir.

Araştırmamızda ortaya çıkan bulgulardan biri de, kitle iletişim araçlarının genel olarak halk inançlarının zararlı etkilerini izole edici etkisinin yanı sıra, özellikle popüler zararlı dinî inançların kasıtlı veya kasıtsız olarak, Anadolu’nun en ücra köşelerine yayılmasını sağladığı gibi bu inançların, araştırma evrenimizi oluşturan Karasu yöresinde de yayılmasına neden olmasıdır.

Araştırma verileri değerlendirildiğinde, yöre insanının büyük bir çoğunluğunun eğitim durumları açısından iyi bir durumda olduğu görülmektedir. Anketimize katılan deneklerin, %8.5’inin okur-yazar olmayan, %44.2’sinin ilkökul mezunu, %15.4’ünün ortaokul mezunu, %21.3’ünün lise veya dengi okul mezunu, %10.7’sinin de üniversite veya yüksekokul mezunu olması, söz konusu genellemeyi yapabilmemiz açısından önemli bir veri oluşturmaktadır. Zira, verilmiş olan istatistikî değerler değerlendirildiğinde, bir eğitim kurumlarından mezun olan deneklerin oranı %91.5 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun, eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte, özellikle batıl türünden halk inançlarına başvurma sıklığının azalması açısından bir hayli önem arz edebileceği düşünülmektedir.

Halk inançları, varlığı, öğretileri, bireye ve kültüre sağladıkları ile olumlu ya da olumsuz kültürel bir zenginliktir. Yapılan araştırmanın ve bu bağlamda elde edilen bulguların, bu zenginliğin anlaşılması ve bu konuda insanlara farkındalık kazandırılması açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Yapılan araştırma değerlendirildiğinde bu çalışmanın, bireyi, sosyal yapıyı, sosyal dinamikleri, birey-toplum arasındaki etkileşimin bireye ve kültüre katkısını, inanç sisteminin gelişimini, gelenekleri vb. anlama ve anlamlandırmaya önemli katkılar sağladığını söylemek mümkündür.

Yapılmış olan bu çalışma, kesitsel bir araştırmadır. Yani belli yaş gruplarından belli sayıda kesitler alınarak örneklemin oluşturulduğu bir araştırmadır. Araştırmanın genellenebilirliğine katkı sağlamak amacıyla araştırma, farklı örneklemlerle aynı yaş gruplarında yenilenecek, yani boylamsal araştırmalar yapılarak bireylerde halk inançlarının nasıl geliştiği incelenebilir. Bu durum halk inançlarını anlama ve anlamlandırmaya önemli katkılar sağlayabilir. Aynı zamanda farklı örneklemlerle gösteren yerlerde yenilenecek yapılan değişik bir araştırmayla, her iki sonuçlar arasında karşılaştırmalar yapılabilir. Bu karşılaştırmadan çıkan sonuçlar, halk inançlarının, bu inançların çeşitliliğinin ve temel dinamiklerinin açıklanmasına daha fazla katkı sağlayabilir.

Araştırmada, araştırmanın amacına uygun olarak, her bir değişkenin, Karasu yöresinde görölme sıklıkları belirlenmeye çalışılmış ve bu amaçla uygun istatistiksel işlemler yapılmıştır. Bu bağlamda düşünöldüğünde, araştırmayla birlikte, Karasu yöresindeki halk inançlarının görölme resmi açığa çıkartılmıştır. Başka bir ifadeyle, Karasu yöresinin halk inançları anlamıyla bir fotoğrafı çekilmiş ve bu anlamda önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Fakat, kişilik, benlik, bireylerin iyi olma hali, kültürlenme, obsesyon düzeyi, kaygı, stres, öğrenme kuramları, yaşam doyumu, bilişsel esneklik gibi, psikolojinin farklı kullanım alanlarında yapılan inançlarla ilgili çalışmaların, halk inançlarını daha iyi yorumlamak, açıklamak ya da anlamak için araştırma değişkenleriyle birlikte farklı araştırmalarda kullanılmasının önemli sonuçlar verebileceği düşünöncesindeyiz.

Aynı zamanda yapılacak olan başka araştırmalarda, araştırma değişkenlerinin kendi içindeki yordama güçleri belirlenerek hangi değişkenlerin temelde en belirleyici değişken olduklarının ortaya çıkartılmasının halk inançları literatürüne önemli katkılar sağlayabileceği inancındayız.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal kültür alanı içindeki fertlerin ortak değer ve inançlarını yansıttığı için nesilden nesile aktararak bugünlere taşınmış olan halk inançlarının, hiçbir değerinin olmadığı gerekçesiyle yok hükmünde sayılması, bu inançların, halkın nazarındaki fonksiyonel değerine hiçbir şekilde gölge düşüremeyecektir. Zira, insanoğlunun kendisini çaresiz hissettiği durumlarda, doğruluğuna ya da yanlışlığına bakmadan bunlara inandıkları tarihsel bir gerçekliktir.

Karasu yöresindeki halk inançlarının fertler üzerindeki etkisini incelediğimiz bu çalışmada, tespit etmiş olduğumuz inançların, genel olarak Anadolu'nun değişik bölge ve yörelerindeki halk inançlarıyla büyük bir benzerlik arz ettiği görülmüştür. Anadolu'nun tarihi gelişim sürecine baktığımızda, bu durumun böyle olması da normal gözükmemektedir. Zira, Anadolu'nun tarihin ilk devirlerinden itibaren yerleşim yeri olması, Orta Asya'da birtakım büyüsel inanç ve uygulamalara sahip olan Türklerin, Müslüman olup Anadolu'ya yerleşmelerine rağmen, söz konusu inançlarını bırakmayıp İslâm ile uyumlu hale getirmeye çalışmaları, farklı inançlardan kalmış olan dinî ve kültürel etkiler, ifade ettiğimiz benzerliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bununla birlikte, yöreye özgü olabileceğini düşündüğümüz, “çocuğu olmayan kadınların, arpa ile yulafın kaynatıldığı büyük bir kazanın buharında üzerlerini örterek oturdukları taktirde çocuklarının olacağına inanmak” gibi bazı inançların, yörenin demografik açıdan alt-kültür çeşitliliğine sahip olmasından kaynaklanmış olabileceği düşüncesindeyiz. Zira Karasu, Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi bölgeler ile, Batum, Bosna ve Yunanistan gibi farklı inanç ve kültürlerin hakim olduğu bölgelerden gelen insanların oluşturduğu bir çeşitlilik arz etmektedir.

Aslında, yöreye özgü olduğunu düşündüğümüz bu inançlar, halk inançlarının bir anlamda evrenselliğinin yanında, yöresel bir özellik arz ettiğini de göstermektedir. Halk inançlarının bu karakteristik özelliği sayesinde insanlar, mezheplerin farklı kültür ve coğrafyalardaki problemlere dinî çözümler sunması gibi, karşılaşmış oldukları sorunlara, doğal ortamları da kullanarak çözüm üretebilmişlerdir. Bu bağlamda, çocuğu olmayan bazı kadınlar, çocuk sahibi olmak için, ikamet ettikleri yerlerde var olan bazı dikenlerin gövdelerini yarararak arasından geçmekte, bazıları da, diken olmadığı için

sabah ezanından sonra gün tam anlamıyla ağarmadan önce köprü altlarından geçmektedirler.

Araştırmamızda, Karasu ilçesindeki halk inançları, “cinsiyet, yaş, medenî durum, eğitim durumları, ekonomi ve dindarlık” bağımsız değişkenleri temelinde ele alınmış, söz konusu değişkenlere göre kişilerin halk inançlarına karşı tutumlarının anlamlı olup olmadığı incelenmiş ve aşağıda ifade edilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Cinsiyet durumlarına göre, kadınların erkeklere oranla halk inançlarına daha yatkın olduğu düşünülse de, erkeklerin de en az kadınlar kadar birtakım halk inançlarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 15’teki sonuçlara göre, fal baktırmak gibi bazı halk inançlarına inanma konusunda kadınların erkeklere oranla bir adım daha önde olduğu gözükse de, bu farkın söz konusu varsayımı genelleyecek düzeyde anlamlılık seviyesine ulaşmadığı ve, “Kadınlar, erkeklere oranla halk inançlarına inanmaya daha yatkındır.” şeklindeki varsayımımızın kısmen desteklendiği görülmüştür. Durumun böyle olmasında, ankete katılan kadın deneklerin, eski dönemlere nazaran eve kapanmaması, ulaşım imkânlarının çeşitlenmesiyle şehir merkezleriyle ilişkilerinin artması, köylere kadar ulaşan cep telefonu, internet ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarından yararlanmalarının yanı sıra, eğitim seviyelerinin yükselmesinin de etkili olduğu kanaatindeyiz.

Tablo 9’daki verilere göre, deneklerin ait oldukları yaş grupları bağımsız değişkeni ile halk inançları arasındaki farkın ($p=0.015$) düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Fakat bu anlamlılık, “Yaşlı insanlar, genç olanlara göre halk inançlarına daha çok inanırlar.” şeklindeki varsayımımızı desteklememiştir. Deneklerin, halk inançlarına karşı tutumlarının “31-45” yaş gruplarında yüksek, “18-30” ve “46-55” yaş gruplarında orta, “56-65” ve “66 +” gruplarında ise düşük olduğu görülmüştür. Fakat, gelişimsel açıdan bakıldığında, genel olarak gençler, yaşlı insanlar kadar geleneksel inançlara bağlı değillerdir. Zira gençler, yaşları itibariyle daha “hayatlarının baharında” deyiimiyle ifade ettiğimiz bir sürecin içerisinde olduklarından, henüz hayat tecrübeleri az, az olduğu kadar da yüzeyseldir. Buna mukâbil yaşlı insanlar, yine “gün görmüş, geçirmiş” deyiimiyle ifade ettiğimiz gibi, olumlu ya da olumsuz birçok tecrübeye sahip olarak olgu ve olaylara biraz daha temkinli yaklaştıkları gibi, olaylar hakkındaki düşünceleri de gençlere göre daha çok boyutludur. Ayrıca, teknolojinin gelişmesiyle birlikte gençlerin

bilgiye ulaşma imkânları yaşlılara göre bir hayli fazladır. Fakat, Tablo 9'daki sonuçlar, bu düşünceyi desteklememiştir. Genç neslin, bilgiye ulaşmak için oldukça geniş bir bilgi kaynağına sahip olmalarına rağmen, bu durumun nedeni, halk inançlarının müntesiplerine sağladığı bir tatmin, bir rahatlama ve çaresiz kalınan durumlarda “bir umut” vaat etmiş olmasıdır. Halk inançlarının bu karakteristik özelliğinden dolayı, “zararı yoksa, denemekten zarar gelmez” düşüncesiyle gençler tarafından da uygulanabildiği görülmektedir.

Medenî duruma göre, Tablo 11'deki verilere bakıldığında, “Evli olan insanlar, halk inançlarına diğer medenî durumdakilere göre daha eğilimlidir.” şeklindeki varsayımımızın yapısal anlamda anlamlılık arz etmesine rağmen, söz konusu varsayımın, desteklenip desteklenmediği hususunda, net bir yargıya varmanın çok zor olduğu görülmektedir. Zira, anketimize cevap veren deneklerin, oldukça büyük bir oranının (%74,3) evli olması, bekâr, evli ve dul insanlar arasında bir karşılaştırma yapılmasına fazla bir imkan vermemektedir. Fakat yine de, yapısal anlamdaki farklılıktan bakıldığında, evli olan deneklerin, bekâr ve dul olanlara oranla $p=0.009$ düzeyinde farklılık arz ettiği görülmektedir. Bu farkın, evliler lehine olması, yani, evli olan insanların halk inançlarına müracaat etme sıklığının daha fazla olmasının, evli olan kişilerin, hayatın zorlukları ve sıkıntılarıyla, özellikle bekâr insanlardan daha fazla karşılaşmaları ile ilişkisinin olabileceği kanaatindeyiz.

Eğitim seviyeleri yükseldikçe, halk inançlarına inanma oranının da düşeceğini öngören varsayımımızın, Tablo 12'deki sonuçlara göre, kısmen desteklendiği görülmüştür. Zira, anketimize katılan deneklerin, öğrenim durumlarına göre frekans değerlerine bakıldığında, deneklerin eşit bir şekilde dağılmadığı, ilkokul mezunlarının %44.2 ve okur-yazar olmayan deneklerin de %8.5'lik bir değere sahip olduğu görülmektedir. Deneklerden, ilkokul mezunları ile okur-yazar olmayan, ortaokul, lise veya dengi okul, yüksekokul veya üniversite mezunları arasında; lise veya dengi okul ile ortaokul mezunları arasında; yüksekokul veya üniversite mezunlarıyla, okur-yazar olmayan kişiler arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Bu verilerin ışığında, genelde köylerde yaygın olan halk inançlarının, taşınmalı eğitim imkânlarıyla ilçeye taşınması ve buralardaki eğitim olanaklarıyla eğitim seviyesinin yükselmesi sonucunda bu inançların yaşam alanlarının bir dereceye kadar daraldığı düşünülse de bu inançların tamamen

ortadan kalkmadığı görülmektedir. Zira, daha önce de ifade edildiği gibi, zaman zaman akademik çalışma yapmış olan bazı kişilerin, bu inançlara tevessül etmeleri, bu düşünceyi desteklemektedir.

Araştırma verilerinin analizlerine göre, “Sosyo-ekonomik seviye ile halk inançlarına başvurma sıklığı arasında olumlu bir ilişki vardır.” şeklinde düzenlenmiş olan varsayımımızın mevcut verilerle desteklenmediği görülmüştür. Tablo 14’teki verilere bakıldığında, orta sosyo-ekonomik durum ile iyi, düşük ve çok iyi sosyo-ekonomik düzey; iyi sosyo-ekonomik düzey ile düşük ve çok iyi sosyo-ekonomik düzey arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülecektir. Fakat deneklerin sosyo-ekonomik profilleri göz önünde bulundurulduğunda, bu sonuca biraz şüpheyle bakmanın gerekli olduğu kanısındayız. Zira, anketimize katılan deneklerin, Tablo 6’daki sosyo-ekonomik seviyelerine göre frekans değerlerine bakıldığında, deneklerin eşit bir şekilde dağılmadığı görülmektedir. Bu durumun sebebinin ise, büyük olasılıkla, daha önceden de ifade edildiği gibi, deneklerin psiko-sosyal nedenlerle gerçek sosyo-ekonomik seviyelerini anketimize yansıtmamış olmalarıdır.

Verilere dindarlık bağımsız değişkeni açısından bakıldığında, “Dindar olmayan kişilerin, dindar olan insanlara göre halk inançlarına daha eğimli olduğu” yönündeki varsayımımızın Tablo 8’de de görüleceği üzere doğrulandığı tespit edilmiş olmakla birlikte bu sonucun, yaptığımız gözlemlerle uygunluk arz etmediği anlaşılmaktadır. Zira, deneklerin çoğunluğunu oluşturan “dindarların” (%80.6), Tablo 13’te ifade edilen, “Doktorların çare bulamadığı bir rahatsızlığınız olursa, bir çare bulmak için ne gibi bir uygulama yaparsınız?” şeklindeki bir soruya, deneklerin büyük bir oranın (%71.5) “Bir şifa bulmak ümidiyle bitkisel (doğal) ilaçlara başvururum, hocalara gidip okunurum, şifa verdiği inandığım (ağaç kökü veya köprü gibi şeylerin altından geçmek gibi) bazı davranışları yaparım.” şeklinde cevaplar vermeleri, bu deneklerin halk inançlarını hiç de yabana atmadıklarını göstermektedir. O halde bu aykırılığın sebebinin, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, “Ateist” olan bir deneğin, dindarlık algılarıyla ilgili soruya, “biraz dindarım” şeklindeki ifadesinde bulmak mümkün gözükmektedir. Zira, söz konusu deneğin, ateist olduğu bilinmesine rağmen, “biraz dindar” seçeneğini işaretlemesi, çok samimi olan bir arkadaşının dikkatini çekmiş ve ister istemez deneğimize, “Ateist olduğunuzu belirttiğiniz halde niçin ‘biraz dindar’ şeklinde cevap

verdiniz?” tarzında bir soru yöneltmiştir. Verilen cevap son derece anlamlı, anlamlı olduğu kadar da ilginçlik arz etmektedir: “Ben değil, hanım biraz dindar.” Bu ifadenin ışığında, bazı deneklerin gerçek dindarlık algılarını, yöre insanlarının genel olarak birbirlerini tanımasından dolayı, sosyo-psikolojik nedenlerle gizlemiş olabileceği inancındayız.

Çalışmamızda dindarlık algılarıyla ilgili olarak ortaya çıkan diğer bir sonuç da, takıntı ile ilgilidir. Tablo 17’deki verilere göre, “dindar olan insanlar, dindar olmayanlara göre daha takıntılıdır” şeklinde düzenlenmiş olan varsayımın desteklenmediği görülmüştür. Namaz, zikir, tespih gibi ritüelleri yapan dindarların, bu ibadetleri yapamayınca, suçluluk duyacağı ve vicdanen rahatsız olabileceği düşüncesiyle, bu ritüelleri aksatmadan yapmaya çalışmalarının, obsesif (takıntı) davranışları tetikleyip, bu türden davranışların artmasına vesile olduğu düşünülmüş, fakat bu düşüncemizin elde edilen verilerle desteklenmediği görülmüştür.

Elde edilen bulgular, eğitim ve sağlık hizmetlerinin önemli ölçüde artmalarının yanı sıra, kitle iletişim araçlarının olumsuz birtakım etkileri yanında olumlu etkileriyle, halk inançlarının üzerinde birtakım zayıflatıcı etkilerinin olmasına rağmen, bu etkilerin, halk inançlarını tamamen ortadan kaldıracak bir etkiye sahip olmadığı, başka bir ifadeye uzun tarihi süreç içerisinde çok derinlere kök salmış olan halk inançlarını sarstığı, fakat, tamamen ortadan kaldıramadığı görülmüştür.

Halk inançlarının, aileler başta olmak üzere sosyal aktarım yolu ile nesilden nesile aktarıldığı, miras alınan bu inançların, sorgulanmadan kabul edilmesinde yanlış yorumlanan “kader inancı”nın etkili olabileceği, geçmişten alınan hurafelere, “uçak görüldüğü zaman, gözden kayboluncaya kadar dilek tutanın dileği kabul olur” gibi, zamanın ruhuna ve teknolojilerine uygun olarak yeni inanışların da eklendiği, bir konu etrafında oluşan halk inançlarının oluşmasında, insanların kişilik özelliklerinin yanında, yöreye özgü problem ve doğanın etkisinin de olduğu tespit edilmiştir.

Yöre halkının kendilerini dindar olarak algılamalarına rağmen, günlük hayatlarında çoğu kez popüler dinî inanç ve uygulamaları yansıttıkları görülmektedir. Fakat, bu inançların genel olarak pratikten ziyade, teorik çerçevede kaldığı, bazı durumlarda anlık tatmin sağlamak için kullanıldıkları görülmektedir. Bu nedenle, özellikle hurâfelerle

örülmüş olan halk inançlarının, İslâm'ın ifade ettiği din anlayışını ve irşat faaliyetlerini çok fazla olmasa da bir dereceye kadar engelleyici bir durum arz ettiği tespit edilmiştir.

Bu inançların, korunması ve sürdürülmesinde, dinî argümanların bazen bilerek bazen de bilmeyerek kullanıldığı ve özellikle İslâm dininin tasvip etmediği hurafevarî inançların bu yolla meşrulaştırılmaya çalışıldığı, bazı durumlarda bu tür inanç ve uygulamaların, İslâmî inanç ve uygulamalardan daha fazla rağbet gördüğü tespit edilmiştir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, önceleri tıbbî tedaviye uzak duran veya onu ikinci plana atıp önceliği “kocakarı ilaçları” veya “okunmaya” veren anlayışın ters yönde, başka bir ifadeyle olumlu yönde bir seyir göstererek, önceliği tıbbî çözüme verdiği, sonuç alınmadığında ise, böyle bir yola tevessül edildiği görülmektedir ki, bu da yöre insanının gittikçe bilinçlendiğini göstermesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Sonuç olarak; bu çalışmanın ışığında bulunacağımız birtakım önerilerin, halk inançlarının zararlı etkilerinin azaltılmasında önemli bir fonksiyon icra edebileceği inancındayız.

Nazar, cin ve büyü'nün, insanlara zarar verebileceği düşünüldüğünden, nazar boncuğu ve muska gibi nesnelere medet uman insanların, Allah'a sığınmalarının maksadın hasıl olması açısından daha faydalı olacağı için, bireylere öğretilen namaz sûre ve dualarının, özellikle de Felâk ve Nâs sûrelerinin anlamlarıyla birlikte öğretilmesinin şifanın Allah (c.c.)'tan beklenmesi yönündeki “farkındalığı” artıracakı düşünülmektedir.

Ayrıca, iletişim olanaklarının bir hayli artmış olduğu günümüzde, “doğru ve etkili” din hizmetlerinin, gelişmiş olan bu iletişim ağları üzerinden aynı hızla muhataplarına ulaştırılmadığı düşüncesinden hareketle, dinî hizmetlerin “doğru ve etkili” bir şekilde ulaştırılmasından sorumlu olan DİB'nin, TV.yöneticileri ile işbirliği yaparak, halk inancının ne olduğu ve bu inançlara İslâm'ın bakış açısının nasıl olduğu konusunda aydınlatıcı programlar hazırlayabileceği gibi, GSM şirketleri ile de işbirliği yapılarak, cep telefonlarının bilgilendirme menülerine bu inançlarla ilgili veri akışının sağlanmasının ve DİB'nin web sitesindeki ana sayfada “halk inançları” başlığı ile açılacak olan bir menünün, bu inançların zararlı etkilerinin minimize edilmesine katkı sağlayabileceği düşüncesindeyiz.

Çocuk ve gençlerin ikna olmaya daha açık, yetişkin ve yaşlıların ise düşüncelerinde daha muhâfazakar oldukları düşüncesinden hareketle, yeni yetişen nesillerin özellikle hurâfelerle örölmüş olan halk inançlarından arındırılmış sağlıklı bilgilerle donatılmasının daha faydalı olacağı inancındayız.

KAYNAKÇA

- ALLEN, Judy (2006), *Bilinmeyenler Ansiklopedisi*, Trc. Gün Yayıncılık, İstanbul.
- APAYDIN, Yunus (2007), “Namaz-Oruç”, *İlmihal*, Cilt 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- ARMANER, Neda (1980), *Din Psikolojisi I*, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- ARSLAN, Mustafa (2004), *Türk Popüler Dindarlığı*, 1. Baskı, Dem Yayınları, İstanbul.
- ATEŞ, Süleyman (1975), “İmamiyye Şîasının Tefsir Anlayışı”, *A İ.F.D.*, Cilt 20, s. 147-172.
- AYDIN, Mehmet (1995), “Fal”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- AYDIN, Mehmet (1990), *Din Felsefesi*, 2. Baskı, D.E.Ü. Yayınları, İzmir.
- AYTEN, Ali (2010), *Psikoloji ve Din*, 2. Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul.
- BAHADIR, Abdülkerim (2007), *Jung ve Din*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- BARDAKOĞLU, Ali (2006), “Haramlar ve Helâller”, *İlmihal*, Cilt 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- BAYRAKTAR, Ali (2006), “Keçiören Caferilerinde Ölüm Adetleri ve Uygulamaları”, *F.Ü. İ.F.D.* 11:2, s.85-93.
- BEKKİ, Selahaddin (1996), “Türk Mitolojisi’nde Kurban”, *Akademik Araştırmalar*, Yıl 1, Sayı 3, Kış, s.16-28.
- Britannica (1994), “Nazar”, *Milliyet Yayınları*, Cilt 23, s. 335.
- CANAN, İbrahim (1989), *Hadis Ansiklopedisi*, Cilt 11, Akçağ Yayınları, Ankara.
- CEBECİ, Suat (2005), *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- CÜCELOĞLU, Doğan (2008), *İnsan ve Davranışı*, 17.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÇAKAN, İsmail Lütfü (2007), *Hurâfeler ve Bâtıl İnançlar*, Rağbet Yayınları, İstanbul.

- ÇAY, Abdülhaluk (1985), *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*, Türk Dünyası Araştırmaları, Ankara.
- ÇEBNİ, Recep (1994), *Çayeli Yöresinde Halk İnançlarının Fert Üzerindeki Etkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇEVİK, Şükran (2006), “Ölüm Düşüncesi ve Ölüm Ötesiyle İlgili Dinî İnançlar”, Editör: Hayati Hökelekli, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, Dem Yayınları, İstanbul.
- DALKIRAN, Sayın (2002), “İran Safevî Devleti’nin Kuruluşuna Şîî İnançların Etkisi ve Osmanlı’nın İran’a Bakışı”, *Atatürk Üniv. İ.F.D.*, Sayı 18, s. 55-102.
- DANIŞMAN, Nazif (1956), “Câhiliyye Kelimesinin Mâna ve Menşe’i””, *Ankara İ.F.D.*, Cilt V, Sayı I-IV, s.192-197.
- DEMİRCİ, Kürşat (2006), “Muska”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- DİNÇER, Bülent, Metin Özaslan (2004), *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- EKŞİ, Ahmet, Ramazan Yıldırım, Semra Gökdoğan, Ömer Yılmaz ve Eyüp Koç (2008), *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, MEBY., İstanbul.
- ELİADE, Mircea (1990), *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*, Çev. Mehmet Aydın, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ERDİL, Kemalettin (1999), *Yaşayan Hurafeler*, 4. Baskı, T.D.V.Y. Ankara.
- ERDOĞAN, Mehmet (2008), *Gençlerle Söyleşi*, DİBY., Ankara.
- EROĞLU, Ahmet Hikmet (2000), “Hıristiyanların Bölünme Sürecine Bir Bakış”, *Ankara Üniv. İ.F.D.*, Cilt 51, s. 309-325.
- ERÖZ, Mehmet (1992), *Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnanıcı) ve Alevîlik ve Bektâşîlik*, 3. Baskı, TDAV., İstanbul.
- ERSOY, Mehmet Akif (2008), *Safahat*, Parıltı Yayıncılık, İstanbul.

- ESED, Muhammed (1999), *Kur'an Mesajı, Meal-Tefsir*, Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, Cilt 3, İşaret Yayınları, İstanbul.
- ESİN, Emel (1977), "Millî Kültür Tarihi Safhalarına Bakış", *Atatürk Üniv. İslâmî İlimler Dergisi*, Sevinç Matbaası, Sayı 2, s. 237-292.
- ERYARSOY, M.Beşir (1990), "Din", *Cilt 1, Şâmil Yayınevi*, İstanbul.
- FAHRİ, Macit (1992), *İslâm Felsefesi Tarihi*, Çev. Kasım Turhan, İklim Yayınları, İstanbul.
- FEYİZLİ, Hasan Tahsin (2006), *Fezû'l-Kur'ân-Kerîm*, Meali, Server İletişim, İstanbul.
- FROMM, Erich (1993), *Psikanaliz ve Din*, Trc. Aydın Arıtan, Arıtan Yayınevi, İstanbul.
- GİDDENS, Anthony (2005), *Sosyoloji*, Haz. Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- GÜNAY, Ünver, Harun Güngör (2007), *Başlangıçlarımızdan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- GÜNAY, Ünver (2005), *Din Sosyolojisi*, 6. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul.
- GÜNAY, Ünver (2003), Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri, *Erciyes Ü.İ.F.D.*, Sayı 15, s. 5-36.
- GÜNDÜZ, Şinasi (2007), *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- GÜNDÜZÖZ, İlker (2008), *Karasu Hızlı Akan Su*, Mavi Lale Yayınları, İstanbul.
- GÜNGÖR, Erol (2008), *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- GÜNGÖR, Harun (1988), "Maniheizm", *E.İ.F.D.*, Sayı 5, s.145-166.
- GÜRCAN, Suat, Rıdvan Gürbüz (2010), ÜDS Sosyal Bilimler Mart 2010 Çıkmış Sorular ve Ayrıntılı Çözümleri, İrem Yayıncılık, Ankara.
- HAMİDULLAH, Muhammed (1973), *Rasûlullah Muhammed*, Trc., Salih Tuğ, İstanbul.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan (1975), *İnanç Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- HARMAN, Ömer Faruk (2007), “Din ve Mahiyeti”, *İlmihal*, Cilt 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- HATİPOĞLU, İbrahim (2001), “İsrâiliyyât”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- HÖKELEKLİ, Hayati (2009a), *Din Psikolojisi Yazıları*, 1. Baskı, Dem Yayınları, İstanbul.
- HÖKELEKLİ, Hayati (2009b), *Psikolojiye Giriş*, Düşünce Kitabevi Yayınları. İstanbul.
- HÖKELEKLİ, Hayati (2005), *Din Psikolojisi*, 6. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- İMAMOĞLU, A.Vahit (2004), *Psiko-Sosyal Açıdan Rüya ve İstihare*, Değişim Yayınları, İstanbul.
- İNAN, Abdülkadir (1995), *Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyallar ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir (1976), *Eski Türk Dini Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- İNAN, Abdülkadir (1952), “Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları”, *Ankara İ.F.D.*, Sayı 4, s.19-30.
- JERSİLD, Arthur T. (1974), *Çocuk Psikolojisi*, Çev. Gülseren Günçe, Cilt I, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar (1995), *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar (1999), *Türk Dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi*, Milli Folklor, Feryal Matbaa, Ankara.
- KAPLAN, Yusuf (1991), *Enformasyon Devrimi*, Rey Yayınları, İstanbul.
- KARACA, Faruk (2000), *Ölüm Psikolojisi*, Beyan Yayınları, İstanbul.
- KAYA, Muharrem (2001), “Eski Türk İnanışlarının Türkiye’deki Halk Hekimliğinde İzleri”, *Folklor/ Edebiyat*, Cilt 7, Sayı 25, s. 199-218.

- KAYIKLIK, Hasan (2006), “Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi” *İ.A.D.*, Cilt 19, Sayı 3, s. 491-499.
- KAYIKLIK, Hasan (2005), “Psikolojik Açıdan İnanç, İman ve Şüphe” *AÜİFD.*, *XLVI.*, Sayı 1, s.133-155.
- KILAVUZ, Ahmet Saim (2007), “Akaid”, *İlmihal*, Cilt 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- KILIÇ, Abdullah (2001), *Isparta Yöresi Halk İnançları, Uluslar Arası Anadolu Kongresi Bildirileri*, Evrak Yayınları, Eskişehir-Ankara.
- KILIÇ, Ahmet Faruk (2005), *Türkiye’de Din-Devlet İlişkilerinde Yönetici Seçkinlerin Rolü*, 1. Baskı, Dem yayınları, İstanbul.
- KÖSE, Ali, Ali Ayten (2010), *Türbeler: Popüler Dindarlığın Durakları*, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- KUTUP, Muhammed (1987), *İnsan Psikolojisi Üzerine Etüdler*, Trc. Bekir Karlıağa, İşaret Yayınları, İstanbul.
- KUTUP, Seyyid (1991), *Fî Zılâl-il Kur’an*, Cilt 2, Dünya Yayıncılık, İstanbul.
- Larousse (1986), “Çare” Milliyet Yayınları, İstanbul, Cilt 5, s.2581
- LORİE, Peter (1997), *Batıl İnançlar*, 1. Baskı, Milliyet Yayınları, Boyut Matbaacılık.
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı), (2010a), *Ortaöğretim Sosyoloji*, MEB Yayınları-4943, Ankara.
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı), (2010b), *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı*, MEB Yayınları, Ankara.
- MEHMEDOĞLU, Ali Ulvi (2004), *Kişilik ve Din*, 1. Baskı, Dem Yayınları, İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2009), “İslâm’ın Temel İnançları Etrafında Oluşan ‘Mitolojik’ Kültür: ‘İslâm Mitolojisi’ Yahut İslâm İlâhiyatının İhmal Edilmiş Önemli Bir Sorunsalı (Bir “mise-en-question” Denemesi)”, *Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Ocak-Nisan, s.137-163.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2011), “Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri”, http://www.altinicizdiklerim.com/ozetler/_Alevi.pdf, 07.04.2011.

- OKÇU, Abdulmecit (2007), “Kur’an’da Renkler”, *Atatürk Üniversitesi, İ.F.D.*, Sayı 28, s.127-163.
- OĞUZKAN, Ferhan, Sibel Torunoğlu (2005), “Korku”, *Yeni Türkçe Sözlük*, Bilim ve Kültür Yayınları, Ankara.
- ÖRNEK, Veyis (1971), *Etnoloji Sözlüğü*, Ankara Üniv., DTCFY., Ankara.
- ÖZCAN, Hatice (2007), *Halkın Çoban Dede’den Beklentilerinin Psikolojik Nedenleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZEL, Sabahattin (2005), *Osmanlı’dan Cumhuriyete Sakarya İlinde Mülki Yapı, Sakarya İli Tarihi*, Cilt 2, Sakarya Üniversitesi Yayını, Sakarya.
- ÖZALP, Ahmet (1994), “Zerdüştlük”, *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 6, Şâmil Yayınevi, İstanbul.
- ÖZKAN, Ali Rafet (2002), “Din-Mitoloji İlişkisi”, *EKEV Dergisi*, Yıl 6, Sayı 11, Bahar, s.9-20.
- PAMİR, Aybars (2011), (W. Eberhard’tan aktaran) *Türkler’in Geleneksel Dini Şamanizm’in Orta Asya Eski Türk Kamu Hukuku’na Etkisi*, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2003-52-04/AUHF-2003-52-04-Pamir.pdf>, 21.04.2011.
- PEGEM (2007), *Öğretmen Adayları İçin Kpss Eğitim Bilimleri*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- PEKER, Hüseyin (2003), *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- PUSMAZ, Durak, Ahmed Ağırakça (1990), “Câhiliyye”, *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 1, Şâmil Yayınevi, İstanbul.
- POLATLI, Ahmet(2009), Dindarlık, <http://www.makaleler.com/bilim.makaleleri/dindarlik.htm>., 09.08.2009.
- Redhouse (1997), “Superstition”, *Sev Matbaacılık ve Yayıncılık*, İstanbul.
- ROUX, Jean-Paul (2010), *Türklerin Tarihi: Pasifik’ten Akdeniz’e 2000 Yıl*, Çev. Aykut Kazancıgil, Lale Arslan-Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

- SAKALLI, Talat (1990), “Esâtîru’l-Evvelîn”, *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 2, Şâmil Yayınevi, İstanbul.
- SAMBUR, Bilal (2006), “Din ve Psikoloji İlişisini Yeniden Düşünmek”, *İslâmi Araştırmalar Dergisi*”, Cilt 19, Sayı 3, s. 423-440.
- SEZAL, İhsan (2003), *Sosyolojiye Giriş*, Martı Kitap ve Yayınevi, Ankara.
- SPİLKA, Bernard, Phillip Shaver, Lee A. Kirpatrick, (2001),”Din Psikolojisi Açısından Genel Bir Atıf Teorisi”, Çev. Ali Kuşat, *Erciyes Üniversitesi İ.F.D.*, Sayı 11, s.173-196.
- SENCER, Muzaffer (1968), *Dinin Türk Toplumuna Etkileri*, Ge-Da Yayınları, İstanbul.
- SOFUOĞLU, Cemal (2008), *Büyük Duâ Kitabı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- SOFUOĞLU, Mehmet (1970), *Sahih-i Müslim ve Tercemesi*, Cilt 7, İstanbul.
- Şamil İslâm Ansiklopedisi (1990), “Büyü”, Cilt 1, s.260-261.
- ŞİMŞEK, M. Sait (1990), “Bid’at”, *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 1, Şâmil Yayınevi, İstanbul.
- TANYU, Hikmet (1992), “Büyü”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- TANYU, Hikmet (1987), *Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- TANYU, Hikmet (1983), “Totem, Totemizm ve Tabu Üzerine Yeni Araştırmalar” *Ank. Ü.İ.F.D.*, Ank. Ü.B.E., Cilt 26 , s. 155-172.
- TANYU, Hikmet (1976), “Dinî Folklor veya Dinî-Manevî İnançların Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde Bir Araştırma” *Ank. Ü.İ.F.D.*, Ank. Ü.B.E, Cilt 21, s. 123-142.
- TATLIOĞLU, Durmuş(2000), “Türkmen İrılarları”, [http://eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20\(310\).pdf](http://eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20(310).pdf), 06.04.2011.
- TARHAN, Nevzat (2009), *İnanç Psikolojisi: Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu*, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.

- TARHAN, Nevzat (2006), “Konferans: Modern Psikoloji ve Din”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, Cilt 19, Sayı 3, s. 539-542.
- TİSDALE, John (2010), “Hümanist/Transpersonel Bir Din Psikolojisine Doğru” Çev., Ali Ayten, *Din Psikolojisi*, İz Yayınları, İstanbul.
- TURAN, Mustafa (2003), *Tarih Anekdotları*, Matsan, Sakarya.
- TURAN, Mümtaz (1987), *Kültür Değişmeleri*, M.Ü.İ.F.V. Yayınları, İstanbul.
- TURGAY, Nureddin (1991), “Muska”, *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 4, Şâmil Yayınevi, İstanbul.
- TÜMER, Günay, Abdurrahman Küçük (1993), *Dinler Tarihi*, 2. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara.
- TÜMER, Günay (1975), *Bîrûni’ye Göre Dinler ve İslam Dini*, DİB Yayınları, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- UMAGAN, Suat (2002), “Ondokuzuncu Yüzyıl Osmanlı Şiirine Yansıyan Âdet ve Gelenekler”, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl 6, Sayı 13, Güz, s. 273-282.
- UYSAL, Mustafa (1967), *İslâm’a Sokulan Bid’at ve Hurâfeler*, Cilt 2, Dinî Neşriyat Yayınları, Konya.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (1971), “Anadolu Örf ve Adetlerinde Eski Kültürlerin İzleri”, *Ankara Üniv. İ.F.D.*, Sayı 17, s. 1-28.
- ÜNAL, Halit (1991), “Kafdağı”, *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 3, Şâmil Yayınevi, İstanbul.
- VARLI, Mustafa (2008), *Bidat, Hurâfe ve Bâtıl İnançlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- VESTER, Marck (1961), *İslâm Medeniyetinde Puta Tapma Devri Kalıntılarından Nazar Değme İnançları*, Çev. Nazmi Coşkunlar, Yeni Matbaa Ankara.
- YAZIR, Elmalılı M. Hamdi (1992), *Hak Dini Kur’an Dili*, Cilt 8, Azim Yayınları, İstanbul.
- YAVUZ, Kerim (1987), *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara.

- YAVUZ, Kerim (1986a), “Din Psikolojisinin Araştırma Alanları”, *Atatürk Ü.İ.F.D.*, Sayı 5, s.87-108.
- YAVUZ, Kerim (1986b), “Dinî İnancın Gelişmesinde Nativizm ve Tecrübecilik Problemi”, *Atatürk Ü.İ.F.D.*, Sayı 7, s. 129-142.
- YAVUZ, Yusuf Şevki (1998), “Hurâfe”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 18, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- YEL, Ali Murat (1998), “Hurâfe”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 18, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- YETİK, Zübeyr (1991), “Hurafe, Hurafecilik”, *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 3, Şâmil Yayınevi, İstanbul.
- YILMAZ, Emre (2009), *Türbe Ziyaretlerinin Fert Üzerindeki Etkileri (Bilecik Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ZEBİDÎ, Zeynu'd-Din Ahmed b.Ahmed b.Abdi'l-Latif (1980), *Tecrid-i Sarih*, Ter. Ahmed Nâim, 6. Baskı, D.İ.B., Ankara.

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

Bu çalışma, Karasu yöresindeki halk inançlarının fertler üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla hazırlanmış olup, verecek olduğunuz cevaplar kesinlikle gizli tutulacaktır. Sorulara samimi ve doğru cevaplar vereceğinizi biliyor şimdiden teşekkür ediyorum.

Fatih KANDEMİR

SA.Ü.Yüksek Lisans Öğrenci

1. Cinsiyetiniz.
 - a. () Kadın
 - b. () Erkek
2. Yaşınız.
 - a. () 18-30
 - b. () 31-45
 - c. () 46-55
 - d. () 56-65
 - e. () 65 ve daha yukarı
3. Medeni durumunuz.
 - a. () Bekar
 - b. () Evli
 - c. () Dul
4. Öğrenim durumunuz.
 - a. () Okur-yazar değil
 - b. () İlkokul mezunu
 - c. () Ortaokul mezunu
 - d. () Lise veya dengi okul mezunu
 - e. () Üniversite veya yüksek okul mezunu
5. Mesleğiniz.
 - a. () İşçi
 - b. () Memur
 - c. () Esnaf
 - d. () Ev Hanımı
 - e. () Öğrenci
 - f. () Başka (Belirtiniz.).....

6. Ekonomik durumunuz.
- Çok düşük
 - Düşük
 - Orta
 - İyi
 - Çok iyi
7. Size göre aileniz,
- Dindar değil.
 - Biraz dindar.
 - Dindar.
 - Çok dindar.
8. Aşağıdaki seçeneklerden kendinize uygun olanı seçiniz.
- İncam bütün hayatımı kapsar.
 - İncam bazı durumlarda davranışlarımı engeller.
 - Dinî inançlarım hayata bakışımı etkiler.
 - Ahlâkî bir hayat yaşadığım sürece dinî inançlar o kadar da önemli değil.
 - Dinî inançların günlük işlerimi etkilemesine izin vermem.
9. Size göre bâtıl incamın tanımı aşağıda verilmiş olan seçeneklerden hangisidir?
- Eskiden yaşamış olan insanların yaptığı bazı davranışlardır.
 - Akla uygun olmayan davranışlardır.
 - Hoşa giden davranışlardır.
 - Dinin aslına uymayan ve halk arasında uygulanan tutum ve davranışlardır.
 - Başka (Belirtiniz)
10. Falın tanımı aşağıda verilmiş olan seçeneklerden hangisidir?
- Bilinmeyen bir şeyden haber vermektir.
 - İnsanların gizli özelliklerini ortaya çıkarmaktır.
 - İçinde bulunulan zamanla ilgili olarak yorum yapmaktır.
 - İnsanın geleceğini bilme ve kendi kaderine hâkim olmaktır.
 - Gelecekte haber vermektir.
11. Hangi günlerde çamaşır yıkanması iyi değildir?
- Pazartesi
 - Salı
 - Perşembe
 - Cuma
 - Başka (Belirtiniz)
12. İnsanlar niçin “iki bayram arası düğün yapılamayacağına” inanırlar?
- Uğursuzluk getireceğine inandıkları için.
 - Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramı arasındaki zaman kısıtlı olduğu için.
 - Dinî yönden bazı sakıncaları olduğu için.
 - Gelenek olarak aktarıldığı için.
 - Başka (Belirtiniz)

13. Size göre büyü aşağıdakilerden hangisi için yapılır ?
- İki kişiyi birbirine ısıtırmak veya soğutmak için.
 - Evlenmek istediği kişiyi kendisine bağlamak için.
 - Maddî çıkar sağlamak için.
 - Karşısındaki kişileri hasta ve deli etmek için.
 - İnsanın cinsel gücünü engellemek için.
 - Başka (Belirtiniz.)
14. Sihir (büyü) yapılarak, karşıdaki insan veya eşya üzerinde herhangi bir etkide bulunulabilir mi?
- Herhangi bir etki yapacağına inanmıyorum.
 - Büyü yapılarak böyle bir etki meydana getirilebilir.
 - Eğer kendisine büyü yapılan insan bundan haberi olursa ancak etkilenir.
 - Allah'a imanı tam olan insanlar büyüden kesinlikle etkilenmezler.
 - Başka (Belirtiniz.)
15. Kendinize büyü yapıldığını bilerseniz ne yaparsınız?
- Yapılan büyüün etkisini ortadan kaldırmak için "karşı büyü" yaptırım.
 - Psikologa (ruh doktoru) giderim.
 - Okumasını bilen kişilere gidip okunurum.
 - Kendim birtakım dualar okurum.
 - Hiçbir şey yapmam.
16. Fal baktırmak isteseydiniz aşağıdaki seçeneklerden hangisi için baktırırdınız?
- Evlenip evlenemeyeceğimi öğrenmek için.
 - Eğitim durumumu öğrenmek için.
 - Sağlık durumumu öğrenmek için.
 - Çocuk sahibi olup olamayacağımı öğrenmek için.
 - Başka (Belirtiniz)
17. Gazete köşelerinde bulunan burçlarla ilgili olarak ne düşünüyorsunuz?
- Doğru değil.
 - Bazısı doğru.
 - Sadece insanların duymak istedikleri şeyleri söyleyerek gazetelerin satışlarını arttırıyorlar.
 - İnanmıyorum ama merak ettiğimden dolayı takip ediyorum.
 - Bence hiçbir şey bilmiyorlar.
18. Size göre insanlar dua etmek niçin türbelere giderler?
- Allah'a dua edip karşılığını alamadığı için.
 - Türbedeki şahsı kendisine yakın hissettiği için.
 - Türbeyi ziyaret edip dua etmek bir gelenek olduğu için.
 - Türbedeki şahsın Allah ile kendisi arasında bir aracı olacağını düşündüğü için.
 - Başka (Belirtiniz)

19. Türbelerde yatan şahıslar için ne düşünürsünüz?
- Mübarek kişilerdir.
 - O bölgeye faydası olmuş, saygı değer kişilerdir.
 - İnsanların duasını kabul ederler.
 - Dua edenlerin duasının kabul edilmesi için Allah ile kul arasında aracılık ederler.
 - Başka (Belirtiniz)
20. Türbeye gitmiş olsaydınız ne gibi bir dilekte bulunurdunuz?
- Sağlıklı olmayı
 - Çocuk sahibi olmayı
 - Ev sahibi olmayı
 - İyi bir eğitim almayı
 - Başka (Belirtiniz)
21. Size göre insanlar niçin muska kullanırlar?
- Süs aracı olarak.
 - Hastalıklardan korunmak için.
 - Bir gelenek olduğu için.
 - Hayatta başarılı olmak için.
 - Başka (Belirtiniz)
22. Bazı binaların girişlerine asılan, at nalı, kurt dişi, leylek kemiği, nazarlık, inek veya koç boynuzu gibi şeylerin asılması sizce ne anlama gelir?
- Evin daha güzel görünmesini sağlar.
 - Evi (ev halkını) nazardan korur.
 - Bir gelenek olduğu için takılır.
 - Uğur getirir.
 - Başka (Belirtiniz)
23. Sizce kendisine nazar değdiğine inanan kişiler niçin nazar boncuğu, mavi boncuk gibi nesnelere takarlar?
- Bu nesnelere nazarı etkisiz hale getireceklerine inandıkları için.
 - Bu nesnelere aracılığı ile Allah'tan şifa bekledikleri için.
 - Sadece kendilerini rahatlatmak için.
 - Gelenek olarak kullandıkları için.
 - Başka (Belirtiniz)
24. Çocuğu nazardan (kötülüklerden) korumak için;
- Muska takarım.
 - Nazar boncuğu takarım.
 - Misafirden uzak tutarım.
 - Okuturum.
 - Başka (Belirtiniz)

25. Doktorların çare bulamadığı bir rahatsızlığınız olursa bir çare bulmak için aşağıdaki seçeneklerden hangisini düşünürsün?
- a. () Bir şifa bulmak ümidiyle bitkisel (doğal) ilaçlara başvururum.
 - b. () Şifa verdiğiğine inandığım (ağaç kökü veya köprü gibi şeylerin altından geçmek gibi) bazı davranışları yaparım.
 - c. () Kaderime razı olurum.
 - d. () Hocalara gidip okunurum.
 - e. () Başka (Belirtiniz.)

Aşağıdaki ifadelerden sizce uygun olan seçeneği (X) işareti ile işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Bazı hayvanların ulumasının veya ötüşünün uğursuzluk getireceğine inanırım.					
Eviden çıkarken kedi veya köpek görmek, baykuş sesi veya köpek uluması duymak uğursuzluk getirir.					
Haftanın bazı günleri uğursuzluk getirir.					
İnsan üstünde elbisenin söküğünü dikmek uğursuzluk getirir.					
Elden ele sabun veya makas vermek uğursuzluk getirir.					
Akşam sakız çiğneyen kişi ölü eti çiğnemiş olur.					
İnsanların kaderleri eldeki çizgilerde gizlidir.					
Falcılar gelecekte olacak olan şeyleri bilirler.					
Gece ev süpürmek ömrü kısaltır.					
Muskanın bazı faydaları olduğunu inanırım.					
Muska kullanınca kendimi çok huzurlu hissederim.					
İnsanların birbirlerini sevmesi için yapılan muskaların dinen hiçbir sakıncası yoktur.					
Türbelerde yatan kişilerin insanların dileklerini yerine getirme gücüne sahip olduğunu düşünürüm.					
“Dileğim kabul olsun da kim kabul ederse etsin.” düşüncesiyle türbeye dilekte bulunmaya giderim.					
Çocuk sahibi olmak isteyen bazı kadınlar, halk arasında yapılan bazı uygulamaları yaparak çocuk sahibi olurlar.					
Henüz yürüyemeyen bazı çocukların ayaklarına ip bağlandıktan sonra Cuma namazından çıkan ilk kişiye bu ip kestirilirse çocuklar yürümeye başlar.					
İki kişiyi birbirine yaklaştırmak veya uzaklaştırmak için “soğukluk” veya “sıcaklık” büyü yapılabilir.					
İnancı kuvvetli olan insanlar büyü yapmazlar.					
“Bağlama büyüleri” yapılırsa bağlanan organlar çalışmaz hale gelir.					

Aşağıdaki ifadelerden sizce uygun olan seçeneği (X) işareti ile işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Gazete köşelerindeki burçlara göre yapılan yorumlar doğrudur.					
Falcıların gelecekle ilgili bazı durumları bilmeleri mümkündür.					
Falcıların hiçbir şekilde gelecekle ilgili tahminlerinin doğru olduğuna inanmam.					
Cuma günü bazı (çamaşır yıkamak, tırnak kesmek vb) işlerin yapılması sakıncalıdır.					
Cinler, insan, yabanî hayvan, yılan gibi varlıkların kılığına girebilirler.					
Cinler bazı insanları rahatsız ederler.					
Cinler, insanların bilmediği bazı şeyleri istediği insanlara bildirebilirler.					
Şarap veya içki içen insanın gusül abdesti (boy abdesti) alması gerekir.					
Ölen kişilerin elbiselerini giymek uğursuzluk getirir.					
Mavi gözlü insanlarda nazar etme özelliği vardır.					
Türbelere adak adamak, dualarımızın kabulünü kolaylaştırır.					
Türbelerin yanından geçerken çaput (ip, bez parçası) gibi şeyler bağlamadan geçilirse insan çarpılabilir.					
Ellerimi gereğinden daha sık ve daha uzun süre yıkarım.					
Belirli sayıları nedensiz yere tekrarlama zorunluluğu hissederim.					
Bazen hiç nedeni yokken bir şeyleri saymaya başlarım.					
Bir şeyler üzerinde düşünmeye başladığımda, onlara takılıp kalırım.					
Ocağı, muslukları ve elektrik düğmelerini kapattıktan sonra tekrar tekrar kontrol ederim.					
Bazen sebepsiz yere bir şeyleri kırmak veya onlara hasar vermek ihtiyacı hissederim.					

ÖZGEÇMİŞ

09.04.1974 tarihinde Trabzon ilinin Şalpazarı ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Trabzon ili Şalpazarı ilçesine bağlı Düzköy Köyü'nde tamamladı. Orta ve lise öğrenimini Şalpazarı lisesinde tamamladı.1995 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans öğrenimine başladı. 2000 yılında mezun oldu. 08.02.2001 – 03.02.2007 yılları arasında fırın işletmeciliği yaptı. 03.02.2007 – 15.06.2007 tarihleri arasında Bursa ilinin Gemlik ilçesine bağlı Küçük Kumla Ali Kütahya İlköğretim Okulu'nda çalıştı. Eylül 2007 – 13.06.2008 tarihleri arasında Sakarya iline bağlı Arifiye ilçesi Kazım Karabekir İlköğretim Okulu'nda çalıştı. Eylül 2008 – 14.03.2009 tarihleri arasında Erzurum ilinin Tortum ilçesine bağlı Esen Durak İlköğretim, Şehit Hasan Karşı İlköğretim ve Atatürk İlköğretim okullarında çalıştı. 16.03.2009 – 04.06.2010 tarihleri arasında, Sakarya ilinin Karasu ilçesine bağlı Karasu Şehit Üsteğmen İbrahim Abanoz Lisesi, Karasu Şehit Üsteğmen İbrahim Abanoz Anadolu Lisesi ve Karasu Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi'nde çalıştı. 2009 tarihinde Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi bilim dalında yüksek lisans öğrenimine başladı. Halen bu üniversitede yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. 31.01.2011 tarihinde Sakarya ilinin Arifiye ilçesine bağlı Arifiye Kız Teknik ve Meslek Lisesi'ne atandı. Evli ve iki çocuk babası olan Fatih KANDEMİR, Arapça ve İngilizce bilmektedir.